

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

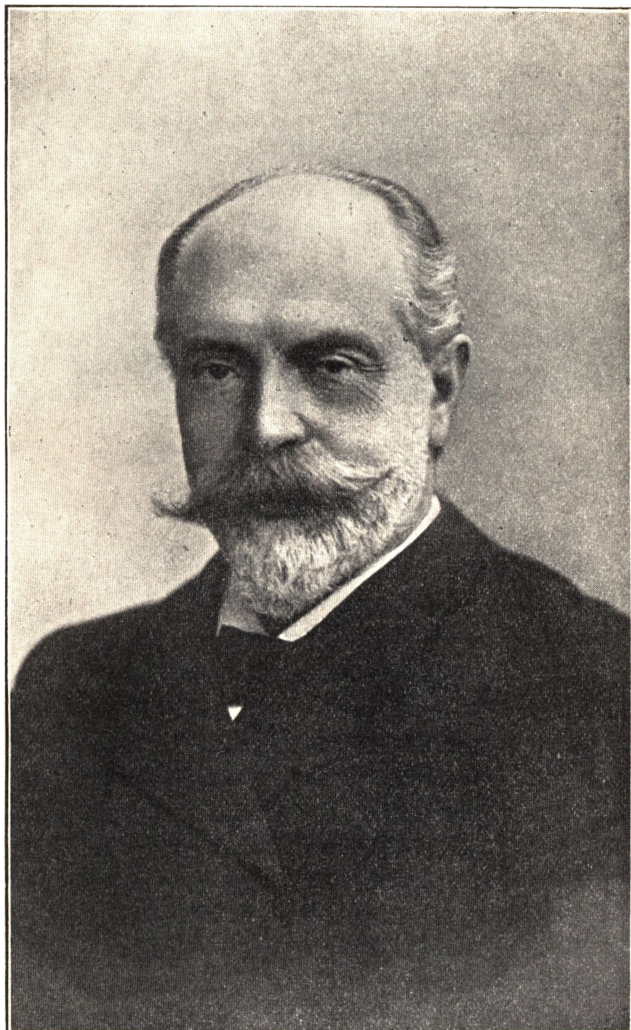
MINDEBLADE
OM
KARL POVLSEN

PRÆST FOR RYSLINGE VALGMENIGHED

1883—1918

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

Valgmenighedspræst Karl Povlsen.

Prædiken ved Ryslinge valmenigheds 50-årsfest 9. juli 1916.

Tekst: Luk. 15.

Det er altså evangeliet om den fortabte søn, hvorunder vor menighed holder sin halvhundredårsfest.

Kan vi nu, når vi ser tilbage paa tiden, der er henrunden, siden den første gudstjeneste holdtes i denne kirke, spejle os i dette evangelium og genkende vor egen historie deri?

Det ligger nær ved en lejlighed som denne at anstille en sammenligning mellem fortid og nutid, dengang og nu. Lad mig så straks sige, at det vilde være for håndfast en anvendelse af lignelsen, om man i den fortabte søn vilde finde billedet af det første slægtled og i hans broder billedet af den nulevende slægt. Men alligevel er der i lignelsen træk, hvori begge tidsaldere kan spejle sig og se både et afbillede af sig selv og et forbillede.

Der står om den fortabte søn, at han var draget til „*et land langt borte*“. Rationalismen, som den dengang, for 100 år siden, almindelig blev forkyndt, tør vist godt kaldes „*et land langt borte*“. Når der ved confirmationen i Ryslinge sognekirke blev spurgt: „Forsager du? Tror du? Eller med andre ord: Vil du fly lasten, og vil du lægge vind paa dyden?“ Og når igennem et halvt århundrede Jesus Kristus kun blev forkyndt som den store lærer og det ophøjede eksempel, mens hans navn som *frelsen* fra synd og død aldrig nævnedes, må det vist siges, at man var kommen et godt stykke vej bort fra troens grund.

Der var forskel. Der var, så vidt det nu kan skønnes, mange her, der dog bevarede en vis guds frygt og levede et i alt fald udvortes ærbart liv. Skikkelig-

hed var præget på menigheden i Ryslinge sogn. Men alligevel, den var „langt borte“ i selvgodhedens og selvretfærdighedens land. Og der var dem, der var endnu længere borte og åd svineføde i øjenlystens og kødlystens land.

Så var det, Birkedal blev vor herres redskab til at kalde menigheden hjem fra udlændigheden til faderhjemmet. Der fandt en stor opvækkelse sted. De brugte dengang meget det ord opvækkelse. Det var også det rigtige ord. Det var minderne om barndomshjemmet, der vakttes; det er hermed, der altid må begyndes. Og opvækkelsen blev til omvendelse, den snævre port, som alle, der vil indgå til livet, må igennem. Når Birkedal råbte ud over menigheden: „O, du Ryslinge menighed, over alle dine gode gerninger slår vi en *tyk* streg“, og når han istedetfor om last og dyd prædikede om synd og nåde, så var der vel dem, der foragedes, men der var også dem, der erkendte, at de havde været i et land langt borte; som ikke blot sagde: „Jeg vil stå op og gå hjem,“ men tilføjede: „og jeg vil sige til min himmelske Fader: Jeg har syndet, og jeg er ikke værdig til at kaldes din søn“; som følte, at der skal tages dybt ned i os mennesker, for at det kan blive til noget med en virkelig omvendelse og hjemgang. Man siger, der skal hundrede pund roser til at frembringe een dråbe rosenolie. Der skal også megen ydmygelse og selvfornægtelse til for at frembringe det suk, som de himmelske magter begærer at høre.

Der var vel også dem, som var kommen endnu længere bort, som slet ikke tænkte paa faderhjemmet eller ikke vilde. Thi så stillede tanken på gud sig mellem dem og det, som de ikke vilde slippe. Og dog græd det inde i dem, tårer, der måske ikke nåede op til øjnene, men dog var som et helt frossent hav af indestængt gråd.

Da hører de om den præst, der er kommen til Ryslinge, og til hvem folk langvejs fra søger hen. Og snart lister en og så en anden over til kirke i Ryslinge. Og de hører præstens stærke og dog så bløde, ja smeltende røst tale om synd og nåde. Måske han netop den dag prædiker om den fortabte søns hjemkomst: „Og han gik i sig selv og sagde: Jeg vil stå op og gå hjem og sige til min fader: Jeg har syndet mod himlen og mod dig og er ikke værd at kaldes din søn. Og faderen iler sønnen imøde, falder ham om halsen og kysser ham.“ Og præsten siger med denne forunderlig hjærterykkende røst: Kom med det samme! kom som du er, slå dit øje lige op i guds øje, alt er forladt!

Og så tøer isen både i de selvretfærdiges og i de syndefuldes hjerter. Det kan næsten høres under prædikenen og salmesangen, som om bække begynder at risle. Det bliver et helt tøbrud, „alle herrens bække fyldes med vand“. Og efter tøbrudet kommer våren.

Ja, når vi tænker på tiden dengang, står den med en strålende festglans over sig. Der er nu kun få ilive af dem, som var med at bygge dette kirkehus. Men selv sad jeg her få år efter under denne prædikestol ved alle gudstjenesterne lige fra juleaften til kyndelmisse og så endnu skæret af festglansen og hørte bruset af sangen. Det var glæden over hjemkomsten, ikke blot til folkekirken, hvis dør jo en tid havde været lukket for menigheden, men først og fremmest var det den fortabte søns glæde over hjemkomsten til faderhuset fra landet langt borte.

— Og nu er der siden gået et halvt århundrede. Og hvordan står det så til nu? Sådan kan vi ikke lade være at spørge. Har vi været tro? Gud, ser du endnu på os med velbehag? Bor din ånd endnu iblandt os? Tør vi tro og håbe, at du' også vil være med os i den kommende tid? Sådanne tanker og spørgsmål går gennem hjerterne idag. Det kan ikke være andet.

Her samles nu mange flere end dengang. Men dette behøver ikke at være noget livstegn. Her er mere stille, tonen mere dæmpet. Dog, det behøver ikke at være et dødstegn. Sommeren er mere stille end foråret, modningens tid mere stille end udspringets tid?

Alligevel er der i enhver af os nok, der kan ængste. Og der er så mange alvorfulde ord, der udtrykker den erfaring, at efter rige dage følger ofte ringe dage.

„*Over alle begyndelser er der noget strålende,*“ det gælder dagens begyndelse, og det gælder menneskelivets begyndelse, barndoms- og ungdomstiden. Siden bliver det fattigere. Dette gælder også ofte en kristelig opvækkelse.

Der er et andet ord, som tillægges Luther: „*Ånden bygger kun i tre menneskealdere rede på samme sted, så spreder han vinger og flyver til andre egne.*“ Det er et andet udtryk for den samme erfaring.

Om oraklet i Delfi fortæller et sagn, at i den første tid havde det bolig under den åbne himmel, i en *laubærlund*, hvor nattergalene sang. Siden flyttede det ind i en *bikube*. Og tilsidst i en *kobberkedel*.

Det vil vel sige, at i den første tidsalder levedes livet under høj himmel, i ærens laurbærlund, hvor skjaldene sang om de bedrifter, der øvedes. — Så kom der en tid, der måske udmærkede sig ved større udvortes, praktisk dygtighed og biflid, men hvor synskredsen indsnævredes, og åndens vinger skrumpede ind og blev små som bivinger. — Og tilsidst flyttede oraklet ind i en kobberkedel, og det ord, som engang var dåd, blev en lydende malm og en klingende bjælde.

Denne udviklingsgang, dette forløb af en livsbevægelse er så ofte set i folkenes, også i gudsfolkets historie:

Som aldrig så lang er nogen dag,
at aften jo er i vente,
så haver det lys og solbjergslag,
som gud udi kirken tændte.

Hvem har ikke kendt denne angst både for sig selv og for den menighed, han tilhører? Der er udslukte stjerner, som engang udstrålede lys; og der er også udslukte menigheder.

Og skulde vi bygge på vor egen kraft, vor egen trofasthed og bestandighed, så vil udsigterne for os være mørke, ja haabløse.

Ja, lad os kun lytte til og tage til hjerte de tunge, alvorlige ord, jeg har nævnt. På det åndelige livs område er der intet, der går af sig selv. Vi har brug for daglig at bede: Gud helligånd! o byg og bo hos os, thi vilde du bortflytte, da var vor fred forbi, og vi blev fjendes bytte.

— Men så tør vi også mindes et andet ord med en trøsterig og forjættelsesfuld klang, et ord af gud herren om, at livet *kan* bevares fra slægt til slægt: „*Mod dem, som elsker mig og holder mine bud, vil jeg gøre godt i tusinde led.*“

I tusinde led! Det vil sige, at nedgangens lov er ikke en ubønhørlig, uaf-

vendelig nødvendigheds lov. Der er en udvej, en måde — en eneste — på hvilken livet kan bevares, i den enkelte og fra slægt til slægt. Det er ved at elske gud og holde hans bud.

Og at elske gud og holde hans bud — det véd vi godt, hvad det er. Det er for det første at *fej* ud. Vi holder højtid idag. Lad os da mindes det ord: „Udrenser den gamle surdej og lad os holde højtid ikke med ondskabs og skalkheds surdej, men med sandheds og renheds usyrede brød.“ Kirkens historie har mange eksempler på, at mennesker har taget kristenlivet som en fest, men glemte at feje den gamle ondskabs og urenheds surdej ud. De mente ikke, de behøvede at se sig for, guds engle skulde nok bære dem på hænderne alligevel. De tog de milde ord, men glemte de strenge, greb efter kronen, men glemte korset, tog oljebladet, men lod sværdet ligge. Man har set krigere uden hjelm, men ikke uden sværd. Saliggørelsens guldhjelm og forsagelsens sværd — det lyse kristne håb og helliggørelsesarbejdet i frygt og bæven, de to hører uløseligt sammen. — Når vi idag holder højtid og beder gud lade sit ansigt lyse over os og løfte sit åsyn på os med velbehag, lad det da ringe for vore øren: *Ikke med den gamle surdej!*

Og dernæst: Lad os *holde fast ved bekendelsen*, „den gode bekendelse,“ som Pavlus kalder den, „håbets urokkelige bekendelse,“ som den kaldes i Hebræerbrevet, — ikke som en død og åndløs remse, en ny bogstavtrældom, en spændetrøje for os selv eller andre, men som kirkens evigt rige skatkammer, det himmelske forråds-kammer, der holder vor sjæl ilive, og hvoraf enhver kan nyde, som han nemmer.

Ja, at elske gud og holde hans bud er at feje ud, at forsage, og at holde fast ved og følge vor gamle trodsige standard, troens og håbets urokkelige bekendelse.

Og så er det een ting til: at *elske mennesker*. Og at elske er at *ville* noget. Kærligheden er en vilje. Kærligheden er aldrig passiv, altid i virksomhed. Troen er en stille moder, der har en travl datter: kærligheden. Når Pavlus i 1. Kor. 13 beskriver kærligheden, er det i virkeligheden lutter aktive egenskaber, han tillægger den. Der står i en salme om livet i evigheden, at troen hviler, og håbet smiler, men evig *iler* kærligheden. Og hvormed iler den? Med at glemme sig selv for at være andre til gavn og glæde som vor herre Jesus Kristus, der kom ikke for at lade sig tjene, men for selv at tjene og hengive sit liv for andre.

Det er dette, som evangeliet idag i billedet af den *anden* søn lægger os, det nulevende slægtled i denne menighed, stærkt på sinde, at skal livet bevares og fortsættes, da må kærlighedskræfterne tages i brug i en uselvsk tjenergerning.

Ja, som det første slægtled i menigheden spejler sig i den fortabte, men hjemkomne søn, således kan det nuværende slægtled i flere henseender kende sig selv i den hjemmевærende søn.

Han var et ordentligt og flittigt menneske, der med dygtighed havde passet sin faders bedrift. Der står, at „han var på marken“. — Han var vokset op i hjemmet og var forbleven der, havde aldrig været ude på de vilde veje: „Min søn, du er altid hos mig, og alt mit er dit.“ Man kunde godt kalde ham et menighedsbarn. Ligesom vist de fleste, grundstammen i denne menighed, er menig-

hedsbørn, fødte, opvoksede og forblevne i menigheden, har ikke skejet ud, men har levet et ordentligt og flittigt liv.

Men dog var der noget og det noget meget alvorligt ivejen med denne søn. Det såes, da der blev kaldt på hans kærlighed. „Han blev vred og vilde ikke gå ind“, vilde ikke deltage i festen, men stod kold og bitter udenfor. Trods sin forbliven i hjemmet, sin flid og dygtighed og sin anstændige livsførelse manglede han det bedste: kærligheden.

Der er i al oprejsnings historie to trin, ja der er mange, — men to hovedstykker, og det er om dem, at denne lignelse handler. Det første trin på vejen opad er, at hjertet vender sig til gud og får hans tilgivelse. Det er derom, den første søns historie handler. Det første trin er dette: *du skal elske herren din gud.*

Men det andet trin, som må følge efter, er dette: *du skal elske din næste som dig selv.*

Det første er at *modtage*, det andet er at *give*.

Men hvor er der fortalt om dette sidste i denne historie?

Det er ikke fortalt. Men vi føler alle, at det er en afbrudt historie, som ikke er fortalt til ende.

Og naturligvis er dette ingen forglemmelse af ham, der har fortalt historien. Men han vil dermed sige til enhver af os: *Gå du hen og sæt slutning derpå.*

Og den eneste gode slutning, den rigtige slutning vil *del* være, at den søn, som var bleven hjemme, går hen og falder sin broder om halsen.

Da først bliver oprejsningen hél, når den kærlighed, hvormed den himmelske fader har elsket os, begynder at bære frugt i et kærligt sind overfor mennesker. Gud ikke blot *giver*, men han også *kræver*. Som det hedder i en af de hilsener, der er sendt menigheden idag:

Kære valgmenighed!

Gud dig meget godt har givet,

Mange kønne, rige kræfter.

Men når stort sin ven han giver,

Venter han og høst derefter.)*

Den høst, gud venter, er et *kærligt tjenersind*. Det indøves først i de nærmeste omgivelser, overfor dem vi færdes iblandt fra dag til dag, derved at vi overvinder egenkærlighed, vrede, kævl, selvretfærdighed, så det gennem alle vore kanter og spidser, hvormed vi sårer og støder, dog kan mærkes, at det *samme sindelag*, som var i Kristus Jesus vor herre, har, svagt og spædt, begyndt at få magt i os. Og så vokser kærlighedens virkestrang til at omfatte flere og flere, syge og gamle, hjemløse børn, hedningeverdenen. Et lille vidnesbyrd om, at dette dog er ved at blive forstået, har jeg ment at turde se i oprettelsen af børnehjemmet i Palleshave og i, at en missionær er udgået her fra menigheden, og missionssansen derved er øget.

Skal livet bevares og vokse i denne menighed, må enhver af os øve sig i at tjene med alt, hvad gud har givet ham. Birkedal sagde i sin tid med fuld kristelig ret: „O du Ryslinge menighed, alle dine gode gerninger slår vi en tyk streg

*) Emil Koch.

over!" *Nu tør det siges med samme ret og i fuld samstemning hermed: „Ryslinge valgmenighed, gør gode gerninger, vis mig din tro af dine gerninger!“*

— Ovre i Jylland ligger der et sted en gammel forladt vandmølle. Gennem bakkerne der omkring går der veje ned til den fra alle kanter, som fortæller, at her var engang færdsel og liv. Men nu er vejene hulede af regnskyl, og ingen jævner dem længer. Det gamle vandhjul står stille, frønnes og skørner, og svallerne bygger rede under de ormædte, mosgroede skovle. Og alt sammen fordi møllens dam intet vand har, — intet *tilløb* og intet *afløb*, som kan sætte hjulet i gang og drive værket.

Denne mølle har jeg stundom tænkt på, når i bange timer det spørgsmål bankede på: Hvordan står det til med menighedslivet her? Ligner det en sådan gammel forladt og unyttig vandmølle, ifærd med at smuldre hen?

Ja herre, bevar os for udslettelsens dom! — Men vi har dog også andet at sige dig idag, du trofaste, langmodige gud, end denne bøn. Trods al vor synd og ringhed har du ikke taget din ånd bort fra os eller forladt os. Der er så mange, både gamle og unge, som nu har endt levnedsløbet her, på hvem det var kendeligt, at de levede og døde i gud. Og det kendes endnu, at her er en ungdom, der vandrer for guds åsyn i fromme fædres fjed. Og derfor er der idag først og fremmest *tak* i vore hjerter, fordi dammen ikke er udtørret, og bækkene ikke rundet tomme. Vi takker dig, du nådige gud, fordi vi endnu tør sige: Alle herrens bække er fulde af vand: troens, fredens, bønnens, håbets, kærlighedens, takkens bække er ikke udtørrede. Bliv ved, herre, både at give dem tilløb fra det evige livs væld i dit hjærte og afløb i et uselvisk, glad og villigt tjenende menneskeliv.

Lad din ånd ej fra os vige,
Til vi ser dig i dit rige!

Karl Povlsen.

Valgmenighedspræst Karl Povlsen,

f. 13. Jan. 1851 — d. 15. Maj 1918.

I over et halvt Aarhundrede har Ryslinge Valgmenighed været betjent af de to Præster, Vilhelm Birkedal og Karl Povlsen. Intet har bidraget mere til at give denne Menighed sit Præg. Thi var disse Mænd end vidt forskellige i Anlæg, Temperament og Veltalenhedens Art, saa var de dog i paafaldende Grad aandsbeslægtede Personligheder, hvis Forkyndelse laa i samme Plan.

Karl Povlsens Præstegærning betegnede ikke en Afbrydelse eller Kursændring og lige saa lidt en Gentagelse eller Efterklang af Birkedals betagende evangeliske Vidnesbyrd, men: den blev en frisk og fornyende Fortsættelse og derfor modtaget af Menigheden med en Tillid og Tryghedsfølelse, der igennem Aarene og under fælles Prøvelse fik en ubrydelig Styrke.

Karl Povlsen var ikke som Birkedal de store Syners og heller ikke de nye Tankers Mand. Han beredte ikke sine Tilhørere Overraskelser ved Fremsættelse af nye Synsmaader endsige „Opdagelser“ i Aandens Verden, men han forstod den ikke mindre værdifulde Kunst at kunne sige Mennesker, hvad de følte og tænkte.

Det kunde han sige med de rigtige og rammende Ord. Mangen én, baade gammel og ung, som har siddet under hans Prædikestol og lyttet til denne dybe, rolige, paa en Gangs stemningsbevægede og klare Tale, har paa Hjemvejen fra Kirke maattet udbryde: Dette var „som talt ud af mit Hjærte, Toner gav det al min Fryd og Smærte.“

Paa den Maade var det, han gjorde sin vækkende Gærning og satte Bevægelse i det stillestaaende Sind, æggede og styrkede, tugtede og trøstede og rakte de hungrende Brødet fra Himlen.

Han havde den guddommelige Gave til at „kalde, forsamle, Gud Aand at forklare,“ — han havde Kirkeklokkens Malm i sin Røst.

Nu er ogsaa denne Røst forstummet, og nu hviler begge disse Mænd, som var Guds Redskab iblandt os, under Mulde ved den Kirke og midt i den Forsamling, som de begge elskede; men det Ord, som ved dem blev nedlagt i Hjærterne, vil leve og forplantes, og det vil gøre sin Gærning hos os, saa længe Ryslinge Valgmenighed er i Aande.

*

*

*

Jordefærden.

Solen lyste i al sin Glans, og Skoven stod i sit første Udspring paa den Foraarsdag, da Karl Povlsens Kiste blev sænket i Graven tæt ved Nazareth-kirkens hvide Mur.

„Da vi i Middags,“ skriver en sjællandsk Deltager, „gennem et af Fyns skønne og mest typiske Landskaber nærmede os Ryslinge, var allerede gaaende, kørende og cyklende i tætte Skarer undervejs. Flagene paa halv Stang fra saa at sige hvert Hus fortalte, at Sørgefærden udgik fra de mange, mange Hjem, som den afdøde Præst havde været saa meget for. — Omkring Kirken og Præstegaarden var samlet Tusinder af Mennesker, langt flere end den rummelige Kirke kunde modtage, hvorfor ogsaa den større Del af Jordefærden maatte henlægges til „Lunden“ ved Kirkely.

Paa Slaget ét gik et Tog af Præster, ført af Stiftets Biskop og Stedets Provst, fra Præstegaarden gennem den lukkede Nøddegang til Kirken og tog Plads i Koret, som i et Væld af Bøgeløv dannede Baggrunden for den af talrige Kranse og Vaarens Blomster smykkede Kiste.

Alle Landets Valgmenigheder, alle Ryslingemenighedens Kredse, mange Fri-skoler og Højskoler og kirkelige Foreninger havde henlagt Kranse eller paa anden Maade givet sit Bidrag til Kirkens Blomsterpragt, men navnlig var der en Rigdom af hjemmebundne Kranse, som i deres eget stille Sprog talte om de enkelte Hjems og Menighedsmedlemmers Hengivenhed og Taknemlighed overfor deres gamle Præst.

Orgelet præluderede, og fra den i og udenfor Kirken samlede Mængde lød nu Sangen: Den signede Dag med Fryd vi ser —

Umiddelbart herefter talte den afdødes Svoger,

Valgmenighedspræst Vilhelm Hansen, Balle:

Det er ikke let for mig at staa her og tale ved min kære, gamle Vens Kiste. Jeg har svært ved at forstaa, at det er virkelig sandt, at han er gaaet bort, at jeg ikke mere skal se det kære Ansigt og den kære Skikkelse. Der er blevet saa tomt i Stuerne her i Kirkely; vi, der stod ham nær, mærker, at vi har lidt et Tab. Fra disse Omgivelser, hvor han har vandret og virket gennem de mange Aar, tales der paa en egen sørgmodig og vemodig Maade, saa det føles som et Tryk paa Sindet, og det er som om disse lyse Majdage ved Modsætningen forstærker Vemodsfølelsen og ved deres Fylde og Frodighed ligesom stærkere markerer Tomheden. — Men under alt dette har vi mærket, at der frigøres og løses noget inde i Sindet, som lyser op og gør, at vi kan staa i Tryghed, ja, med Vemodets Glæde ved hans Kiste, og det er dette, at Hjertet kan ikke andet end opvarmes til at takke Gud Fader for den Naadens Velsignelse, som blev aabenbaret gennem vor kære Vens kønne og rige Menneskeliv. —

Saa tænker jeg paa vor Herres Ord: „Vor Ven Lasarus er sovet ind“, og saa laaner vi det Ord fra vor Herre og gentager det stille om Karl Povlsen: „Vor Ven er sovet ind“. Men vi laaner ikke blot Ordet fra vor Herre, men vi tør nok tro, at vor Herre vil selv være med til at sige det i Dag, saa han er

med som den største og allerbedste Ven, og saa har det ingen Nød, for om den, som han kalder sin Ven, gælder det nu som den Gang ved Lasarus' Grav: „Og jeg gaar hen for at vække ham af Søvnen,“ og saa er det jo i Grunden lyst alt sammen, for saa har Døden mistet sin Braad og Dødsriget sin Sejer. — Paa den Maade og med den Forstaaelse siger vi altsaa i Dag i Jesu Navn, os til evig Trøst: „Vor Ven er sovet ind.“

Ja, han er ikke mere iblandt os, men vi ejer Mindet om hans Liv, og Minderne er rige, fordi Livet selv var saa rigt. Han sagde en Gang, da han stod i sin Manddoms Kraft: „Jeg kan ikke blive træt af at leve, jeg kunde ønske at leve i 200 Aar.“ Det var jo et Udtryk for hans rige Menneskelighed, for hans dybe Kærlighed til Livet og de menneskelige Værdier, som det rummer. Der ejede han en sjælden Styrke. Som faa forstod han at fordybe sig i Livet; hans Sjæls Vinduer var aabne; hans Modtagelighed var dyb, men den var ogsaa mangfoldig; den spændte over et stort Omraade. Han elskede Naturen; det var ikke blot Helheden, der greb ham; men han havde et rigt Syn for Enkelthederne; han forstod de smaa Tings Værdi, og han kendte Fordybelsens Glæde i rigt Maal. — Og han elskede Menneskelivet, dets Mangfoldighed og dets Rigdom, og han forstod at samle og harmonisere sine Oplevelser, saa hans Liv blev en Enhed og en Helhed, og hans Livsfornemmelse var fin og bragte ham rig Glæde. — Og han var ikke karrig med sin Rigdom; han forstod som faa at dele ud og gøre andre rige; han vilde gerne dele med andre. Men han var ikke docerende; det, han gav, kom med Uvilkaarlighedens Magt; det bar aldrig Præget af det anstrængte, det var Livet selv, der lyste, og som meddelte, fordi det er Livets egen Trang at meddele sig. — Og vi, hans Venner, takker ham og velsigner ham for alt det, han gav os. Han trængte sig ikke frem, og naar han saa let blev det samlende Midtpunkt, hvor han var sammen med Mennesker, saa kom det af sig selv, helt naturligt; han havde saa meget at give. — Han holdt af Mennesker, forstod at samle dem og give sig hen; men han havde ved Siden deraf en dyb Trang til Stilhed, til at være ene. Der var en Skyhed i hans Sind, en Trang til at drage sig tilbage i sig selv ved Siden af Trangen til Livsudfoldelse, og han kunde til Tider med en næsten pudsigt Overdrivelse skildre hvilken Overvindelse, der hørte til for at give sig ind iblandt Mennesker. Og naar han saa gik ind iblandt dem, ja, saa foldede hans Væsens Rigdom sig af sig selv ud imod dem, og Hjerterne kom ham gerne og villigt i Møde. — Hvor var han god mod sine Venner og mod dem, der trængte til ham. Jeg synes ikke, jeg har kendt nogen Mand, der ejede en saadan Sindets Ømhed, en næsten kvindelig Varsomhed og Omsorgsfuldhed, der greb een om Hjertet og gjorde saa godt. Og det hørte med til hans Sinds Rigdom, at denne fine Ømhed var knyttet sammen med en ægte, fast Mandighed og Myndighed, som ogsaa prægede hans ranke og smukke Skikkelse. — Og Gud havde skænket Lys og Lykke over hans Liv. Der var en Tid, da det syntes, som alt bar fremad gennem Medgang og lyse Dage, da Livets Solskin kom ham i Møde, og vi syntes, at han kunde godt taale det at vandre i Solskinnet; thi han var en meget ydmyg Mand, og det var hans Hjertes inderste Trang at tjene, og han havde ikke Lyst til at rane Æren, men vilde gerne give Æren til den Gud, hvem den evindeligt tilhører. — Men der kom jo saa ogsaa

trange Tider med dybe Skygger over hans Hjem og over ham selv. Men vi synes jo, at han ogsaa forstod at leve under Skyggen, at han bøjede sig kønt under Guds Haand, at han var villig til at gøre Erfaringen om, at det bør os gennem Trængsler at gaa ind i Guds Rige. — Det var jo nok tidt trangt for ham, og Sindet kunde blive tungt og mørkt, men jeg synes det blev saa underlig kendeligt, at vor Ven voksede under Tugten og Trøsten, at han gik dybere og dybere ind i Guds Kærligheds og Renheds Verden, og jeg synes, at det satte sit Præg saa tydeligt, baade i hans indre Væsen og paa hans ydre Skikkelse, saa det gik fremad i dette, der var hans inderste Begæring, at være og blive Guds Barn, dette, der er hvert Menneskes Bestemmelse og højeste Maal.

Saa kom den sidste Sygdoms Tid. Han forstod, at han — som han selv udtrykte det — havde faaet Grundskuddet, forstod og følte det før nogen af hans Omgivelser. Og han maatte vist gaa en trang Tid igennem; men den sidste Tid blev jo saa forunderlig lys, og der er jo mange Vidnesbyrd om, at han fik Lov til paa forskellig Vis at se ind i den Guds Renheds og Skønheds Verden, hvor han indvortes følte, at han evigt havde hjemme, og saa da Døden kom, saa kom den saa blidt som muligt.

Jeg var hos ham og saa ham dø, der mærkedes næppe et Suk; det var Barnet, der sov ind i Gud Faders Arme.

Vi vil ikke rose eller prise vor Ven; vi véd, at ingen vilde synes mindre derom end han selv. Men vi maa nok gøre det, som Paulus siger, at Menighederne gjorde med Hensyn til ham: „De prisede Gud for mig.“ Vi vil sige Gud Fader Tak for ham, for alt det, han gav os i ham. Og vi vil sige Gud Fader Tak for al den Naade, han har aabenbaret i vor Vens Liv. For Tugten og Trøsten, for Dagene, han maatte græde, og for Dagene, hvor han kunde smile, for det alt sammen siger vi Tak.

Og saa, farvel Karl, du kære, trofaste Ven; Fred og Velsignelse over dit Møde.

Efter Salmen: Helgen her og Helgen hisset, talte Karl Povlsens ældste Ven:

Pastor Morten Pontoppidan:

„Rejs op dit Hoved, al Kristenhed,
Opløft dit Øje, slaa ej det ned,
I Himlen du har hjemme!“

Denne Salme har mangen af os grebet til i mere end een trang og ængstet Stund — og sporet en mægtig Virkning af den, især maaske af disse dens Begyndelsesord.

Og hvad vi saaledes har sporet, det var Aandens Trøst.

Der er forskellige Trøstemidler og Trøstegrunde. Der er den Trøst, at andre har større og bitrere Sorg. Og der er den Trøst, at Tiden læger alle Saar. Men saadan Trøst rækker ikke langt, naar Hjertet er sorrigfuldt. Den bedste Trøst, Aandens Trøst, det er denne: Opløft dit Øje, slaa ej det ned! i Himlen du har hjemme! Ja, Trøsten ligger i selve denne Sjælsbevægelse — opad. Ligesom en Moder trøster sit Barn ved at tage dets Hoved imellem sine Hænder og lægge det

ind til sig, saaledes sker den store Trøst derved, at nogen ligesom tager os om Hovedet og stille og blidt vender vort Ansigt opad mod den Evighed, det Borgerskab i Himlene, det Faderhus heroventil, som *bliver* for os, naar alt paa Jorden brister.

Jeg vil bede den Helligaand, vor Trøstermand, at vende mine Tanker den Vej, nu jeg staar ved min gamle Vens Baare.

Mine Tanker — ja, og alles Tanker, som er forsamlede her om Baaren med Følelse af Savn og Tab og med Trang til Aandens Trøst.

Først og fremmest hans efterladte Hustrus Tanker, og hans efterladte Datters Tanker. Lad dem blive vendt den Vej. Disse To's Tanker vil jo i disse Dage være vemodigt beskæftigede med kære Minder fra Fortiden og opfyldte af den tomme Plads i Huset, dér, hvor Far sad, hvor han sov om Natten, hvor han kom ind om Morgenens, hvor han sad og læste — sad og skrev paa sine Prædikener, hvor han gik i Haven, i Lunden, gik til Kirken, kørte paa Sygebesøg og kom hjem igen. Ja, lad kun Tankerne dvæle ved alt dette, som var, og som ikke er mere; men lad dem nu alligevel sprede Vinge og løfte sig op over dette, hen mod det evigt store, mod det, som tilsidst er det ene vigtige: at *Guds* Navn bliver helliget, at *Guds* Rige maa komme, at *Guds* Vilje maa ske paa Jorden, som den sker i Himmelen.

Og hans efterladte Søkendes Tanker. Særlig Broderen vil jeg blandt dem kalde hans *efterladte*. Thi det er jo faldet i det Broderpars Lod Livet igennem at staa ualmindelig tæt sammen, ligesom to Træer med delvist sammenflettede Grene og fælles Løvhang. Og naar det ene af saadanne Træer falder, da bliver der saa underlig bart om det andet. Dog — opløft dit Øje, slaa ej det ned! Da føler du ikke Enligheden saa stærkt. I Himlen har du hjemme. I mig skal I have Fred, naar I faar Trængsel i Verden, siger Herren.

Og alle I, hans mange, mange Sjælebørn eller hvad jeg skal kalde eder, I der hang ved ham som Præst, og som er nedslagne og bedrøvede over, at I ikke mere skal høre hans Ord og ikke mere se hans Ansigt — ikke her i Kirken, og ikke heller i eders Hjem, — løft Tanken op mod Himmelkirken og Himmelhjemmet, did, hvor han i sine Prædikener saa ofte har vist eder hen, og hvor *Guds* Menighed har sin faste og blivende Bolig under al Jordelivets Omskiftelighed.

Og I, hans mange Præstevener og andre Venner rundt omkring fra, som er støvnede sammen her med en smertelig Følelse af, hvor stort et Tab I har lidt ved denne herlige, uerstattelige Vens Bortgang — — ja, imellem disse Venner tæller jeg ogsaa mig selv som den ældste, d. v. s. som den, der tidligere end de andre førtes sammen med ham og sluttede Venskab med ham — for over 50 Aar siden, da vi begge var Skoledrenge. To store Drenge kan faa hinanden under Armen som Venner og Kammerater paa den Vej, som fører nedad. Men — det kan jeg vidne her — vi to fandt sammen paa Vejen opad og har altid virket opaddragende paa hinanden, i Retning mod Livets Tinder. Saaledes begyndte det, og saaledes blev det mere og mere Aarene igennem, efterhaanden som vi fik mere aandelig Forstand og Begreb om, *hvad* det er, som er Livets Tinder.

Fra først af var det vel nok mest Litteraturen, Digterverdenen, der stod saa straalende og vinkende for os. Allerede som Skoledrenge kom vi to regelmæssig

sammen og sad paa en Bænk i Vester Altan, et Anlæg ved Randers, og læste og diskuterede Digte og litterære Afhandlinger med den Forstand, vi havde, eller rettere ikke havde. Karl Povlsen var absolut noget af en kunstnerisk Begavelse, og i sin første Ungdom har han utvivlsomt set Digterens Laurbærkrans som den skønneste, han kunde tænke sig engang at bære. Men meget snart blev han klar over, at det var *Kirken*, ikke Litteraturen, der kaldte ham, og at det var som Ordets Tjener, han skulde finde Anvendelse for sin poetiske Begavelse. Ja, han har i saa Henseende flittigt aagret med sit Pund. Men han gjorde det dog aldrig til noget særligt Maal at glimre som Prædikant ved Hjælp af denne kunstneriske Begavelse. Nej, at være en alvorlig og redelig Ordets Forkynder og derved frelse sin Sjæl og deres, som hørte ham, det var, jo længere han virkede, stedse tydeligere hans Maal.

Ja, hvad end Karl Povlsen kan have haft for højtflyvende Drømme i sin første Ungdom, han blev en Mand, der med Sandhed kunde gøre til sit det Ord af et Digterværk:

Ingen Laurbær jeg begærer,
ingen Triumfators Trone,
o, men eengang Livets Krone.¹⁾

Det er ikke min Sag at dele Glorier ud. Jeg siger kun, at Livets Krone, Hellighedens Glans, blev for min hedengangne Ven mere og mere det Maal, han stræbte imod, og som han vel ogsaa mere og mere lutredes og beredtes til i den Skærsild af Prøvelser, han Aarene igennem fik at gennemgaa. Jeg har ofte haft inderlig ondt af ham. Men naar jeg nu ved hans Baare opløfter mit Hoved og skuer opad — den Vej, han altid drog mig og nu, som hedengangen drager mig stærkere end nogensinde — da kommer det mig for, at min kære gamle Ven har faaet noget som en lille lysende Ring om sin Pande.

Menighedens unge Præst, Thorkild Skat Rørdam, traadte nu frem i Kordøren og udtalte:

Før vi fører den gamle Herrens Tjener ud af Kirken til hans sidste Hvilested — i Jesu Navn Tak for alt, hvad han fik Lov til at være for os. Gud velsigne hans Indgang og hans Udgang til evig Tid. Guds Fred med os alle. Amen.

Medens Forsamlingen istemte: O Kristelighed! bar Menighedens Bestyrelse Kisten ud til Graven, hvor Pastor Rørdam indviede den Jord i Præstegaardens Have, som skulde bevare Støvet af Menighedens anden Præst — indviede den „fra al verdslig Vandel til en Guds Sædemark!“ og herefter forrettede Jordpaakastelsen.

Det samlede Følge, som nu talte over 3000 Mennesker, begav sig herefter til Lunden bagved Præstegaarden og slog sig ned under de store gamle Bøge omkring den flagsmykkede og florumvundne Talerstol.

Her talte først

Pastor Rørdam:

Noget af det aller første, vi hører om Gud i den gamle Pagts Bog, er, at Gud siger Ordene: „Der blive Lys, og der blev Lys“. Men vi kan egentlig

¹⁾ Frederik Paludan-Müller: Benedikt af Nurcia og hans Amme.

sige, at dette lyder paa hvert Blad gennem hele Aabenbaringen i det gamle Testamente, og Lyset bryder mere og mere igennem, til det træder helt frem i Ny Testamente, hvor han fremtraadte, om hvem vi synger: „Himlens Lys kom i dig til Jord“, han, der er blevet os Guds store Vidne om, at Gud er stærkere end baade Død og Grav og alt Mørke, han i hvem Gud talte sit store: „Der blive Lys, og der blev Lys.“

Men ogsaa det enkelte Menneske og den enkelte Menighed kan i Guds Førelser opleve, at Gud taler sit „der blive Lys“ til os, og det samme gælder, naar han lader os møde Mennesker i vort Liv, som Gud har skinnet for med sit Lys, saaledes at de kan faa Naade til at blive Bærere for Lyset, og Gud kan lade sit „Bliv Lys“ lyde gennem dem.

En saadan Lysbærer for Gud har den trofaste Herrens Tjener, som vi idag har stedet til Jorde, været for denne Menighed gennem 35 Aar.

Han har lyst for os, først og fremmest som den fromme og sjælfulde Ordets Forkynder. Han havde rige Naturgaver paa dette Omraade. Han havde et rigt poetisk Gemyt og en Evne som faa til at fremstille et Billede eller en Begivenhed i en skøn og dejlig Form. Men det, der gjorde ham til den Lysbærer for Gud, som han blev, var dog ikke disse menneskelige Gaver i sig selv, det var det, at Gud havde lyst for ham, saa at der var kommet en Forening mellem disse og en dyb og ægte Gudsfragt. Jeg siger med Vilje ikke barnlig Gudsfragt. I det barnlige ligger det umiddelbare og frejdige, og Karl Povlsen var alt for meget af Melankolikeren til i den Forstand at kunne kaldes barnlig. Det var i hans Natur, der tilsyneladende var saa sprudlende og frisk, en dyb Mollakkord, der kunde være blevet til en skærende Dissonans, hvis den ikke var blevet opløst af det gamle Evangeliums dybe Harmonier. Det var ogsaa det, der gav ham Grundtonen i hans Forkyndelse. Denne kunde sikkert samles i Herrens Ord: „Kommer hid til mig alle I som arbejder og er besværede, og jeg vil give eder Hvile — — — mit Aag er gavnlig og min Byrde let.“ Den Hvile havde han oplevet i sin egen Sjæl, naar hans Sind var tungt og mørkt, og det var den, hans trofaste Hustru og han havde trøstet sig ved, naar de sad nedbøjede under den tunge Skygge, som deres eneste Datters mangeaarige Sygdom lagde over deres Hjem. Gud havde talt sit: der blive Lys til ham. Derfor kunde han som faa give Mennesker, der selv havde noget af Mollakkorden i deres Sjæl, og selv arbejdede og var besværede, Hjælp til at finde ind i den samme Hvile. Og han forstod ogsaa her at hjælpe dem til at se Sandheden af den anden Halvdel af Jesu Ord: „Mit Aag er gavnligt og min Byrde er let“. Han kunde som faa give et personligt Vidnesbyrd om, at Gud vel lægger Korset paa sine Børn, men, som han saa tit sagde, „selv tager ved den tunge Ende af Korset.“ Det var ogsaa det, der gjorde, at han kunde faa Lykke til at yde saa mange Mennesker Hjælp som Sjælesørgeren. Det var egentlig noget der faldt ham svært. Hans store aandelige Blufærdighed i Forbindelse med den vidtstrakte Menighed og hans skrøbelige Helbred, gjorde det vanskeligt for ham at komme, hvor han ikke udtrykkeligt blev kaldt. Men naar han kom, da havde han noget virkeligt at bringe. Jeg er sikker paa, at I er mange, der er til Stede her i Dag, der velsigner hans Minde, fordi han har tørret jeres Taarer og trøstet jer i tunge

Tider. — — Der var en anden Ting, der gjorde, at Karl Povlsen af Gud kunde bruges som Lysbærer, det var hans store Jævnhed. Jeg tør paastaa, at der ikke er et eneste Menneske, der vil kunne nævne en Lejlighed, hvor Povlsen talte ham over Hovedet. Hans vidunderlige Evne til at forme sin Tale sammen med den utrættelige Flid, han altid viste med Udarbejdelsen af, hvad han vilde sige, gjorde, at han kunde tale om det dybeste og det højeste paa en saadan Maade, at selv den enfoldigste Mand eller Kvinde kunde forstaa, hvad han sagde, og hans Fremstillingsevne gjorde, at *de maatte* høre, saa snart han havde noget, han virkelig vilde have sagt.

Det var ogsaa det, der gjorde ham til den Folkeopdrager af Guds Naade, som han blev. For han har ved Siden af sin Forkyndergerning haft en Evne til at vække Folks Sans ikke blot for det største, men for alt, hvad der er stort og skønt i Livet. Jeg skal ikke nærmere komme ind paa dette ved denne Lejlighed. Det er hans Betydning for Menighedslivet her, jeg gærne vilde fremhæve. Men jeg mener at have Ret i den Paastand, at der er mange her, som vil sige, at Karl Povlsen ikke blot har aabnet deres Øjne for den kristelige Verden, men for hele det ædle og skønne Menneskelivs Aandsverden.

Der er ogsaa et andet Træk i Karl Povlsens Karakter, som jeg kunde have Lyst til at understrege, fordi det prægede hele det Menighedsliv, som han af Gud fik Naade til at skabe. Det var hans dybe Sans for, at det kun er det personlige, der er det ægte, og hans dermed forbundne aandelige Frihedssans. Da Valgmenighedsloven netop i disse Dage for 50 Aar siden blev ført ud i Livet, blev der afholdt et Vennemøde her i Ryslingeegnen, hvorfra man indsendte en Tak til Ministeren, fordi han havde hjulpet til, at „den danske Folkekirke kunde hvile paa et frit, folkeligt Grundlag, ikke afpasset efter et dogmatisk System, men efter det danske Folks Tarv og Trang.“ Den Del af Valgmenighedens Opgave havde han i en ualmindelig Grad vaagent Øje for. Ikke fordi han selv havde nogen særlige afvigende dogmatiske Anskuelse paa det kristelige Omraade. Men han havde en dyb Respekt for enhver kristen Anskuelse, blot han følte, at den *virkelig* var naaet gennem Ærlighed og Kamp. Han forstod, at det var den samme Sol, der gør Kornblomsten blaa og Rosen rød. Han forstod, at blot det virkelig er Evangeliets Sol, der havde fremkaldt Evighedsblomsten i et Menneskehjærte, vil det usande forsvinde, selv om den Farve, Solens Straaler frembringer i Hjærteblomsten, bliver forskellig. Han forstod, at først naar man vilde foreskrive Solen de Farver, den skænker, vilde man komme ind paa det usande og kunstige. Og alt, hvad der var uægte og usandt, var hans inderste Hjærte imod. Det saas ogsaa i den Maade, han prædikede paa. Han havde det aldrig paa den Maade, som man af og til kan se det hos enkelte Præster og kristelige Talere, med paa selvsmagende Vis at tale om sine egne Følelser og Oplevelser. Han holdt altid sin egen Person i Skyggen, og naar han en enkelt Gang kom til at nævne noget om sig selv og sit personlige Gudsforhold, gjorde han det paa en rørende ydmyg Maade. Han var saa bange for at stille sine egne Oplevelser og Erfaringer frem, saa han meget mere havde Tilbøjelighed til at undervurdere dem. Men det var maaske netop denne ædruelige Ægthed, der var Hemmeligheden ved hans Forkyndelses store Magt og Indflydelse paa alle ægte Sjæle.

Der var et Omraade, hvor det maaske mere end noget andet Sted viste sig, at Gud havde lyst for ham med sin Aand, et Punkt, hvor netop jeg som hans Medarbejder fik Lejlighed til at vurdere ham. Det var den Sejr, som jeg er overbevist om, at Gud havde hjulpet ham til at vinde i sig selv i et af de inderste Forhold i Præstegerningen. Der er et Punkt, der er et af de sværeste netop for en Forkynder med de store Gaver. Det er Forfængeligheden. Det er den Orm, der gnaver nogle af de skønneste Roser i Guds Menigheds Urtegaard itu, ja, ødelægger selve Hjærteskuddet. — Jeg er ikke i Tvivl om, at en Mand med Karl Povlsens store Gaver, har haft sin Kamp, skønt jeg ikke personligt har faaet det at føle i Samarbejdet med ham. Men havde han Kamp, kan jeg som hans Medarbejder give ham det Vidnesbyrd, at han i saa Fald har naaet at sejre. Jeg læste en Gang en Fortælling, en lille Legende om et Alterlys, der i lang Tid laa paa en Hylde hos Købmanden sammen med en hel Del andre mindre Lys og Julelys. Ofte kom der en og købte et af de smaa Lys, men Alterlyset laa længe, uden at der kom Bud efter det. Endelig en Dag blev det købt, stillet op paa Alteret og tændt. Der stod nu det dejlige Lys og lyste. Og hver Gang Lyset blev tændt og Menigheden forsamlede sig i Kirken, da straaledede det i sin Glans, og naar det saa alle de mange Mennesker, der sad nede i Kirken og saa op paa Lyset med glinsende og taareblanke Øjne, saa frydede det sig, og det tænkte: „Hvor er jeg dog et dejligt Lys! Se, hvor Folk ser paa mig!“ Og inden det rigtigt vidste af det, begyndte dets Tande at ose. — Til det en Dag opdagede, at det var naar Evangeliet lød fra Alteret, naar Sakramenterne blev uddelte, at Folk saa op paa det. Da med et gik det op for Alterlyset: Det er ikke min Glans, der faar Taarerne frem i Menighedens Øjne og faar deres Blik til at straaale. Det er Evangeliets store Naadegave! Jeg staar her kun for at lyse for den og selv brænde ned. Og med et følte Alterlyset sig saa lille og fattigt. Men Tanden holdt op at ose, og Lyset straaledede med en stille, men forunderlig klar og hellig Flamme. — — Jeg er sikker paa, at det er Karl Povlsens aandelige Historie. Det har maaske nok engang været saaledes, at han, Formens Mester, kunde lade sig friste til at lade Formen skygge over Indholdet. For selve Udformningen voldte ham kunstnerisk Glæde. For han *var* en Kunstner paa sit Omraade. Men det har vi alle følt, der har hørt ham igennem mange Aar, at det traadte mere og mere tilbage. Det var det, han af Gud var sat til at bringe Menigheden, der mere og mere fyldte hans Tanker. Formen blev mere og mere kun et Middel. Det var det, der gjorde, at hans Forkyndelse nu paa hans sidste Tid var lige frisk, ja dybere end nogen Sinde. Guds Aand havde vundet Sejr i ham. Og var der nogensinde Forhold i Menigheden, hvor vi saa forskelligt, kan jeg sige, at der aldrig har været noget Punkt, hvor jeg ikke har set, at det var Sagen og ikke Personen, det drejede sig om for ham. Som den unge Præst takker jeg ham for, hvad jeg der har set. Det var Menigheden, der var blevet ham det første. Det viste sig ogsaa under hans sidste Sygdom. Selv efter at han var blevet uklar kendtes det i hans Fantasier. En af de sidste Nætter vaagnede han og begyndte at tale. Det var utydeligt, hvad han sagde, men det var dog aabenbart, at han syntes, han stod i Menighedens Forsamling og talte til alle de gamle i Menigheden, som han havde haft saa kær. Til sidst

gjorde han, som han uddelte Nadveren, rakte Haanden til hver enkelt og bød dem Farvel, mange med Navns Nævnelse, og han endte med at lyse Velsignelsen over dem. — — Venner! hans Tanker var hos Jer til det sidste. Menigheden var blevet Nr. 1 for ham. Han havde naaet at blive et Guds Alterlys, fordi Gud ogsaa der havde sagt sit, der blive Lys til ham, og der var blevet Lys.

— — — Nu er hans Lys brændt ud, og for os er det Lys, vi i de mange Aar har glædet os over, slukket. Det bliver et stort Savn for os alle. Dybets for hans Hustru og Datter, som han elskede saa højt. Men alle vil vi komme til at føle det. Det er saa svært, ja saa uforstaaeligt, at vi ikke mere skal vide ham derovre i Kirkely, at hans skønne varme Røst ikke mere skal lyde fra Prækestolen, at vi aldrig mere skal se ham staaende ved Døbefonten eller gaaende for Borde ved Herrens Alter. — Men af Mindet og Savnet vil Takken opstige til Lysenes Fader, der lod sit Lys lyse for os og talte sit „der blive Lys“ til os ogsaa igennem ham.

I anden Mosebog staar der en gammel Fortælling om, hvorledes Gud lod Mørket komme over Ægyptens Land, men — staar der — „for Israels Børn var der Lys i deres Boliger.“

Vi staar over for Døden, det store Mørke, større end Ægyptens, der kommer over denne Verden. Det Mørke, Verden ikke kan se noget Lys i. Men „for Israels Børn er der Lys i deres Boliger.“ Det er det Guds Aand kan vidne for os i Sorgens Stund.

Saa give da Gud alle os, som her sidder med Sorg i Hjærtet, fordi vor gamle Ven og Præst er blevet taget bort herfra, at føle, at dette er sandt, fordi Gud selv i Kristus har talt sit store „der blive Lys“ til os, og ved Aanden taler det til vore Hjærter den Dag i Dag, saaledes at vi virkelig midt i Mørket kan erfare, at „der er blevet Lys“.

Næste Taler var

Pastor Bojsen, Kjerteminde:

Sov sødt Barnlille,
Lig rolig og stille,
Så sødelig sov
Som Fuglen i Skov,
Som Blomsterne blunde i Enge.
Gud Fader har sagt:
Står Engle på Vagt,
Hvor mine de Små er i Senge.

Dette Psalmevers skal være min Text, når jeg, efter Fru Poulsens Anmodning vil, som Anmodningen lød, „sige lidt om min gamle Ven“ i denne Afskedstid.

Verset taler jævnt og stille, det bruger ikke stærke Udtryk, men dybt taler det om Hvilen i Gud Faders Favn, og dets Tale prydes af to kønne Billeder: Fuglen og Blomsten.

Og netop således var *han*. Han råbte aldrig højt, brugte ikke stærke Udtryk, jævnt og stille lød hans Tale, men den gik i det Dybe, og han prydede den med sit skønne Billedsprog.

Og Verset taler enfoldigt. Det går ikke ind på Undersøgelser eller Forklaringer, men peger lige på dette: at være Barn overfor Gud. Og således var *han*. I al hans Tales Rigdom lagdes Vægten ikke paa skarpe Undersøgelser eller lærde Forklaringer, men enfoldigt samledes det Hele om den barnlige Hvile i Guds Nåde.

Og det kom jo deraf, at det var dette, han personligt tyde til, og derfor det Bedste, jeg véd „at sige om min gamle Ven“ er dette: *han var et Guds Barn*, så vi frimodigt tør sige til ham: Sov sødt Barnlille! Og jeg føjer gerne til: Lig rolig og stille! thi jeg véd, at hans Hjerter kunde være uroligt, angsteligt, bekymret, trykket af Gerningen, så omstændeligt, så fint og omhyggeligt som den skulde udføres, nu under vi ham det at være bleven rolig og stille.

Ja: „så sødelig sov, som Fuglen i Skov, som Blomsterne blunde i Enge“.

Som Fuglen. Når den lukker sit Øje i Skoven, så har den i Dagens Løb glædet Mennesker med sin Sang. *Han*, der nu har lukket sine Øjne, har ladet liflige Toner lyde for vore Hjerter, Menneskelivets og Christenlivets Toner, det var i Kirken, og det var i Hjemmene, hvor han kom med Liv, med Lune og Friskhed.

Og som Blomsterne. Når de blunde i Enge, så har de frydet Stedet, hvor de står, og der er som noget ydmygt ved dem, når de blomstrer lige kønt på Steder, hvor Mange, og hvor Ingen ser dem. Således var *han* til Pryd for den Danske Kirke, men han var det ydmygt, tænkte ikke højt om sig selv, blev ikke hovmodig af Beundringen, han tidt vakte, i dybeste Forstand jo, fordi han følte sig som en Synder, der intet havde at rose sig af, men måtte vente Alt af Guds Nåde.

Og som jeg med Henblik på ham siger: Sov sødt Barnlille! således vil jeg gerne sige det samme til dem, der trænger til Trøst ved hans Bortgang. Thi da Budskabet kom om Karl Poulsens Død, var der vist mange, der blev bedrøvede, mest jo hans aller Nærmeste, I trænger til at sige til Eders egne Hjerter: Sov sødt Barnlille! trænger til at blive stille i Sorgen og Savnet og som Børn at ty ind dermed til Gud Faders Hjerter.

Det hedder i en af Davids Psalmer: „det er kosteligt for Herren, når hans Hellige dø.“ Det kan betyde, at det er glædeligt for Herren at få dem hjem til sig, måske også, at det ligesom koster Herren Overvindelse at lade dem gå igennem Dødens Trængsel. Lad mig anvende det saaledes, at det ligesom volder Herren særlig Bekostning, når han tager vore Kære fra os, thi da må han i sin Kærlighed dobbelt velsigne os for Tabet, han har ladet os lide. Så stol da også I, der her har mistet så meget, på, at Herren nu særligt vil våge over Eder under Savnet.

Den bedste Trøst er jo den, at I har Eders Kære endnu, ejer ham i det rige Minde, ja, mere end det, i Troen på Samfundet mellem alle de Hellige har I ham hos Gud. Der er han gået ind, ind til at prise Gud end bedre end her, ind til at takke for Gerningen, som her var ham betrot, takke for sin trofaste Hustru, takke for Kirsten og al den Glæde, hun har voldt ham, og ind til at bede for Eder, thi det tør vi tro, at vore kære Hjemgangne venter på os under Bøn, her gælder det i det Små, hvad vor Frelser siger om sig i det Store: de er gået hen at berede os Sted, det bliver, når vi må sige Farvel til vore Kære, tungere at leve, men det kan blive lettere at dø, thi deres Hjemgang vil hjælpe os til at samles med dem i de evige Boliger. Amen!

Dagens sidste Taler var den afdødes Broder,

Forstander Alfred Povlsen:

En af de sidste Samtaler, jeg havde med min Broder, var d. 3die Maj. Jeg fortalte ham da, at Eleverne denne Dags Aften kom til Højskolen, og at vi vilde savne ham. Da blev han stærkt bevæget ved Tanken om, at det nu var forbi med hans Arbejde paa Højskolen, og han spurgte mig: „Hvorlænge har jeg saa været Lærer ved din Skole?“ Svar: c. 34 Aar. — „Det Arbejde, sagde han, har maaske været mit kæreste. Jeg synes med Skam at sige, at jeg mere har været Højskolelærer end Præst. Jeg har altid været saa stærkt draget til, saa optaget af det menneskelige.“

Nu vidste jeg, at min Broder vilde og skulde modsiges her, og derfor svarede jeg: „Skolen og jeg er dig usigelig taknemlig for, hvad du har været for den; men, hvad du her har sagt, er ikke rigtigt. Det er ikke Skolen, men Kirken, som helt og udelt har haft dit Hjærte, og derfor det Sted, hvor du har gjort dit bedste Arbejde. Det har jeg da ogsaa mange Vidnesbyrd om i Breve fra gamle Elever. De har bedt mig takke dig for Foredragene paa Skolen, men hvad han gav os i Kirken, skrev de, det var det bedste.“

„Men jeg har alligevel ikke været en rigtig Præst“, sagde han. „Jeg har ikke ofte nok besøgt de enkelte, ikke været hos dem, naar de var syge eller i Nød. Jeg har ikke givet dem den Trøst, som de trængte til, og som jeg skulde bringe.“

„Hvad der er fejlet og forsømt“, svarede jeg, „det bliver en Sag mellem dig og Gud; men jeg vil kun sige, hvad jeg ved er rigtigt, at der er mange, mange i Menigheden, som velsigner de Øjeblikke, da du besøgte dem, og jeg ved, at ingen følte, du tyngede eller gjorde det trykkende, naar du kom til dem, men det følte altid som Berigelse og Befrielse. Jeg tror, at mange vil sige det samme, som Hedevig (min Hustru) sagde, da du havde været hos hende sidste Gang: det er dog en velsignet Præst, og som han kan hjælpe den, der er i Nød.“

Naar jeg gengiver denne Samtale, da er det først, fordi jeg tror, at min Broder gerne vilde have *sagt til hele Menigheden*, hvad han sagde til mig. Denne Bekendelse og Tilstaaelse trængte han til at gøre overfor den Menighed, som han elskede og havde Tillid til. Men dernæst gengiver jeg den ogsaa med mine Svar, fordi jeg mener, at jeg har talt paa Menighedens Vegne til ham, og givet ham den Trøst og den Forsikring om Menighedens Godhed for ham og dens Taknemlighed, som han trængte til at høre.

Jeg tror, at de, som kendte ham, og ikke mindst de, som har kendt ham længst og Søndag efter Søndag gennem mere end en Menneskealder har hørt ham i Kirken, vil godkende Rigtigheden af, hvad jeg videre sagde til ham i denne Samtale, nemlig at det menneskelige ikke betegnede en Svaghed, men en særegen Styrke i hans Forkyndelse.

Den menneskelige og folkelige Kristendomsforkyndelse er vel overhovedet ved Siden af Salmesangen den nordiske Menigheds ejendommeligste og rigeste Bidrag til vore Dages Menighedsliv. Og det var paa dette Felt, min Broder fyldte sin Plads. Han var en lærenem og lærvillig Discipel af vor eneste store Kirke-

fader, og det forekommer mig, at der næppe var nogen af Samtidens Præster, som i Henseende til denne Side af Forkyndelsen kom Idealet nærmere. Hans Tale var paa engang saa jævn og skøn og indholdsrig, at enfoldige og vise og Mennesker paa alle Samfundstrin havde Opbyggelse og Glæde af at høre den.

Min Broder var ligesom født og opdraget til at fyldestgøre dette Krav til den kristne Forkyndelse. Hans poetiske Anlæg og historiske Sans forbandt sig med dette, at han lige fra sin Ungdom af var indlevet i den Opfattelse, at Kristnivet ikke er et Modsætningsforhold til Menneskelivet, men dets Fuldkommengørelse, dets Krone.

Der er anført Udtalelser af min Broder, hvoraf der kunde udledes, at han ikke følte sig som Discipel af Grundtvig. Denne Slutning vilde være saa misvisende som noget. Han vilde i alle Lærespørgsmaal være en fri Mand og i den Henseende ikke tilhøre noget Kirkeparti eller nogen „Retning“, hverken luthersk eller grundtvigsk, men han vilde sidst af alt fornægte sit Lærlingeforhold til disse Kirkens Stormænd. Den kristne Trosbekendelse var ham dyrebar og umistelig. Den var hans daglige Fornødenhed. Morgen og Aften maatte han føle denne Bekendelses Klippegrund under sin Fod. Det er ogsaa alt, hvad jeg ved at sige herom. Lærestriden om Trosordets Oprindelse og afgørende Betydning for Livsforstaaelse og Kirkeliv optog ham lige saa lidt som al anden Drøftelse og Strid om Kirkeplomerne og Dogmerne. Han var ikke Theolog, men Præst, og som Prædikant og Folketaler var han Grundtvigs fuldtro Mand! Hertil bidrog hans tidlige Forbindelse med Folkehøjskolen. Det var den, som først satte ham i Arbejde, da han havde afsluttet sine forberedende Studier, og dette Arbejde vedvarede altsaa til hans Død. Tilrods for sin omfattende og mangeartede Virksomhed i den store Menighed har han i 34 Aar fra Uge til Uge holdt sine litterære Foredrag paa Ryslinge Højskole, og naar jeg siger, at han har givet os en Rigdom af festlige, frugtbare og uforglemmelige Timer, da vil alle hans gamle gode Elever give mig Ret.

Fra dem og fra Højskolen bringer jeg nu en Hjærtens Tak, ikke blot til ham, men til Ryslinge Valgmenighed, fordi den aldrig i de mange Aar lagde et Halmstraa i Vejen for ham paa hans Gang fra Kirken til Skolen. Jeg takker den, fordi den forstod, at den ikke blev fattigere derved, at han gav Skolen en saa betydelig Del af sin Arbejdskraft, men indsaa, at hans Forbindelse med den ogsaa kom Menigheden tilgode. Mødet med Ungdommen foryngede og forfriskede ham, opøvede hans Fortællekunst og gjorde ham fortrolig med de aandelige Skatte, som er hele Folkets Fælleseje. Han blev Menighedens Talsmand overfor de Tusinder af unge Mænd og Kvinder fra alle Landets Egne, som søgte til Skolen, og som i særlig Grad ved ham blev draget til Kirken. De kom i Skoletiden under Indflydelse af hans Munterhed og Alvor og det Mesterskab, hvormed han beherskede baade sit Æmne og sine Tilhørere. Hvor ofte hørte jeg ikke den friske Latter derovre fra Høresalen, der saa umiddelbart efter fulgtes af den dybeste Stilhed. Hjemstøgt af Livets Storme, Tungsind, Savn og Smærte gav han ikke tabt, men forkyndte i Ord og Liv den store Glæde, som overvinder al Mørkets Magt. Ved ham er der øvet en Indre-Mission af den rette Art, som ikke fornægter og forfølger det ægte menneskelige, men forædler og forherliger

det. Thi han var helt igennem uselvisk og ægte. Min Fader, som ellers ikke plejede at bruge stærke Ord og navnlig ikke, naar han talte om sine Børn, sagde engang paa sine gamle Dage til en af mine Søstre: Karl — han har et Hjærte af Guld. — Jeg tror, at alle, der stod ham nær, og kendte ham bedst, hans Hustru og eneste Datter, hans Søsken og Venner vil sige det samme. Alt det, som gjorde ham indtagende og vindende, kom indefra og som en Udstraaling af skjulte, stille Kræfter, der virkede helt uvilkaarligt. Han ønskede ikke at gøre sig gældende udadtil, unddrog sig helst Mængden, foretrak det ubemærkede for det offentlige og var mere et Hjemmemenneske end et Samfundsmenneske. Det var Hjemmets Verden, som gav ham de store Glæder og Sorger, de mange Smaadigte og Rimbreve, som han ved festlige Lejligheder skrev til sin Hustru og Datter, vidner om den Omhu og Taknemlighed, der igennem Aarene opfyldte ham overfor sine nærmeste og sit Hjem. Her og i Vennernes Kreds var det han lyste og varmede og foldede sig ud.

Lige fra sin Ungdom var han Midtpunktet i Vennelaget, og var der nogen, som svigtede der, saa var det ikke ham. „Hvad skulde der være blevet af mig“, sagde han paa sit Dødsleje, „hvis jeg ikke havde haft mine Venner. Det er dem, jeg ikke vil miste, det er dem, jeg vil mødes med. Der er Venner, som vil modtage mig, og der er andre, som jeg vil modtage i de evige Boliger.“ Og han føjede til: Da de spurgte Bjørnson, hvor de skulde lægge ham, naar han var død, svarede han — hos de andre! — Ja, der hvor de er, som vi har elsket, der er det, vi vil være — hos de andre.

Alle min Broders Venner her i Menigheden, baade de gamle og de unge, de kan være forvissede om, at han følte sig hos dem til det sidste, tænkte paa dem og bad for dem. Selv da han ikke længere havde Herredømmet over sine Tanker, søgte de ud til Venerne, han saa ofte havde betjent ved Herrens Bord, og han nævnte dem ved Navn.

Var han en god og trofast Ven for os alle, da maa vi, der stod ham nær ved Blodets Baand, vidne, at han var den bedste Broder. Der var noget af en Moders Æmhed og Omsorg i den Følelse, hvormed han omfattede og samlede os.

Han er det eneste Menneske, som jeg har levet sammen med hele mit Liv. Vor Barndom og Ungdom og saa at sige hele vort Manddomsliv og Arbejde har vi delt med hinanden. Har jeg lært noget Menneske at kende, da er det ham. Og vi havde det godt med hinanden, baade som Børn og som unge og som Mænd. I det Samliv var der ingen Sky paa Himlen og ikke nogen Mislyd, ikke en eneste. Det var fyldt af Fred og stille Glæde og Enighed. Ikke den brutale Enighed, som forbyder Forskellighed i Synsmaade og Bedømmelse, men den Hjærternes Enighed, som bunder i Slægtskabet og Aandsfællesskabet. Vi kunde til enhver Tid i fuld Tillid og Fortrolighed tale igennem med hinanden om alt og uden Frygt for Misforstaaelse. Det Ord „Broderskab“ er for mig ikke blot et Begreb, men en Oplevelse. Efter to Menneskealdres Prøvelse, kender jeg dets Dybde og Rækkevidde, og jeg ved, hvad det rummer. Hvad jeg skylder ham, kan jeg ikke sige. En Samtale, som vi havde kort før hans Død, sluttede han med de Ord: „Hvad vi her har talt om, tager vi med os over i det andet Liv, det hører Evigheden til.“ — Her nævnte han det, som for mig betyder

mere end alt andet. Naar jeg takker Gud for ham og Samlivet med ham, da er det ikke blot for alle Enkelthederne i dette Samliv, men det er for Helheden, den Forvisning, som det har givet mig om Dødens Afmagt.

Det, som vi Mennesker søger flittigst efter, ofte i Tvivl og Angst, er det ikke Vidnesbyrdet om, Beviset for, at vort Liv er et evigt Liv? Nu maa det blive enhvers egen Sag, hvor de vil søge dette Bevis. For mig er Oplevelsen det afgørende. Hver Gang jeg møder det ujordiske, det gudbeaandede i et Menneskes Ord og Liv, da faar jeg Bud fra Evigheden, uomstødeligt Vidnesbyrd om den Kraft, som er Dødens Modsætning. Og naar jeg møder en Sjæl, som bringer Lys og Varme, Godhed og Mildhed til Omgivelserne, da siger jeg: Her er det, som ikke kan dø. Øjets Lys kan brændes ud, Smilet stivne og Mælet lammes — saaledes som det skete med ham — men jeg har modtaget det fra disse Øjne og Smil og denne Mands Ord, som er umisteligt.

Min Broders Liv har maaske mere end noget andet paa denne Jord vidnet for mig om: det evige Livs Virkelighed, og jeg vil tro, at det har haft en lignende Virkning paa mange af dem, som kom ham nær.

Naar vi derfor i Dag er samlede ved hans Grav, da ved jeg vel, at der er Sorg over Savnet, som vi i den kommende Tid vil føle dybt og smerteligt; men denne Sorg er Vemod, den er gennemlyst af stille Fryd og Forventning. Vi lægger hans Legeme i Jorden og hermed alt det, som han selv gærne vilde slippe; men det evigt stærke og elskelige hos ham beholder vi, og det venter vi en Gang at møde i forklaret Glans.

Det sidste, som jeg hørte ham tale om, var et Syn, han havde haft om Natten. Hans Stemme var næsten uhorlig, og mit Øre fangede kun enkelte Ord, men tydeligt hørte jeg, at han sagde:

„Naar jeg faar mine nye Øjne, da vil jeg se igen det Syn, som jeg først saa“ — og saa begyndte han at beskrive det. Det var Jomfru Maria med Barnet omgivet af Engleskaren. Han saa den tydeligt med de hvide Vinger og hørte den istemme Lovsangen: Lovet være Gud i det høje! — Denne Lovsang udtalte han med tydelig Røst og uden at ændse den legemlige Lidelse, som netop i dette Øjeblik hjemsøgte ham.

Lad da denne Lovsang give Genlyd i os. Vi takker Gud, fordi han gav os denne Præst, denne Ven og Broder, for det lange og rige Samliv, vi havde med ham, og fordi han blev taget bort fra os, da han endnu stod i sin Kraft.

Herren tog ham til sig for at mætte hans Sjæl med det gode og for at gøre ham ung igen som Ørnen, og der vil komme en Dag, da han vil se paa os med sine nye Øjne og modtage os i det Hjem, som var Maalet for hans dybeste Længsel her paa Jorden, Gud hjælpe os til at opleve dette Møde med ham i de evige Boliger.

Efter Afsyngelsen af „Udrundne er de gamle Dage“ sluttede Valgmenighedens Formand, Mejeribestyrer *Torben Jensen*, Mindefesten med at bringe en Tak fra den dybtgrebne Menighedsforsamling og udtalte: Den bedste Tak, vi kan give vor kære gamle Præst, er den, at vi i Fremtiden bevarer Menighedslivet i Enighed og Trofasthed, ja

Lad det kendes, Herre god,
 Huset her staar godt i Fod
 paa den ægte Klippe!
 Dufte lad dets Blomsterkrans,
 straale lad det i Din Glans,
 aldrig lad det glippe, —

Atter samledes man ved Graven, hvor Pastor Rørdam bekendte Troen og bad Fadervor.

Det store Følge skiltes langsomt. Mange ældre dvælede endnu en Stund ved Graven; det var saa tungt at sige den kære Præst Farvel og vide, at den Røst var forstummet, der igennem de mange Aar fra Søndag til Søndag havde bragt det glade Budskabs Trøst til gammel og ung, mest dog til Sjælen træt og tung, syg for den evige Hvile. Nu var denne Herrens gode Tjener selv gaaet ind til den evige Hvile, og Mindedagens, Sørgefestens Orgeltone smeltede uvilkaarligt sammen med Foraars-Aftenstundens milde Glans. Hjærterne maatte nynne paa Pinsesalmens forjættelsesrige Højsang:

I Sommernattens korte Svale
 slaar højt Fredskovens Nattergale,
 saa alt, hvad Herren kalder sit,
 maa slumre sødt og vaagne blidt,
 maa drømme sødt om Paradis
 og vaagne til Vorherres Pris. —

Efter Jordefærden.

*Ved en Sammenkomst af Karl Povlsens Venner
umiddelbart efter Jordefærden holdt Højskoleforstan-
der Johan Borup, København, nedenstaaende Tale.*

Og hvad var det saa hos ham, vi holdt af? Det var, at han kunde høre efter; ja, jeg ved jo nok, at nogle fandt ham for bred og snaksom, og han snakkede virkelig ogsaa meget, endogsaa ganske ualmindelig meget, hvad han ofte maatte høre for af os andre, og hvad han forresten ogsaa kunde mere sig over selv.

Men saa kunde han til Gengæld høre. Naar vi, under hans Besøg i København, kom hjem fra Strandgade, hvor han havde kigget ind i Tordenskjolds Gaard, og fra Langelinie, hvor han havde set paa Sejlerne, saa kunde han om Aftenen sidde stille og lytte til, hvad jeg fortalte ham om Ting, han længe havde ønsket Rede paa; som han saaledes sad og lyttede, gik ikke et Ord tabt for ham; manglede et Led i Forklaringen, gjorde han et Spørgsmaal; han spurgte kort og præcist, tav saa igen og lyttede, og som han saaledes sad ved ens Side og lyttede, saa kunde han ved sin Lytten og ved det trygge og fortrolige i hans Væsen lokke Fortroligheden frem, langt ud over hvad man selv havde tænkt sig muligt. Og naar han saa tilsidst rejste sig for at gaa til Ro, saa kunde han, med sin dybe dæmpede Stemme, sige et Par Ord som i deres tilbagetrængte Inderlighed rummede saa meget, at de ikke kan glemmes.

Vel var der nu i hans Forhold til Mennesker Forskel paa Fortrolighedens Grad, men naar der overhovedet kom et Forhold i Gang, var der altid *noget* af det samme deri. Forskel gjorde han, uden at det altid var klart hvoraf den kom, og om den udgik fra ham selv eller fra de andre; saa snart han sporede Tilbageholdenhed, stivnede han indvendig, selv om han udvendig blev den samme; jeg ved udmærkede Mennesker, som han stod uforstaaende overfor, og som han ved Lejlighed kunde blive uretfærdig og hensynsløs imod. Men mødte han Aabenhed, selv hos helt fremmede, og selv om de var milevidt borte fra hans Verden, saa vendte han sig lynsnart imod dem og gav sig hen, om det saa kun varede to Minutter, uden Forbehold. Han traf en Opsynsmand i en Have og kom i Passiar med ham, og de to snakkede saa godt og hyggeligt sammen, og kom saa dybt ind i Erindringer fra 64, at det var vanskeligt at faa dem fra hinanden igen. Paa Gader og Veje vendte Folk sig ofte efter ham; han saa godt ud, naar han kom skridende med den mægtigt bredskyggede Hat over det karakterfulde Hoved og de kraftige Skuldre. Jeg har ofte set baade unge Kvinder og ældre Mænd hastigt dreje Hovedet imod ham. Han standsede en Gang en forbispadse-

rende Herre og spurgte ham om Vej, og næppe havde de vekslet et Par Ord, før den fremmede var optaget af og, som Folk der havde Øje for ham, indtaget i den mærkelige Enhed af mandigt og varligt i hans omstændelige Maade, saa han blev indladende, snaksom, tjenstvillig og gjorde sig al optænkelig Umage for med nye Forklaringer og Henvisninger at forlænge Samtalen med Karl Povlsen det mest mulige. Og da saa Povlsen tog til sin bredskyggede Hat og fjernede sig med Tak, blev den anden staaende en Stund og saa tankefuld efter ham. Det hele havde maaske staaet paa i ti Minutter. Men den Mand havde set et Glimt af noget udover det dagligdags, og derfor vendte han sig efter ham. Mange andre har paa samme Maade staaet overraskede og set efter ham, og det ikke blot her i Danmark, hvor han vel nok var kendt over hele Landet, men ogsaa ude i den store Verden, hvor han knapt kunde gøre sig forstaaelig, og oppe i Norge og Sverrig, hvor han rejste saa gerne, er der Folk der, naar de mødte ham, mærkede, at her gik noget menneskeligt lyslevende forbi.

Det kunde være under de jævreste Former. En Gang besøgte han en svensk Herregaard, med hvis Beboere han havde gjort Bekendtskab paa en Sæter i Norge; om Aftenen, da Familien var gaaet til Ro, blev han ene i Stuen med Husets Søn, der var Kavalleriløjtnant, og da Karl Povlsen ikke gjorde Mine til at gaa til Køjs, følte Løjtnanten, som ikke vidste, hvad han skulde stille op med denne fremmede Præst, sig forpligtet til at byde ham ned paa sit Ungkarleværelse. Paa Værelsets Væg hang Kaarde og Gehæng, Bøsser og Klinger, og ikke saa snart havde Karl Povlsen faaet Øje paa dem, før han straks var inde i en Samtale om Militærlivet, som han fra sin Soldatertid var godt fortrolig med, og hvorfra han havde nogle udmærkede Historier, og inden Løjtnanten fik set sig om, stod Domprovsten, som de kaldte ham paa Gaarden, med en Klinge i sin Haand, skrævende midt paa Gulvet, og viste, hvordan man falder ud og tager Dækstilling, alt mens han svang sin Klinge fra venste til højre, fra nedenuopad, hvorover Løjtnanten blev saa inderlig henrykt, at han ikke gav Slip paa Domprovsten, før han i et Par hyggelige Nattetimer havde faaet ham til at rykke ud med nogle af sine bedste Soldaterhistorier. — —

Det er paa denne Maade, jeg mener, han hørte efter. Han bestilte ikke andet end høre efter. Hvis han ikke, mens han snakkede med Folk, eller naar han vandrede i Mark og Skov, eller rejste gennem Landet, havde hørt efter paa sin Maner, det vil sige mærket sig Tingenes Væsen, saa havde han savnet det Forraad, som han jo dog havde saa rigeligt af. Han var ingen Læser, og han overkom ikke meget. Det laa nu engang ikke til hans langsomme Natur, og da han tilmed gav sig saa ganske hen i sit Arbejde som Præst og Højskolemand, saa sled det saa meget paa ham, at der ikke blev Tid og Kræfter til overs til noget andet, hvad han allerede i sine unge Aar ofte sukkede ved. Det var da ogsaa af den Grund, at han skød enhver Tanke om at nedskrive sine Historier fra sig, da literær Virksomhed i saa Fald vilde have taget ham helt; vi har dog, takket være Ryslingebogen, et Par Afhandlinger af ham, og den om Bjørnson er klassisk. Men som sagt, han havde ikke Tid til at læse. Til Gengæld slugte han, hvad han hørte. Jeg stjæler som en Ravn, sagde han; han kunde af en god Præken, han havde hørt, lave otte nye. Hans Hukommelse var ualmindelig frisk; hvad

han havde læst en Gang, det sad fast; han fremsagde Digte af Welhaven eller Heine, og da han en Gang traf sammen med Erik Skram, citerede han paa staaende Fod en af hans Soldaterhistorier; han kunde anføre lange Prosastykker af Peder Plade og af Eleonora Kirstine, og hvad Folk havde sagt for tyve Aar siden, kunde han gengive ordret. Han vidste ogsaa Besked med en Mængde Udenomsting, som de fleste Mennesker gaar forbi, men som han havde mærket sig i en Haandevending, den Slags smaa Ting, hvoraf han byggede sine Taler. En Sommerdag laa vi oppe i Klitterne ved Harboøre Strand og talte om noget, der berørte ham personligt; det anstrengte ham, og han trængte til Pusterum, og siger saa, afledende: kan du se de Rids og Figurer der i Sandet, alle de Cirkler, Snirkler, Bøgelinier og Kniplingsmønstre, det er Løbebillerne, som har kravlet over Sandet og med de seks Ben og Spidsen af Bagkroppen har ridset de syv smukke Linier; og Cirklerne de er tegnet af Marehalmen, naar Vinden kører Toppen rundt i Sandet. Dette forklarede han omstændeligt og blev saa ved med at fortælle om Firben og Biller, om deres Boliger, deres Vandringer, og da han saaledes havde pustet ud under Fortællingen, vendte han forfrisket tilbage til Samtalen igen — —

Det var i Realismens første Dage, at vi Studenter herinde i København sluttede os sammen og dannede, hvad vi med altfor megen Stolthed kaldte Foreningen. Vi samlede os om det grundtvigske, hvortil vi af Hjertet sluttede os, mens vi samtidig følte os som den *næste Slægt*, der som enhver ny Slægt maa, om ikke just begynde forfra, saa dog prøve at finde sin egen Form. Saa forskellige vi end var, var vi dog i det hele enige om at arbejde paa at indsmelte Tidens Stræben efter Virkelighed — „Paa det jævne, paa det jævne“ — i det grundtvigske. Og Karl Povlsen, der med sin Sans for de smaa Ting, var den fødte Realist, og derfor ogsaa førend nogen af os andre opdagede og beundrede Realismen i den nye Kunst, han blev ogsaa siden som Præst ikke blot jævner i sin Form end Størsteparten af de ældre, men ogsaa i det aandelige den, der hellere end at tale om, hvad han ikke selv kunde staa inde for, i Sandhedens Navn satte Tonen ned. Da vi fra først af sluttede dette Forbund, faldt det næppe nogen af os ind, at vi, udover Samarbejdet i det grundtvigske, skulde vinde hinandens Venskab. Men uden at nogen af os ved, hvordan det kom, saa kom det. Vi levede herinde det frieste Ungdomsliv; Universitetsstudier bekymrede os ikke stort, men vi lærte af hinanden ved at snakke sammen. Som vi kunde snakke sammen. Vi var nok til at bryde Ensformigheden, og Forskellighederne mellem os var tilstrækkelige til at holde os i Aande. Vi kunde til sidst slet ikke undvære hinanden; jeg ved da, at naar det blev Ferie, var det mig en Overvindelse at bryde op fra København og tage hjem paa Landet, og at jeg ved Feriens Ophør henrykt for tilbage til dem derinde. Vi mødtes paa hinandens Værelser, vi turede i Dyrehaven; hver Mandag Aften holdt vi Discussion, der gerne trak ud til over Midnat og ofte fortsattes med forstærket Ivrigheid ned ad Gaden, naar vi efter Mødet fulgtes i Flok. Vi holdt Gilder med Kantate og Taler fra 8 Aften til 2 Morgen. En Gang, en Sommernat efter et saadant Gilde, var der en, som kom for Skade at nævne Gurre; lad os gaa til Gurre, sagde en anden, og saa spadserede vi til Gurre. Tilsyneladende var det Discussionerne om Venstrepolitik,

Realisme og Rasmus Nielsen, som holdt os sammen. I Virkeligheden var det det andet. Det kom gerne undseligt frem langt ud paa en saadan Gildes Aften. Vi begyndte med støjende Glæde, ja, vi lo af Glæde over hinanden; vi sang og vi snakkede, men naar det blev sent, og det tystnede ude paa Gaden, saa blev ogsaa vi mere stille, og saa kunde det ske, at en fik Mod til en personlig Udtalelse, og dermed var noget nyt sat ind. Og naar vi saa brød op i en sildig Nattetime, fulgtes vi gerne to og to, og da kunde vi gaa og snakke sammen, som man snakker sammen, naar man er 22 Aar og begynder at finde den Forstaaelse, som dog er bedre end alle Discussioner.

Jeg har nogle gamle Breve fra Karl Povlsen, og af dem kan jeg se, hvor han har holdt af os. Han var den første, der rejste fra København, han stod paa Dækket og viftede med sin Hat, saa længe han kunde øjne os, og vi andre, som blev tilbage, vi syntes, der blev saa tomt efter ham herinde. Saa sidder han ovre i Gedved en Aften med Lampen paa Bordet og Pen i Haanden, og som han sidder, stiger de gamle Scener frem og „med den underlig sammensatte Følelse, som Digterne kalder vemodig Lyst“ mindes han de fordums Dage og vandrer atter under Kirsebærgangens dryssende Kastanjeblomster eller sidder paa Regensen i Tobaksdamp og Punscheduft, mens vi synger: *Lytter I som end har Lyst og Velkommen fra de døde, du gamle Nornegæst*, og senere naar der bliver stille i Laget: *Du som af den lille Flok — svag og bly og bange nok — gjorde Kæmper stærke . . .*, og tilsidst, *Regn os til dit Vennelag — under vort det ringe Tag — værdiges at træde*. Men naar han er kommet til disse de grundtvigske Kærnesalmer, saa er det vemodige svundet som Dug for Solen, og kun Glæden er tilbage.

Og vi som nu savner ham ligesom den Gang, vi tænker ogsaa kun paa ham med Glæde. Han stod endnu ubøjet, i fuld Kraft, frisk som i sine Ungdomsdage; men Tiden havde slidt paa ham, mere vel end paa de fleste, ogsaa fordi han i alting gav sig saa helt uden at holde igen. Men han staar alligevel for os i fuld Kraft og Frodighed, og det er en Fryd og en Fest at tænke paa ham. Og de Ord, der er kommet til os fra hans Sygeseng, i dem er alt det indesluttet, som vi har kendt og elsket, og der er dertil i dem noget af den Sejersklang, som under det tunge han bar paa i sin Natur og kæmpede med i Forhold, han ikke selv raadede over, dæmpet men fortrøstningsfuldt lød igennem hele hans Liv.

Johan Borup.

*Af et Brev fra Præsten Thorvald Knudsen
i Tyler, Minnesota, U. S. A.*

Kære Fru Povlsen!

For et par dage siden kom Højskolebladet med meddelelsen om Karl Povlsens død og med Johan Borups smukke mindeord.

Jeg modtog bladet ved aftenstid, og den aften blev en stille, sorgfuld aften for mig.

Der var så meget, der ligesom brast for mig. Som harpestrænge, der sprang, strænge, der snart gennem en menneskealder havde fået min sjæl til at bæve og skælve af glæde. De havde lydt over det store verdenshav gennem de mange, mange år, de havde tonet og kaldt, og jeg var så vis på, at jeg skulde få dem at høre engang igen. Og nu klinger de strænge ikke mere. Ikke for Dem og ikke for os, — her på jord. Nu hører de helt mindernes verden til. Men Gud ske lov, ja Gud ske lov for hvad jeg dér har hørt.

Jeg var kun en lille purk på 12—13 år, da jeg første gang hørte hans stemme. Men det var for mig, som det dejligste budskab fra åndens verden, og fra den første stund var min sjæl fanget. Min lille åndelige verden blev fyldt af glæde fra det øjeblik.

Fra mit hjem vidste jeg jo, at der var en stor og rig åndens verden, hvor far og mor hørte hjemme. Men den verden var alligevel som noget fjærnt for mig. Birkedal syntes mig at være en af de hellige profeter; men der var så højt, så højt op til ham. Da kom Karl Povlsen, og alle vi menighedsbørn blev taget ved hånd og hjulpet til sæde i Guds menighed. Hvor var der skønt og rigt derinde, hvor han førte os hen. Nu var det også vor verden, ikke alene fars og mors, men også vi børns. Kirkevejen til Ryslinge blev den bedste vej, jeg har vandret. Jeg slog følge med mange, børn som jeg selv, unge og gamle. Jeg syntes, det var som selve „sjælenes pilgrimsgang“, vi gik: Dejlig var jorden, prægtig var Guds himmel. Disse barndomsindtryk kommer nu over mig med alle gode minders vidunderlige magt. Jeg takker Gud af hele mit hjærte, at dette blev mig tildel.

Ja Gud ske lov, at vi unge fra den store valgmenighed havde ham til at føre os fremad i den åndens herlighed, vore forældre havde kæmpet så trofast for at vinde i Birkedals tid.

Jeg fik ham vist ikke sagt rigtig tak nogensinde, — og nu ser jeg ham aldrig mere hernede.

Mange gange herovre i det fjærne har jeg midt i det store arbejde hungret og tørstet efter samfund med eder derhjemme, mest med „Ryslinge“, og jeg har så tit drømt om at skulle få lov at vandre den kirkevej igen, jeg vandrede som barn og ung. — Men, ja så måtte *han* jo selv stå derinde foran alteret, og det måtte være hans milde, dæmpede røst, jeg måtte høre — for at blive barn igen.

Kære, fru Povlsen, Deres sorg er jo størst, men vi er så mange, mange, der sørger. Men hver eneste af os gemmer jo midt i sorgen på en dyb og rig tak, der kun kan udløses i et *Gud ske lov* for ham.

Jeg hører ham sige verset om Villemoes: „Hører det, I piger små, I må ikke græde, men når over eng I gå mellem vårens spæde, binder da af dem en krans, parrer blomsterne med sans til den faldnes ære.“ — Også jeg vil samle vårens blomster, barnevårens dejlige minderoser, og deraf binde en krans til hans ære.

Hvor længes jeg efter eder alle i en stund som denne. Måske De forstår, hvad 20 års fravær fra dem, man har kær, betyder. — Men så synger vi med vor digter herovre: „Vi kom ej fattige hertil, men med en arv så god.“ Det siger vi Gud og menneskene derhjemme tak for.

Og så er jeg så taknemmelig over, at ligesom Birkedal havde Karl Povlsen til at føre hans store gerning videre, og vist netop som vi dengang trængte til at blive ført, så havde Karl Povlsen sin Rørdam, som han med glæde og tak kunde overgive sin store gerning. Ogsaa i dette ser vi Guds omsorg.

Som vi deler savnet og sorgen med Dem, kære fru Povlsen, så deler vi også gensynshåbet i troen på Jesus Kristus. Og så beder vi om, at gærningen må blive bevaret i kommende slægter. — — —

Kærlig hilsen! Deres af hjærtet hengivne

Thorvald Knudsen.

Karl Povlsens efterladte Optegnelser.

I Manuskriptet til nedenstaaende Optegnelser var der navnlig i sidste Afsnit og angaaende de hjemlige og mere personlige Forhold kun givet Antydninger, som ved Forfatterens Hustru paa sine Steder har modtaget fyldigere Behandling. (Se Efterskriften.)

Mit Fædrene-Stamtræ har sine Rødder i Sallings fede Muldjord. Slægten var Bønder, og Far og Søn hed, jeg véd ikke i hvor mange Slægtled, skiftevis Povl Kristensen og Kristen Povlsen. Saa var der en Kristen Povlsen, der ved Midten af det 18. Aarhundrede blev Degn og Skolemester i Sdr. Onsild ved Hobro; det var min Oldefar, og med ham blev Navnet Povlsen stabiliseret som Efternavn. Hans Søn, der ogsaa hed Kristen Povlsen, var ligeledes Skolelærer i Harritslev ved Randers. I Degneboligen dér fødtes min Fader Hans Christian Henrik Povlsen den 6. Oktober 1818. I over 40 Aar var han Lærer ved den Broch-Bredal'ske Friskole i Randers. Jeg har altsaa i lige Linje tre Skolemestre foran mig, og min Broder har som Højskoleforstander fortsat Traditionen, ligesom jeg selv ved Siden af min Præstegærring i al Beskedenhed, men med Lyst og Glæde, har ydet en Haandsrækning i Højskolens Tjeneste igennem 40 Aar. — Min Mor hed Mette Marie Stabell og var af en gammel Embedsmandsslægt, der var kommen herved fra Norge. Ogsaa hendes Forfædre har været knyttet til Randers-egnen. Hendes Oldefader hed Nicolaus Stabell, var Birkedommer i det droningborgske Rytter-Distrikt samt Raadmand og Postmester i Randers. Hvis Sagnet taler sandt, kan det sidstnævnte af disse Embeder ikke have været anstrængende;

det hedder, at der dengang ugentlig kom 10 Breve til Randers. Paa Væggen i mit Studerekammer hænger et Par Malerier, mærkede Aarstallet 1748, af ham og hans Hustru; han døde 1761. Folk paastaar, jeg ligner ham af Ansigt, og jeg mener selv, at jeg slægter min Moders Familie mere paa end min Faders. Hans Søn hed Johan Henrik Stabell, var Herredsskriver i Støvring og Nørhald Herreder og ligesom Faderen Postmester og Raadmand i Randers. Og dennes Søn, altsaa min Morfader, var først Landmand i Viborgegnen og siden Inspektør ved Viborg Tugthus.

Jeg er født i Randers den 13. Januar 1851 ved Hvide Mølle. Til den ene Side for mit Hjem laa den store Mølledam, hvor Svalerne i pilsnar Flugt dypede Brystet i Vandfladen, mens Svanerne gled omkring med brusende Vinger, og Vandet styrtede ned over det grønskede Møllehjul, — dér fik jeg de første Indtryk af Naturens Skønhed og Fred. — Til den anden Side laa Hospitalet med „Daarekisten“, hvis ene Gavl vendte ud mod vor Have. Højt oppe i Gavlen var en Luge med Jærnstænger, hvor stundom en eller anden af de gale viste sig bag Gitteret, skar Ansigter, raabte med uarticulerede Lyde ned til os Børn og skræmmede os i vor Leg. Da grebes jeg af Gru og fik en Anelse om, at Livet gemmer paa Rædsler, der er mørkere end Døden.

De første Aar af mit Liv var iøvrigt som en Paradistid. Far og Mor levede det lykkeligste Samliv og var begge gemytsrige Mennesker; men Lykken varede saa kort. Jeg mindes Mors lette Skikkelse, hendes smukke brune Øjnes Solvæld, hendes sorte Haar, der var saa langt, at hun kunde sidde paa det, naar hun slog det ud. Naar hun ordnede i Stuerne, gik hun gjerne og nynnede; det var tidt de heibergske Vaudevillesange, der dengang var i Vælten. Hendes livlige, glade Færden var præget af en lys og ren Sjæls Fred. En Aften, jeg var kommen i Seng, bøjede hun sig ned over mig og spurgte: „Har Du bedt din Aftenbøn?“ Da jeg svarede Nej, lagde hun sin Kind mod min og sagde stille: „Jeg kan ikke forstaa, man kan lægge sig til at sove, naar man ikke først har bedt sit Fadervor.“ Og saa — jeg var vel knap 6 Aar dengang — begyndte den skrækkelige Hoste. Hun støttede sig til Far og havde Respirator for Munden, naar hun gik sine Ture. Hendes Gang blev langsommere, men hendes Sind var lige frejdigt, og hendes Smil lige lyst. I 4 Aar førtes der en forgæves Kamp mod den frygtelige Fjende. Hun vilde ikke give tabt og haabede til det sidste. Men en Morgen, da hun vilde staa op, sank hun død tilbage paa Sengen. Om Middagen, da min Broder og jeg kom fra Skolen, sad Far og græd i Stuen: „Nu har I ingen Mor mere, Børn!“ Vi græd uden at forstaa, hvad vi havde mistet, og inden Aften maatte vi have vort Legetøj frem igen. Min Broder og jeg var med paa Kirkegaarden, da hun blev begravet. Søstrene var for smaa til at følge. Efter at Præsten havde kastet Jord paa Kisten, og Salmen var sunget, tog Far os ved Haanden og gik med os hen til Graven for at sige hende det sidste tavse Farvel. Nu blev vort Hjem et stille Hjem. Naar Far efter en 10 Timers Skoledag kom hjem, arbejdede han om Sommeren i sin Have, som han elskede, om Vinteraftnerne læste han. Sjældent gik han i Besøg. Han stod op Kl. 5 hver Morgen Sommer og Vinter; hvordan saa end Vejret var, gik han en 1½ Times Tur, kom saa

hjem, drak sin Kaffe, inden han Kl. 7 skulde hen paa Skolen. Skønt han holdt stræng Disciplin, var han meget afholdt af sine Elever, fik ofte Breve fra dem senere i Livet, og med et glad Genkendelsens Smil hilste de paa ham, hvor de traf ham. Han var Børneven. Paa sine lange Spadsereture Søndag Eftermiddag rundt om Byen, morede det ham at iagttage sine Skolebørns Færden, og saa forbavsede han dem om Mandagen med sin Viden om, at Peter og 6 andre Drengene havde sat Drager op paa Bakkerne nord for Randers, Kristian og hans Kammerater havde muntret sig nede ved Havnen, Hans og et Par jævnaldrende havde med Hænderne i Bukselommerne spændt iagttaget Togets Afgang vesterude o. s. v. — — Drengenes Øjne blev større og større, mere og mere betagne blev de over hans Alvidenhed og Allestedsnærværelse, som de i Balles Lærebog læste om hørte til Guds Egenskaber — saa kaldte de ham „den lille Vorherre“.

Efter 8 Timers Skolearbejde holdt han daglig Husandagt for de gamle i Hospitalet, det hørte med til Embedet som Kirkesanger ved Hospitalskirken, og en eller to Aftener om Ugen underviste han paa teknisk Skole. Dette Hospital blev i Fars Tid omdannet til Fribolig for ældre gifte og ugifte Mænd og Kvinder, der havde kendt bedre Dage, men de mere eller mindre aandssvage eller unormale, der var i det gamle Hospital, havde vedblivende deres Hjem i den nye Bolig. Der var Venskab mellem Far og alle disse gamle, og Far, som hørte, saa og opfattede alt, hvad der mødte ham paa hans Vej, havde fuldt op af pudsige Historier om disse gamle Særlinge, som han fortalte med meget Lune, men aldrig unænsomt.

Jeg tror, det var hans største Glæde, naar han en smuk Sommerdag fra den tidlige Morgenstund sammen med os Børn drog af Sted ud paa Landet for at besøge gamle Bedstefar, der var Degn og Skolelærer i Harritslev, eller andre af Slægten, som boede i Omegnen af Randers. Hvor erindrer jeg disse straalende Sommermorgener, den friske Luft, det dugvaade Græs, Blomstermylderet, Lærkesangen. Og hvor kunde Far da være meddelsom, som han gik der med de to mindste, en ved hver Haand, mens vi andre kom springende fra Blomsterplukning paa Grøftekanten eller Undersøgelse af Fuglereder i Hegnene, for at lytte til hans Historier.

En anden af disse Søndagsvandringene ud paa Landet var til Spentrup, en Mils Vej nord for Randers, hvor Far i sin første Ungdom var Hjælpe lærer, mens Steen Blicher var Præst dér. Undervejs fortalte Far om sine Oplevelser fra den Tid og mest om Blicher. Far holdt af Blicher, og Blicher havde ogsaa Godhed for Far. Jeg har i mit Eje en smuk og meget rosende anbefaling for Far, skrevet med Blichers Haand. Den har rimeligvis været medvirkende til, at Far i en forholdsvis ung Alder fik et vellønnet Embede i Randers og derved blev sat i Stand til at holde min Broder og mig til Studeringerne. Vi Børn fik den stakkels, gamle Digter med den tunge Livsskæbne kær. Han er den af alle vore Digtere, hvis Værker jeg først læste i deres Helhed og allerede i Skoletiden. Et lille Stykke, før vi naaede Spentrup, gik Vejen over en Hede. Her plukkede vi al den Lyng, vi kunde bære. Saa naaede vi tilsidst Forpagterboligen ved Kirkegaardshalléen, hvor Faster Anna Katrine boede i det samme Hus, hvor for faa Aar siden Blichers kæreste Datter, Malvine, havde boet som Forpagterkone. I et

Hjørne af Forstuen lagde vi Lyngen fra os i en vældig Bunke, kom ind i Dagligstuen og modtoges af Fasters milde Smil og Velkomsthilsen. Men snart efter forlod hun Stuen, hvor vi 6 Børn sad i en stille Forventning. Lidt efter kom hun tilbage med et stort Fad Tykmælk. Ingen Tykmælk i Verden har smagt mig som Fasters. Det var Fløde altsammen med et ganske tyndt Lag af revet Brød ovenpaa og saa en Sukkerbestrøelse saa overdaadig, at selv Tykmælken i Slaaffenland vist vilde forekomme fattig mod denne. Naar den var fortæret, og Far var faldet i Samtale med Onkel Anders, mens Faster igen var gaaet i Køkkenet at sørge for Middagsmaden, gik vi Børn med Lyngen op til Blichers Grav. Den laa saa trøstesløs ved Nordsiden, ingen Solstraale kunde naa den, og ingen Blomster groede paa den. Saa læste vi det kendte Vers, der staar indhugget i Gravstenen:

„Dit Navn skal i de fjærne Dage mindes,
og Fremtids Børn dit Kvad forlyste vil,
naar ingen ved, at her din Gravhøj findes,
og ingen af din Slægt er mere til.“

og saa vilde ogsaa vi, saa godt vi formaade, sige den kære, ulykkelige Digter vor Tak. Vi satte os ved Gravens Fodende, rakte vor ældste Søster smaa Knipper Lyng, som hun bandt sammen til en lang Guirlande. Den slyngede hun først om Gravhøjen, saa om Stenen og tilsidst i Buer om Gitret omkring Graven. Det var kun Lyng, men det var *hans* Blomst, og han vilde nok forstaa vort Blomstersprog. Da jeg mange Aar efter fortalte Eleverne paa Ryslinge Højskole om Blicher, var der blandt dem en Karl fra Spentrupeggen, der gjorde det Løfte med sig selv, at naar han kom hjem, vilde han sørge for, at Graven ikke skulde henligge øde. Gennem en Aarrække, til han døde, lagde han og hans Hustru hver Uge Blomster paa Graven.

Men lad mig endnu engang komme tilbage til mit Barndomshjem, mit moderløse Hjem, som jeg ærede og elskede. Jeg mindes Mørkningsstunder fra mit Hjem: Ilden buldrede i Kakkellovnen, og Flammerne kastede deres Ildskær udover Gulvet. Far kom hjem fra Skolen, fik Frakken af og Slaabrokken paa; imens stod vi Børn forventningsfulde og saa til. Saa tog han de to mindste Søstre ved Haanden, og vi større Børn havde fat i hans Slaabrokssnore, saa travede han med os frem og tilbage i Stuen og sang med sin dybe Basstemme: „Der boede en Konge i Lejre“ og andre lignende Sange.

Saa var der vor gamle tro Pige, An' Mari, en fattig Husmandsdatter fra Viborgeggen. Hun kom som Pige i vort Hjem, da Far og Mør satte Bo, og tjente os i over 50 Aar. Tro som Guld var hun, al hendes Tanke og Hu drejede sig om samvittighedsfuldt og selvforglemmende at passe Huset og sørge for os Børn, som hun elskede.

Da Far aldrig giftede sig igen, havde han Husbestyrerinde, men An' Mari var absolut den, der holdt sammen paa det hele. Intet kunde være for godt til os, syntes hun; naar mine Søstre trængte til nyt Tøj, og Far ikke i Øjeblikket havde Raad at anskaffe det, købte An' Mari det for sine egne Penge. Hun strikkede alle vore Strømper, og da min Broder og jeg læste i København, fandt vi ofte en

Tokrone i de nystrikkede Strømper, hun sendte over til os. Dem strikkede hun længere og længere, tilsidst naede de næsten til Hofterne, skønt vi havde bedt hende om at strikke Sokker til os; men hun syntes, der alle Steder, hvor vi Børn færdedes i Landet, maatte være meget koldere end i Randers. Hun sagde altid han til os to Dreng og hun til Søstrene. Da jeg første Gang kom hjem som Student, og som sædvanlig vilde slaa en Sludder af med hende, var hun tavs som Graven. Jeg: „Hvad gaar der af dig, 'An' Mari, er du vred paa mig?“ — Intet Svar. Langt om længe kom det ud af hende, at hun, nu jeg var Student, ikke turde sige „Du“ til mig mere, og hun kunde ikke faa sig til at sige „De“. Jeg: „Du har aldrig sagt nogen af Delene, An' Mari.“ — „De haar a da!“ — Jeg: „Nej, du har alle Dage sagt „han“, og det skal du blive ved med.“ Saa blev Ansigtet til et stort Smil, og hun sa'e „han“ og „vor Drenger“ til os og om os, saalænge hun levede.

Og mine tre Søstre, som jeg som Dreng slet ikke regnede! — Jeg var meget paa Færde ude omkring, satte mine Støvler til for at bjerge Livet, naar vi legede nede ved Gudenaen eller optraadte for mine Kammerater som Indianer, malet over hele den nøgne Krop med en eller anden brun Væske og med en glødende Tændstik mellem Tænderne, eller øvede andre gale Streger, og naar saa Far efter Datidens Metode kom med Riset, gik de smaa Søstre i Forbøn for mig. — Ja, vi savnede som alle moderløse Børn en Mors milde Haand.

Men saa bløv de tre Søstre voksne og skiftedes til at være hjemme og styre Huset, og hvor kappedes de om at gøre det hyggeligt og festligt for os, naar vi kom hjem i Ferierne. Mange af vore Studentervenner og Kammerater kom i Besøg i vort lille beskedne Hjem — der var altid Plads ved vort Bord og i de smaa Stuer, som nu genlød af Sang og Samtale og Munterhed, eller vi foretog Sejl- og Roture opad Aaen eller drog til Skovs. — Det blev et helt andet Hjem fra den Stund, de overtog Styret — og hvad gjorde vi Brødre for dem? Vi tog imod al deres Kærlighed og Omhu som en selvfølgelig Ting. Først da jeg selv fik et Hjem, gik det ret op for mig, hvad de havde været for Far og os to Brødre.

Og mellem dem og min Hustru, som de først gennem mig kom til at kende, har der nu i 47 Aar været et søsterligt Forhold. En varm Tak faar I alle tre.

Fra min Skoletid har jeg kun faa lyse Minder. Lærerne var sikkert alle hæderlige og velmenende Mænd, men de var kun, som det hed i ældre Tid, Hørere. Det var Lektierterperi og intet andet. Det faldt dem ikke ind at lukke Bogen i engang imellem og tale til Fantasi og Følelse, saa vi hensattes til svundne Tider, og Roms og Hellas Tænkere og Digtere, Konger og Hærførere blev levende igen, ejheller de bibelske Skikkelser. Det hele var Forstands- og Hukommelses-øvelser. Dog maa jeg herfra undtage to Lærere, som jeg mindes med Taknemlighed. Den ene var Historielæreren, Adjunkt Silfverberg; hans Overhøring var gjerne hurtig endt, hvorefter han, gaaende frem og tilbage over Gulvet, fortalte udførligt om det, der stod tørt og kortfattet i Bogen. Desværre forstod han ikke at tale til Dreng; hans Fortælling var som Forelæsning for Studenter og gik de fleste over Hovedet. Dog erindrer jeg fra hans Undervisning Timer, der er som en Fest; f. Eks. engang han fortalte om de romerske Kejsere i Forfaldstiden,

skildrede deres vanvittigt overdaadige og usædelige Liv og udbrød med en Stemme, der dirrede af Afsky: „I deres Fjæs havde Lasten gravet Furer saa dybe som Grøfter“. Jeg har vist aldrig senere i Glyptoteket set de romerske Kejser-Buster, uden at disse Ord igen har klinget i mine Øren. Eller engang han fortalte om Napoleon: „Min Far har engang set Napoleon. Det var i en lille tysk By, og det var dengang Napoleon drog mod Rusland. Man havde faaet at vide, at Kejseren vilde ankomme Kl. 1 og' vilde spise til Middag paa Raadhuset. Torvet stod fuldt af Folk, der vilde se Kejseren. Alle stirrede op paa Raadhusets Ur, nu manglede Kl. 10 Minutter i 1. I dette Øjeblik hørtes der henne i Hovedgaden Hovslag af Heste og Rumlen af en Vogn; en Karet, overstænket af Landevejssnavs fra øverst til nederst og med et skumsvedt Firspand for, svingede ind paa Torvet og op foran Raadustrappen. I samme Nu Kareten holdt, blev Vogn-døren smækket op og en lille Mand i en graa Frakke og med en trekantet Hat steg ud, tog Trappen i et Par Spring og forsvandt bag Raadhusets Dør. Man fik næppe Tid til at se dette Glimt af hans Skikkelse, førend Hestene var spændt fra og et nyt Forspand anbragt for Vognen. Efter 20 Minutters Forløb aabnedes Raadhusdøren paany, og Kejseren kom ud paa Trappen. Han stod et Par Sekunder og lod sit Blik glide henover Mængden, løb saa ned af Trappen, Vogn-døren blev slaaet i, Pisken knaldede, og i Galop gik det ud af Byens østre Port.“ En saadan lille Fortælling var nok til at give en Skoledreng med lidt Fantasi et Indtryk af den store Kejsers lynsnare Hurtighed og Præcision.

Den anden Lærer hed Ehlers. Han underviste i Religion og Dansk. Fra Religionstimerne husker jeg intet, men desmere fra Dansktimerne. Vi læste Holberg og Ewald. Hvor blev den kedelige Skolestue lys og festlig. Vi saa den grønne Høj ved Elbbredden, hvor Ewald laa og drak Skaaler med sig selv, for sin Mor, for sine 500 Millioner Venner, d. v. s. alle Jordens Mennesker, for Cornet Ewald, Ritmester Ewald, Oberst Ewald og i Særdeleshed for Fru Ritmesterinde Ewald. Og vi saa ham faa Aar efter sidde paa Højen ved Øresund „i kølende Skygger i Mørke som Roser udbrede“ — syg og bøjet i Lænestolen mellem Puder, med alle de bristede Drømme bag sig, mens han af „et randløst Blækhus“ eller af et sorgfuldt fortvivlet Hjærte øste Poesiens Vin til sit Folk.

Det var mine Lærere i Dansk og i Historie, der afgjort fik mest Betydning for mig. Poetisk og historisk Læsning har Livet igennem været min kæreste Beskæftigelse *næst efter det, der blev mit Kald*, og jeg tror, at denne Kærlighed ogsaa paa mange Maader har virket befrugtende paa min Præstegærning.

Jeg maa dog nævne, at ogsaa Naturhistorie interesserede mig meget, og sammen med min Broder og mine Venner og Skolekammerater strejfede jeg hyppigt om i Mark og Skov og anlagde Samlinger af Insekter og Fugleæg. Men overfor de andre Fag, især Matematik, blev jeg i Mellemløbet mere og mere ligegyldig. Ofte hvilede det tungt paa mig, at Skolen kedede mig, jeg nagedes i min Samvittighed, følte mig dum og udygtig. Jeg længtes derfor blot efter at komme ud af Skolen, saa var det mig lige meget, hvad jeg blev sat til. Dette vilde min Far dog ikke tillade; men han indsaar, det kunde ikke nytte at lade mig gaa den studerende Vej, hvorfor han, jeg tror med Sorg, satte mig i Realklasserne. Her tog jeg efter et Par Aars Forløb den saakaldte store Præliminæreksamen, dimit-

teredes fra Skolen og anbragtes som Skriver paa et Herredskontor for med Tiden at blive „dansk Jurist“ og ende som Herredsfuldmægtig, Sagfører eller Godsforvalter. De to første af disse Stillinger havde absolut intet tillukkende for mig, derimod syntes en Godsforvalters Kaar mig ikke uden Charme. Man kom da til at bo paa Landet ved en Herregaard med Park og Skove og alle Landlivets Herligheder. Med andre Ord: jeg tænkte endnu som en Dreng og vidste ikke, hvad jeg vilde. Men foreløbig sad jeg ved Kontorpulten og lavede Udskrifter af Protokoller, eller jeg fulgte paa Tingdagene med Herredsfogden, Justitsraad Jespersen (Sprogmanden Otto Jespersens Fader) op til Tinghuset. Det laa paa en høj Bakke, og Justitsraaden, som led af Astma, havde Møje med at vinde derop. Han tog mig da under højre Arm, mens jeg under venstre havde de tunge, tykke Forhørsprotokoller, som bestandig vilde glide ud fra mig, og jeg kunde jo ikke holde paa dem med den anden Arm. Situationen var pinlig, men det gik. Og snart sad jeg i Retssalen og saa Arrestanterne blive ført frem foran Skranken, mens jeg efter Herredsfogdens Diktat tilførte Protokollen deres Tilstaaelser eller Benægtelser. Mens jeg i denne Tid stod 8 Timer daglig ved Kontorpulten, vaagnede der i mig en bitter Anger over, at jeg for bestandig havde forspildt Muligheden for at gaa den studerende Vej, og jeg betroede min Nød og min Længsel efter Bøgerne for min Ven Morten Pontoppidan, der næste Aar skulde blive Student. Og han, hvis Valgsprog allerede dengang var: „Aldrig fortvivle“, den Titel, han siden gav en af sine bedste Bøger, — satte Mod i mig og tilbød at læse Latin med mig. Saa gik jeg da hver Aften, naar jeg var færdig med Kontoret, ned i Præstegaarden, hvor vi hyggeligt og med ungdommelig lyse Forhaabninger sad og læste Cornelius Nepos og de bello Gallico sammen. Saaledes hengik der nogle Maaneder. Da skete der noget mærkeligt. En Dag ved Middagsbordet i mit Hjem, sagde Far, der i Almindelighed sad tavs ved Maaltiderne — der var jo kun ham og vi Børn: „Jeg havde en underlig Drøm i Nat. Der kom en Mand og sagde til mig: „De skal lade deres ældste Søn studere.“ Og saa tilføjede Far med et Suk: „Men den Sag er jo for bestandig afgjort.“ Der gik en Lykkefølelse igennem mig ved disse Ord; men jeg turde intet røbe. Samme Dags Aften, da jeg kom ned i Præstegaarden, sagde Morten til mig: „Far vil tale med dig, og du maa straks gaa ind til ham.“ Jeg blev noget benauet, thi Pastor Pontoppidan var en myndig og efter den almindelige Opfattelse en meget streng Mand. „Hvad vil han mig,“ spurgte jeg ængstelig. „Det faar du at vide, naar du gaar ind til ham.“ Saa bankede jeg frygtsom paa Døren til Studerekammeret og traadte ind. Præsten sad og skrev ved en Lampe med en grøn Skærm og besvarede ikke mit „God Aften“, men vedblev at skrive. Lidt efter lød det: „Sæt Dem ned!“ Og endelig lagde han Pennen, skød Brillerne op og saa paa mig. I en barsk Tone spurgte han: „Hvad har De at bestille hos Morten hver Aften?“ Jeg maatte jo ud med Sproget. Men saa kom det: „Aldrig i mine Dage har jeg hørt noget saa barnagtigt; tror De, at De kan blive Student paa den Maade? De løber min Dreng paa Døren hver Aften, forstyrrer ham i hans Eksamenslæsning, spilder hans Tid, som han har haardt Brug for, med Deres Narrestreger. Og hvem kan have nogen Tillid til Dem? De har jo været en doven Dreng, mens De gik i Latinskolen. Det hele er sandsynlig kun en Flyvegrille?“ Saaledes fort-

satte han endnu en Tid, mens jeg sad og ønskede mig 100 Mil borte; thi det var jo desværre altfor sandt, alt hvad han sagde. Men med et skiftede Stemmen og blev mild og kærlig: „Ja, nu har jeg sagt Dem, hvad jeg maatte sige Dem. Men saa maa jeg tilføje, at ingen kan jo vide, om der dog, trods alt, er Alvor i det Forsæt, De har fattet. Kun det er sikkert, at den Maade, hvorpaa De søger at gennemføre det, er umulig. Jeg har altid godt kunnet lide Dem, kære Povlsen, og jeg er glad ved, De er Ven med mine Søner. Hør nu, hvorledes jeg har tænkt: De opgiver øjeblikkelig at læse hos Morten. Derimod begynder De fra næste Uge at læse Latin og Græsk hos Rektor Whitte, og Matematik og Fysik hos Adjunkt Hauschultz. Det vil koste ikke saa lidt, og Deres Far er en fattig Mand, og det er jeg ogsaa. Men nogle gode og formuende Mennesker her i Byen har givet mig Løfte om at bistaa, naar et eller andet godt Formaal kræver Støtte. Samtidig med at De modtager Undervisning hos de to Lærere, passer De Deres Kontor. Efter 2 Maaneder afgiver Lærerne en Erklæring om, hvorvidt de anser Dem for baade at have Evner og alvorlig Vilje til at gennemføre Planen. Er denne Erklæring Dem gunstig, forlader De straks Kontoret og bruger al Tiden til at læse, saa at De om 2 Aar kan tage Artium, og jeg sørger som sagt for, at alle Udgifterne i den Tid afholdes. Er det Skudsmaal, Lærerne giver Dem, ugunstigt, er Sagen endt med det samme, og De forbliver paa Deres Kontor. Gaa nu hjem, men tal ikke til Deres Fader om dette før i Morgen — ellers faar han en søvnløs Nat.“ Det jublede og sang i mig, da jeg lukkede Døren efter mig, og da jeg kom ind til Morten, faldt vi i hinandens Arme. Men saa løb jeg hjem. Far var gaaet i Seng, men jeg maatte ind til ham og fortælle ham alt. Det var jo en straalende Opfyldelse af den Drøm, han havde haft den forrige Nat. Stakkels Far, som jeg saa tidt havde bedrøvet ved min Dovenskab til de Fag, der kedede mig. Jeg kunde i Mørket høre, at han græd, men denne Gang var det af Glæde.

— Efter de to Maaneders Forløb afgav mine Lærere en gunstig Erklæring om Udsigterne for mig til at tage Artium i Løbet af halvandet Aar. Jeg forlod Kontoret, tog fat paa Læsningen, og nu var det Alvor.

Men naar jeg siden i mit Liv har tænkt paa denne Tildragelse, har det altid staaet klart for mig, at her greb Guds Haand ind og førte mig ind paa den Vej, der passede bedst for mig at vandre. Jeg hængte dog ikke i Bøgerne altid. Som det vist er Tilfældet med alle Latinskolerne, havde, ogsaa i Randers, ældste Klasse sin Forening, „Brage“ kaldet, hvor vi samledes Lørdag Aften, oplæste Afhandlinger og Digte, vi selv havde forfattet, sang Gluntar og holdt nu og da et Punschegilde efter den Tids Studenterskik. Det var meget fornøjeligt, og jeg gav mit Bidrag efter Evne, skrev Viser til vore Gilder og Sange til Skoleballerne og ansaas af Kammeraterne — desværre vist ogsaa af mig selv — for at være en fortræffelig Fyr. I disse Aar gjorde jeg ogsaa herlige Fodture i Jylland, bl. a. i Silkeborgegnen og ved Kaløvig - Varnæslyng o. s. v. sammen med de to Brødre Knud og Morten Pontoppidan, og senere som gift Mand har jeg atter og atter i Aarenes Løb strejft rundt i Jyllands Skove og ved dets Øst- og Veststrand i egendommelige og vidunderlig skønne Klitpartier og i Nordsjællands idylliske Natur, snart med min Broder og snart med min Hustru og Datter.

I Sommeren 1869 blev jeg Student. Den første Skuffelse, der mødte mig i Rusaaret, var Studenterforeningen. Jeg havde ventet der at møde Klint og Basalt og de andre Hostrupske Studenter, og saa mødte jeg nogle kedelige avislæsende og skakspillende Filistre. Ved Soldene var Tonen ofte raa, og i Talerne var der hverken Vid eller Alvor, det gik ud paa at sige mere eller mindre flove eller tvetydige Brandere, kun engang imellem holdtes der et Foredrag eller en Oplæsning i den store Sal, hvor jeg f. Eks. en Aften hørte H. C. Andersen læse et af sine Eventyr. Vi Randrusianere fra 68-69 tog derfor ikke synderlig Del i Livet i Studenterforeningen, men fortsatte i „den lille Sal“ vort Foreningsliv fra „Brage“ i Randers. Paa Universitetet hørte jeg Brøchners og Rasmus Nielsens filosofiske Forelæsninger. De to Mænd fik hver paa sin Vis Betydning for mig, Skønt mit Hjem i alt Fald udadtil ikke var stærkt religiøst præget, var jeg vant til jævnlig at gaa i Kirke, og efter at Dines Pontoppidan var bleven Sognepræst i Randers, var det Regel, at jeg kom der hver Søndag. Hans naturlige og menneskelige, alvorlige og stilfærdige Maade at tale paa, og den ægte Myndighed, der var i hans Ord, drog mig, saa min Kirkegang blev mere end en Vanesag, og Kristendommens Sandhed var som en Selvfølge for mig.

Nu hørte jeg Brøchner i Forelæsning efter Forelæsning, snart direkte, snart indirekte angribe Kristendommen som et tilbagelagt Standpunkt i Menneskehedens Udvikling. Han var i flere Henseender en sympathisk Personlighed, han var en sjælden smuk Mand, og han talte sikkert ud af en ærlig Overbevisning. Trods sit med filosofiske Fagudtryk aldeles overfyldte Sprog, og trods sin næsten gejstlige Salvelsesfuldhed, eller maaske netop derfor, gjorde han absolut et stærkere Indtryk af Alvor paa de unge Studenter end Rasmus Nielsen, der for at tækkes det ungdommelige Auditorium hyppigt lod sig forlede til at sige kaade Vittigheder, mens han i Virkeligheden ejede langt mere Aand og var en rigere og mere alsidig Begavelse end Brøchner.

Der var dog mange af Tilhørerne, der, som det syntes, uden videre Besvær, slap den Smule Kristentro, de havde med sig fra Barndommen. —

Mig gik det paa anden Vis. — Brøchners Tale gjorde paa mig et stærkt Indtryk, men saaledes, at jeg kom ud i en Tvivlens Storm, der rystede mig i mit Indre. Jeg følte for første Gang, hvilken uendelig Værdi Troen var for mig. Slap jeg den, vilde jeg blive som et Skib, der driver om paa et oprørt Hav uden Ror og Kompas, uden Stjærner, uden Fyr, uden en Havn at styre imod. Men hvorledes skulde jeg afvise Tvivlens Angreb? Da blev Rasmus Nielsens Filosofi mig en Hjælp i Nøden. Man har spottet hans Lære om „Tro og Viden“ som absolut uensartede i Principper og sagt, at to Erkendelsescentre i den samme Bevidsthed maatte nødvendig sprænge denne, men mere og mere klarede det sig for mig, at Tro og Viden har hver sit Omraade, og at der behøver ingen Strid at være dem imellem, naar Viden ikke gør Overgreb paa Troens Omraade — eller Troen paa Videns, men begge erkender, at de har deres fastsatte Grænser. Videns Omraade er umaadeligt, den strækker sig fra Solen til den Stjerne, der er Solen fjernest, fra Bjergenes Kolosser til det mindste Støvgran, men Videnskaben har sin Grænse.

Om det jeg allerhelst vil vide Besked, om de to Uendeligheder, den over os

og den under os: *Himlen og Graven*, ved Viden intet, har ikke det mindste at sige. Er Himlen et tomt Rum, eller er der en Gud? Er Graven Tilintetgørelsens og Udsløttelsens Hjem, eller er der et Liv efter dette? Det er det, jeg allerførst og allerhelst vil vide, og ingen Videnskab vil nogensinde kunne give Svar herpaa. Her er Videns Grænser, og her er Indgangen til Troens Land. Den Dag idag kan jeg sige med Hauch:

Jeg har forsket i saa mangen Bog,
og jeg har siddet ved de Visers Side.
Trods deres Ord blev jeg dog lige klog
paa det, som allerhelst jeg vilde vide.

Thi Jordens Kløgt ej give kan Besked,
om hvad der skimtes gennem Gravens Rifter,
og hvad enfoldig Fromhed her ej ved,
det ses ej heller i de Visers Skrifter.

Dog var der En, hvis Øjne længer saa,
hvis Ord skal staa, naar Jordens Kløgt forsvinder.
„Hvo ikke bli'r som en af disse smaa —
saa talte han — ej Himlens Veje finder.“

Du Frelsens Aand, forlad du mig da ej,
tag du den Kundskab bort, som mig forvilder
udslet min Synd og led du mig paa Vej
igennem Dødens Nat til Livets Kilder. —

Efter at have taget Philosophicum, begyndte jeg at høre theologiske Forelæsninger. Det var egentlig kun to af de theologiske Professorer, jeg hørte med noget Udbytte. Den ene var H. N. Clausen, som nu var gammel og mærket af Sygdom, men der var en velgørende Klarhed og Orden i hans exegetiske Foredrag. Den anden var Fr. Hammerich, hvis Styrke ikke netop var Klarhed, i alt Fald ikke i Fremstillingen af det religionsfilosofiske. Naar han f. Eks. talte om Gnosticisms Lære, begyndte han med nogle dunkle, dybsindige Vendinger, men brød saa pludselig af og resumerede med at sige: „Kort sagt, det syder og og bobler som i en Heksekedel“. Og dermed var Gnosticisismen besørget.

Derimod er jeg ham bestandig taknemlig for hans personalhistoriske Skildringer. Der var Skønhed og Poesi over hans Fremstilling af Augustin, Frants af Assisi, Luther og andre af Kirkens Stormænd, de blev som levende for os.

Paa den Tid boede jeg paa et lille tarveligt Kvistværelse i Fiolstræde. Paa Kvisten ved Siden af boede en ældre theologisk Student Fibiger, med hvem jeg efterhaanden gjorde Bekendtskab. En Lørdag Aften, da jeg sad inde hos ham, spurgte han mig, hvor jeg vilde gaa i Kirke næste Dag, Jeg svarede, at jeg søgte ikke nogen bestemt, men hørte snart Schepelern i Trinitatis, snart Frimodt i St. Johannes, snart Fog i Holmens Kirke. Da sagde han: „Har De ikke Lyst at følge med mig imorgen i Vartov og høre Grundtvig?“ Det gav et Sæt i mig, og jeg maatte mindes en Begivenhed fra min Skoletid. Jeg havde faaet Ug for en dansk Stil. Læreren roste den og læste den op for Klassen som et Mønster paa en Stil. Mit unge Hjærte svulmede af Stolthed. Men ak! Har man toppet,

maa man dale. Da Oplæsningen var tilende, vendte han sig mod mig og sagde: „Men du bliver Grundtvigianer!“ Og hele Klassen lo. Grundtvigianer! Hvad det var, anede jeg ikke, men saa meget vidste jeg, at det var noget slemt, noget vistnok lige saa slemt som Mormon. Min Forstaaelse af dette Begreb var vel nok i den mellemliggende Tid bleven noget klarere. Men at gaa i Kirke hos Grundtvig, — det havde jeg aldrig tænkt paa. Alligevel, Grundtvig var jo en meget omtalt Mand, som en Theolog dog burde kende, og næste Dag, Pinsedag 1870, fulgte jeg med Fibiger til Vartov.

Vi kom gennem den lave Port i Farvergade ind i en smal aflang Gaardsplads med to Rækker nysudsprungne Linde, og med et Klokkestativ i den ene Ende af Alleen. Høje, smalle Vinduer, med smaa blyindfattede Ruder i Muren, Folk strømmede ind ad Porten, og de syntes alle at kende hinanden. Jeg kom ind i Kirken, der allerede var fyldt. Man nikkede, smilede og gav hinanden Haand. Det var som *een* stor Familie. Saa ringede Klokken, og der præluderedes paa Orgelet, og indfra Sakristiet traadte en skaldet Olding i Præstedragt og knælede foran Alteret. Da Indgangsbønnen var bedt, istemte Menigheden: „I al sin Glans nu straal Solen.“ Aldrig før havde jeg hørt en saadan Sang i en Kirke, det lød som om de alle sang, og „det vaar af Hjærtet de sjunge,“ som der staar hos Peder Paladius. Jeg var for ung til at kunne følge og forstaa Prædikenen i dens Helhed, men Prædikantens Skikkelse og Aandsmyndighed gjorde et stærkt Indtryk paa mig, og fra den Dag var jeg en stadig Gæst ved Gudstjenesterne i Vartov. Her forstod jeg først, hvad en Menighed var, og følte mig som et Barn, der var taget op paa dens Moderskød. Dette varede ved i to Aar, saa døde Grundtvig. Jeg var i Kirke hos ham Dagen, før han døde. Ved hans Jordefærd stod jeg i Studenternes Flok under Hejmdalsbanneret ved Fodenden af hans Kiste. I Stolen tilhøre for mig sad Bj. Bjørnson, som jeg her saa for første Gang, men siden lærte personlig at kende. Op ad Kirkens Midtergang kom en bondeklædt Mand med et ædelt, men tungsindigt Ansigt gaaende. En Ven af mig hviskede: „Kendte du ham?“ „Nej“. „Det er Termansen, skal jeg forestille dig for ham?“ Det er mig et kært Minde, at jeg her ved denne Lejlighed for første Gang mødte ham, som, vistnok med Rette, er bleven kaldet „Danmarks ædlest Bonde“.

Den næste Dag holdtes det store Vennemøde i Kasino, hvor 3000 Mennesker var samlede. Med en Modtagelighed og en Umættelighed overfor aandsbaaren Tale og med saa inderlig en Evne til Herodyrkelse, som vel kun en 21aarig Yngling ejer, sad jeg der i Trængselen og stirrede med Beundring og Betagelse op paa de Mænd paa Tribunen, der skulde føre Ordet, den store bortgangne Hærførers Generaler, Ridderskabets Flor, de tolv Jævninge, af hvilke jeg kun havde set og hørt de Færreste. Der sad gamle Peter Fenger, hos hvem jeg stundom havde været i Kirke, ved Siden af ham F. Bojsen og P. Rørdam, som jeg havde set og hørt Dagen før i Kirken.

Men saa var der Brandt, som ledede Mødet, Birkedal, Ludvig Helveg, Hostrup, Leth, Svejstrup, Termansen, Ludv. Schrøder, de to Sønderjyder Appel og Povlsen Bovlund og flere; endelig Bjørnson, der, for at blive i Lignelsen med de tolv Jævninge, vel saa maatte være Roland med Luren.

Og man fik da ogsaa Luren at høre, først med skønne, lange, højtidelige Toner, i den pragtfulde Sang, han havde skrevet til Mødet:

„Ligesom Vølven i Nordfolkets Gry
Steg over Sagnenes Vande.“

Der fortæltes, han havde digtet den i Hegels Have ude i Ordrup, gaaende op og ned ad en af Havegangene, og at hver Gang et Vers var færdigt, kom han ind i Havestuen og fremsagde det for de Tilstedeværende. Men da han fik Ordet ved Vennemødet, var der dem, der fandt, at der var falske Toner i Rolands-hornet. Det var, da han talte om at vise „Rummelighed“ overfor Mennesker, man iøvrigt stod fjærnt, ja overfor Modstandere. Med andre Ord, da han talte for det, der siden blev kaldt „de falske Alliancer“ og „de forandrede Signaler.“

Der er — sagde han — mange Ting, hvorom vi, Grundtvigs Disciple, kan have forskellig Mening. Vi maa vogte os for at danne et Stikord af vore Meninger og saa lade dem løbe dermed. „Det er en Fantevane, som Norden har faaet fra Frankrig, at saa snart der er et Spørgsmaal, som gør os en lille Smule Bryderi, skynder vi os at faa det fra os ved at kaste det ned i en ganske liden Sætning — og saa er vi færdige med det! Men det tilhører netop Nordens Aand, at holde alt *det* strømmende, som fører Tanker.“ Og dette anvendte han saa paa Rasmus Nielsens Filosofi, paa „det forenede Venstre“, paa Skandinavisme og paa Forholdet til Tyskland. Han tilslørede ikke, Tyskerne havde gjort Uret mod Norden. „Men det er nu fra et kristeligt Synspunkt saaledes, at den, mod hvem der er sket Uret, har lettest ved at give Haanden, og jeg tror om den Sag, at vi af Vennehaand kan faa, hvad vi aldrig kan faa af Fjendehaand.“

Men her blev der hysset fra en Del af Tilhørerne. Bjørnson holdt inde et Øjeblik og spurgte forundret: „Er det mig, I hysser af?“ En Kvinde — man sagde, det var Fru Ploug — rejste sig op og sagde med Harme: „Ja, det er *Dem*, vi hysser af.“ Og nu lød der baade Hyssen og Bifaldsytringer. Da senere Pastor Andreas Leth fik Ordet, sagde han: „Jeg vil svare den store, udmærkede Digter Bjørnstjerne Bjørnson paa det han udtalte om at komme Tyskerne i Møde, med et Ord af en anden Digter, og jeg tror, at jeg tør sige det i det danske Folks Navn:

Vi vil ikke drikke Dus
Med den, der spytter i vort Krus,
Og Herrer i vort eget Hus
Vi fremfor Alt vil være.

Heroverfor gjorde Ordstyreren gældende, at den Misstemning, der var fremkommet overfor Bjørnsons Udtalelser, sikkert beroede paa en Misforstaaelse. — Bjørnson havde paa dette Tidspunkt forladt Mødet og var saaledes forhindret i selv at forklare Meningen i det omstridte Ord. Men da jeg en Gang, mange Aar efter, talte med ham om dette Optrin, sagde han: „Jeg er aldrig bleven saa misforstaaet som den Gang.“

Mødet havde varet i næsten 6 Timer. 14 Talere havde haft Ordet, og der var sunget en Mængde Salmer. Jeg havde slugt hvert Ord, brugt baade Øjne

og Øren, modtaget en Mangfoldighed af Indtryk, mine Tanker og Følelser havde været i uafbrudt Bevægelse. Aldrig havde jeg oplevet saa rige Dage. Nu kom Trætheden. Jeg gik hjem paa Regensen, lagde mig paaklædt paa min Seng og sov, som man kun sover, mens man er ung, til jeg vaagnede langt ud paa Natten med en lykkelig Følelse af, at det var dejligt at leve, og at jeg havde fundet mit aandelige Hjemsted i den grundtvigske Kreds.

Da jeg nogle Måaneder senere kom til Ryslinge, for efter Indbydelse af Birkedal at holde Jul i hans Hjem, læste han en Aften i Dagligstuen den skønne, pom-pøse Kantate, Bjørnson havde skrevet i Anledning af Sørgefesten i Kristiania over

Karl Povlsen
som Student.

Grundtvig, og som han havde sendt Birkedal i det første Rentryk. Det var atter Rolandsluren, der klang — ak! vist for sidste Gang i den grundtvigske Lejr. Dog, hvor meget Bjørnson end siden glemte eller slap — sin Kærlighed til Grundtvig slap han aldrig.

Med den førnævnte Indbydelse gik det saaledes til: Jeg var en Tid i Forvejen blevet forlovet med mit Bysbarn Marie Jacobsen, hvis Hjem jeg

Fru Marie Povlsen,
f. Jacobsen.

skylder meget — dér lærte jeg „en Mor“ at kende. Hun tog mig straks med ind i sin Børneflokk. Jeg følte mig som Barn i Hjemmet dér, aldrig vil jeg glemme den Kærlighed, Maries Mor og hendes 6 Søskende har bevist mig nu gennem mange, mange Aar. Kort efter vor Forlovelse oplevede hun en stærk religiøs Vækkelse. Jeg var for ung og uerfaren til at kunne hjælpe hende. I sin Nød skrev hun til Birkedal, hvis Prædikensamling vi begge kendte og sluttede derfra, at den Mand mulig kunde hjælpe hende gennem denne Krise. Med stor Gæstfrihed lukkede han og hans Hustru deres Hjem op for hende; han ydede hende kærligt og forstaaende Hjælp og Vejledning, og hun blev stærkt grebet af det Menighedsliv, der i Kirken dér slog hende i Møde, og af Birkedals Forkyndelse. Senere modtog altsaa ogsaa jeg en Indbydelse til at tilbringe Julen i Kirkely Præstegaard. Det blev en lang Juleferie. I halvanden Maaned var jeg Præstegaardens Gæst og modtog i Hjem og Kirke saa mange Indtryk, som fik blivende Betydning for mig og knyttedes med Hjærtebaand, som aldrig siden bristede, til disse elskelige Mennesker. Birkedal var en rig Natur, der spændte over et stort Omraade. Hans Sjæl var som en mangestrænget Harpe, og i alt var han saa ægte menneskelig. Naar han i Mørkningen kom fra Studerekamret ind i Dagligstuen og satte sig imellem os, maatte altid en af Døtrene hen til Klaveret. Saa blev der spillet og sunget Grundtvigs Salmer, Bjørnsons Sange, Welhavens og Hauchs Ro-

mancer, og stundom, naar en af de sidste var sunget, kunde vi henne fra Lænestolen, hvor han sad, høre et dybt Suk og: „Ja, *det* er Poesi.“ Men naar saa Lampen blev tændt til ham, og han med den i Haanden var paa Vej tilbage til Studerekamret, kunde han pludselig standse og sige: „Nu skal Povlsen synge Visen om „Austria“s (Dampskib) Brand,“ og saa maatte jeg ud i Entreen og kostumere mig som Lirekassemand og foredrage den eller en anden Gadevise, mens han lo, saa Taarerne trillede ned ad hans Kinder. — Og hvor var han hyggelig og kunde give sig Tid til at samtale med os unge om det største og det mindste, kærlig, klog, erfaren, vittig, — jeg har ingen kendt, der saa hurtig kunde gøre Overgangen fra Alvor til Skæmt og omvendt, i alt saa ægte menneskelig. I det praktiske Liv var han ikke synderlig forfaren — jeg tror f. Eks., han aldrig havde været ude i Præstegaardsmarken, og i Politik var han Romantiker. Størst var han, naar han stod paa sin Prædikestol i det Bispeskud, som hedder „Aands og Krafts Bevisning“ (1. Kor. 2,4). Der var en hjertegribende Magt i hans Ord, snart lød det som et fremfarende Vejrs Brusen, snart som dybe, dæmpede Aandens Vingslag, og altid var hans Tale præget af Poesiens Skønhed. Jeg tror, han er den af alle Grundtvigs Disciple, der som kristen Forkynder naaede videst ud; paa Fyn har hans Indflydelse været overordenlig. Der sad jeg nede under hans Prædikestol fra Søndag til Søndag, grebet, henrevet, og hvis nogen havde sagt til mig, at jeg engang skulde staa som Præst i den samme Kirke og tale til den samme Menighed, vilde det have forekommet mig taabeligt og umuligt. Men at jeg dengang som ved en Hændelse blev ført sammen med Birkedal, er atter en af de Oplevelser, som jeg ikke kan tænke paa uden stærkt at føle, at her greb Guds Haand ind og bestemte for mig.

Da jeg kom tilbage til København, syntes Foreningslivet i „Brage“ sammen med Randers Studenter mig fattigt og aandløst. Jeg forsøgte, sikkert paa højest ungdommelig Maade, at reformere vore Sammenkomster. Min Ven, den nu afdøde Professor Knud Pontoppidan, som hørte til Kredsen, sendte mig for nogle Aar siden et Par Sortkridtstegninger, han dengang havde lavet og opslaaet paa Væggen ved en Foreningsfest. De har til Overskrift: „de Povlsen'ske Alvorsbestræbelser“ og Nr. 1: Povlsen læser op af „Dansk Folketidende“, Nr. 2: Povlsen prædiker til Aftensang. Jeg er der fremstillet i lang, sort Frakke, med hvidt Slips og et skrækkeligt Bedemandsfjæs, mens Kammeraterne snorksover eller bag min Ryg holder Balanceøvelser paa Stolene. Det er meget morsomt gjort, og flere af Figurerne har Portrætlighed. Foreningen opløstes snart, da flere af Medlemmerne paa Grund af Forskel i Studier knyttede nye Kammeratforbindelser. Der er egentlig kun fire, jeg blev ved at staa i Venskabsforbindelse med: M. Levinsen, død som Inspektør ved zoologisk Museum, Poul Rosenørn, død som Borgmester i Stege, Professor Knud Pontoppidan, ogsaa død, og saa hans Broder, Skribenten og Præsten i Stenløse Morten Pontoppidan, til hvilken sidste jeg, alle Meningsforskelligheder til Trods, nu har været knyttet i et inderligt Venskab gennem 56 Aar. Ham har jeg en varm Tak at bringe først for hans trofaste Sindelag mod mig og mine, og saa en stor Tak for, hvad han har givet mig gennem sine Bøger. Jeg har her som altid været den modtagende.

Imidlertid havde jeg i Birkedals Hjem lært en Flok Studenter at kende, med

hvem jeg følte mig aandsbeslægtet og delte Interesser. Vi blev Venner og havde det fornøjeligste og rigeste Samliv hele Studentertiden igennem, og for de aller flestes Vedkommende er det Venskab blevet fortsat til den Dag i Dag. Jeg nævner Litteraturhistorikeren, Prof. Rønning; Forstanderen for Københavns Højskole Johan Borup; Præsterne Vilhelm Hansen, Balle; Mygind, Allested; Balslev, Sønderø; Munkebo, Horbelev, og min Broder, som samtidig kom til København, for ved frie Studier at forberede sig til Højskolegæringen. Under Indtryk af Krigene i 1864—70 havde han tænkt paa at gaa den militære Vej, men havde senere bestemt sig til at blive Højskolelærer. Far plejede at sige om os: „Jeg har aldrig set nogen Trætte mellem de to Brødre.“ Og havde Far levet nu, vilde han kunnet sige det samme. Naar vi som Unge drøftede Fremtidsplaner, kunde vi fantasere om, at hans Højskole skulde ligge ved Siden af min Præstegaard, men dog næppe nogen af os regnede det for mere end et fromt Ønske; men da jeg i 1883 blev Birkedals Kapellan, blev kort efter Forstanderpladsen ved Ryslinge Højskole tilbudt min Broder. Han slog straks til, og siden har vi gennem 34 Aar delt godt og ondt, Glæder og Sorger med hinanden, ligesom jeg den hele Tid har været knyttet til hans Skole som Lærer i Kirke- og Litteraturhistorie. I dette baade i udvortes og indvortes Betydning nære Forhold til min Broder, har jeg atter bestandig set en kærlig og trofast Guds Styrelse.

Det var et rigt og skønt Kammeratliv, vi levede i disse Ungdomsaar. Vi søgte hen, hvor vor tørstige Aand øjnede Kildevæld, til Vartov Kirke (hvor C. J. Brandt var Præst), til Universitetet, til Theatret og Koncerter. For at faa Raad til en Koncert- eller Theater-Billet til billigste Plads undværede vi med Glæde Middagsmad nogle Dage og holdt os til den tørre Kost i Madskabet. Ogsaa Malerisamlinger og Musæer søgte vi, og en Aften om Ugen samledes vi paa Omgang paa hverandres Værelser, delte med hverandre, hvad vi saaledes havde set og hørt, og disputerede derom til over Midnat. En Gang imellem et Gilde, hvor Veltalenhedens og Poesiens Strøm flød lige saa dunkelt som rigeligt. Om Sommeren drog vi ofte til Skovs. Jeg mindes Aftener, hvor vi, lejrede under en af de store Bøge paa Eremitagesletten omkring en Punschebolle holdt Taler for og sang om Alt, hvad der havde begejstret os, mens Stjærnerne skinnede foroven og Raadyrene, dragne af Sangen, samledes omkring os og gik roligt græssende og lyttede til.

Da hver enkelt af denne lille Vennekreds senere fik sit Virkefelt rundt om Landet og fik eget Hjem, mødtes vi atter i Flok — havde vore Hustruer med; og hos dem af os, der var blevet Præstefolk og kunde huse hele Flokken, havde vi saa gennem flere Aar en Uges Samvær. Dagens Program var ordnet i Forvejen. I Diskussion og Samtaler udvekslede vi Tanker og Meninger. Vi gjorde Udflugter sammen til Fods og til Vogns, sang de Salmer, Sange og Viser, som vi havde sunget sammen i de unge Dage, spillede Krocket eller havde andre Løjer for. I en lille Bog, „Sagamanden“, som i mange Aar gik fra Hjem til Hjem, og hvori vi meddelte os til hinanden om, hvad vi oplevede, er ogsaa disse Møder refererede og illustrerede. Referatet ender gjerne med følgende Ord: „Dette Møde var vist det mest vellykkede af alle disse vellykkede Møder.“

I Modsætning til de Studentersold, jeg i Rusaaret havde overværet, kom der

aldrig ved disse Studentersammenkomster i Skoven eller paa vore Værelser, noget raat eller plumpt til Orde, ikke en Gang en Mislyd erindrer jeg. Tværtimod, jo længere det drev ud paa Natten, des alvorligere blev Stemningen, og ofte kunde vi slutte en saadan lille Fest med en Salme.

Ja — trods de saare beskedne ydre Kaar var det en skøn og lykkelig Tid; eg kan sige derom med Wergeland:

„Hver eneste Dag
Var som et gyldent Vingeslag.“

En underlig Modsætning til de 2—3 første Studenteraar, da Tvivl nagede min Sjæl, og Ensomhedsfølelsen faldt over mig, som jeg sad der paa mit lille tarvelige Kvistkammer i Fiolstræde. Ingen Slægtninge havde jeg, jeg havde næppe talt med en Kvinde. Ferierne og Hjemmet i Randers stod jo saa i dobbelt Glans for mig, ikke mindst Julen. Hvad regnede vi, at vi kun havde Raad til Dæksplads paa Skibet, der gik til Randers. Vi forsynede os med Sivsko, Slaabrokken gjorde Tjeneste som Rejsekappe; vi gik Fodture paa Dækket for at holde Varmen; hvad var en Nats Strabads at regne, naar det gjaldt at skulle hjem at holde Jul — og en Sommernat paa Dækket var jo en herlig Oplevelse.

Men som fortalt, paa en Gang blev Luften fuld af Violiner: Regentsens Dør lukkede sig op for mig; jeg og en af mine bedste Venner og senere Svoger Vilhelm Hansen (Valgmenighedspræsten i Balle) delte Værelser sammen. Et fornøjeligt Samliv havde vi dér. Vore Venner fandt nemt Vej til os og forresten ogsaa undertiden til vort alt andet end lukkiske Madskab. Det kunde hænde, naar vi kom hjem, at vi i Døren blev mødt med et „Tak for Mad“. — Og Hjemmenes Døre lukkede sig op for mig, den ene efter den anden. Det var især i Vartovpræsten C. J. Brandts Hjem, og i de forskellige Hjem i den Marstrandske Slægt blev jeg en jævnlig Gæst og fik kære Venner og Minder.

En Udflugt, jeg sammen med en Ven flere Aar i Træk foretog om Pinsen, var til Hillerød. Først gik vi i Kirke hos Hostrup, vandrede saa til Nøddebo, hvorfra vi blev færgede over til Fredensborg og endte gærne om Aftenen i Helsingør. Næste Dag var det Gurre Sø og Skovene deromkring, vi gennemstrejfed, eller vi tog over til Helsingborg og besøgte en Landmandsfamilie, som boede i Nærheden af Byen (en Slægtning af Pontoppidanerne). Paa en af disse Pinseture fik jeg Indbydelse til at besøge Hostrup, hvis Komedier og Viser, jeg havde beundret fra min Skoletid, og som jeg nu fik dobbelt kær ved at lære ham at kende som en af de mest ægte Personligheder, menneskeligt og kristeligt, som jeg har mødt. „Hans Øjne er som Alterlys,“ sagde Birkedal om ham. Senere kom jeg ham endnu nærmere, besøgte ham i Espergærde, hvor han boede om Sommeren. Han gæstede ogsaa Højskolen og os i Ryslinge, og efter hans Hustrus Opfordring talte jeg ved hans Jordefærd i Holmens Kirke.

Det var dog ikke lutter Lys, der faldt over min Ungdoms Vej. Bøn, Prøvelse og Overvejelse skaber en Theolog,“ sagde Luther. Jeg maatte ogsaa lære lidt at kende til den midterste af disse tre Ting. En Dag, jeg sad og læste i mit Regensværelse, følte jeg pludselig en voldsom Smærte i Hovedet, som om en Kniv var hugget ind i Hjærnen paa mig. Jeg sprang op, samtidig grebet af Angst, saa at jeg

ikke turde være ene, men søgte op til en Kammerat, der boede ovenover mig. Det var et Nervechok, og i 2 à 3 Aar kunde og maatte jeg efter Lægens Anvisning næsten ikke røre en Bog. Jeg rejste frem og tilbage mellem mit Hjem i Randers og København. Men saasnart jeg efter en stille Hviletid i mit Hjem vendte tilbage til København for at genoptage Studeringerne, gentog Tilfældet sig, og jeg maatte atter lukke Bøgerne. Der fulgte en dyb aandelig Nedtrykthed med, og jeg var ofte fristet til at give tabt og forlade Studeringerne. Men jeg følte, at hvis dette skete, vilde jeg være et brudt Menneske hele mit Liv. I denne Tid var min Broder mig en trofast Hjælper Dag og Nat. Og saa stred jeg mig da igennem, lidt efter lidt lysnede det for mig, og jeg begyndte at kunne arbejde igen. I Januar 1877 tog jeg Embedseksamen. 7^{1/2} Aar havde min Studentertid varet. Jeg har dog aldrig beklaget, at det trak saa længe ud, inden jeg blev færdig fra Universitetet. Jeg havde ikke bare hængt i Collegiehæfterne, men set mig lidt videre om i Aandens Egne, og gennem Sygdommens Trængsler og hvad dermed fulgte, var jeg vel ogsaa naaet til større Modenhed. Men Livet igennem har jeg haft at kæmpe med syge Nerver og Søvnløshed og ofte følt min Arbejdskraft og mit Mod forringet derved.

For at undgaa yderligere Afbrydelser i mine Studeringer, havde jeg taget Udsættelse fra Soldatertjenesten.

Nu kom det mig saa tilpas at kunne lade Bøgerne ligge en lille Tid og faa en haardt tiltrængt Hvile fra alt Tankearbejde, mens jeg styrkede Legemet ved de militære Øvelser og ved daglig at færdes i den friske Luft. Jeg kom til 15. Batl., der laa i Citadellet. Officererne var gennemgaaende dannede og elskværdige Mennesker. Jeg mindes med Glæde min Kompagnichef, Kaptajn L. Gerlach, der uden Slaphed altid forstod at tage Folkene med det gode, og Secondløjtnanten Kofoed-Jensen, en smuk og meget sympatisk Officersskikkelse. Af Underofficererne husker jeg bl. a. en Svensker, Sergent L. Han kunde være raa, men var, trods alt, en prægtig Soldat; der var Tømmer i ham, og derfor, og fordi baade hans Navn og Dialekt var svensk, maatte jeg ofte tænke, han kunde være taget lige ud af Karl d. 12tes Gossar. Han kendte sine Folk, og mod dem, der lagde Kræfterne i under Øvelserne, kunde han være god og skønsom: „Nr. 212 kan tage Geværet ved Fod,“ men Driverterne kunde han trække saadan igennem i Bajonetfægtning, at Lysten til at drive snart forgik dem. En anden, en gammel holstensk Oversergent A., var ret en Type af den gammeldags Slags, stram og pyntelig, et Ordsmenneske til det yderste; i alt, hvad der angik Kompagniets Regnskaber og Skriverier Kaptajns højre Haand. Men han var altid gnaven og misfornøjet. Med Kaptajns Tilladelse havde han beordret mig til at føre Skyttebøgerne og andet Skriveri; men aldrig kunde jeg gøre ham tilpas, bestandig var der noget i Vejen. Endelig bad jeg mig fritaget for dette Arbejde. „Hvorfor,“ snærrede han. „Fordi jeg nok mærker, at jeg ikke er i Stand til at udføre det til Hr. Oversergentens Tilfredshed.“ Med den største Forbavselse og med en Stemme, der for en Gangs Skyld var venlig, svarede han: „Vrøvl; jeg er i enhver Henseende udmærket tilfreds med Dem.“ Saa fortsattes Samlivet, men Dagen efter brummede han igen ad mig. Maaske skyldtes hans Gnaveri Sygdom, han led af Mavekræft og døde, mens jeg var Soldat.

Hvad Mandskabet angaar, var jeg til en Begyndelse næsten forfærdet over den utrolig raa Tone, der raadede iblandt dem. Men efterhaanden fik jeg Øje for mange gode Egenskaber, f. Eks. en stor indbyrdes Hjælpsomhed, godt Kammeratskab og et uforknyt københavnsk Humør. Jeg kan længes efter de lange Marschture, især naar Bataillonsmusikken gik foran, og vort Kompagni travede Takten. Men selv om Musikken blot bestod i Bataillonens Fodslag og en lystig Vise — usædelige Viser taaltes ikke —, der var en Hvile i at gaa der som et Nummer i Geledet, sorgløs, uden Ansvar, blot lystrende de Ordre, der gaves, den var næsten som en panteistisk Hengivelse i det store alt.

Ogsaa Skydeøvelserne paa Amager var en Lyst. De grønne Marker, den blaa Himmel, Lærkesangen og Tilfredsheden ved at faa gode Træffere, gjorde Skydedagene til Festdage. Jeg var stolt den Dag, da jeg paa 1000 Alens Afstand traf Centrum fem Gange i Træk, og Kaptajnen tog sin Hue af, og gav mig fri Resten af Dagen. Selvfølgelig var der ogsaa det ved Soldatertjenesten, der vakte Mishag. Det var ikke Disciplinen eller Anstrængelserne, men Drikkeriet, Raaheden og ugrundet brutal Tiltale af en enkelt Befalingsmand, men som Aarene gaar, glemmes det onde, mens det gode og det, der bragte Glæde, bevares i Erindringen.

Jeg vilde ikke have undværet den Tid. Jeg blev udtaget til Underkorporal, skønt jeg var næsten 27 Aar, og skulde have ligget inde om Vinteren, men ved et Besøg, som General Max Müller aflagde paa Kasernen, og hvor han tilfældig henvendte nogle Ord til mig, blev jeg af selve Helten fra Sankelmark fritaget for denne Eftertjeneste.

Dagen efter at jeg havde afleveret Uniform og øvrige Udrustning paa Vaabenkammeret, rejste jeg til Gedved Seminarium ved Horsens, hvor jeg skulde være Religionslærer. Jeg tænker tilbage paa denne Tid med nogen Beskæmmelse. Min Opgave var at gennemgaa Skat Rørdams „Den kristelige Lære“ med Seminaristerne, men jeg manglede Evne til at faa den tørre Stav til at springe ud i Blomster. En Dag kom jeg uforvarende til at høre en Udtalelse om mig af en Seminarist til en anden, den lød saaledes: „Povlsen er en daarlig Religionslærer, men en udmærket Gymnastiklærer. Jeg følte selv, at denne Dom desværre ikke var ubeføjet.

Derimod holdt jeg udenfor den egentlige Undervisning jævnlig Foredrag om Søndagen af opbyggelig Art, og da var det mig en Glæde og Opmuntring at mærke, at jeg havde Evne til at holde Tilhørernes Opmærksomhed fangen. Jeg kom godt ud af det baade med Lærerne og Eleverne og fik baade dengang og senere Vidnesbyrd om, at min Virksomhed, *alle Mangler til Trods*, alligevel var paaskønnet. Samtidig prædikede jeg nu og da for den gl. Pastor Køster i Østbirk, var da Gæster hos vore meget gode Venner, Kamilla og Holger Køster. Han var Kapellan hos Faderen.

Tredie Juledag 1878 holdt jeg Bryllup i Randers. Da min Hustru kort forinden havde mistet en voksen Broder, theologisk Student, et meget sympatisk og lovende ungt Menneske, blev vor Bryllupsdag en stilfærdig, men god Festdag sammen med vore Søskende og enkelte af den nærmeste Slægt.

Gennem 40 Aar har min Hustru været mig en kærlig og trofast Medhjælp

personlig og i mit Arbejde. I Gedved begyndte vi saa vort Samliv i „Hytten“, et lille bitte Hus med en lille Have til, som jeg havde lejet. Huset skulde jeg selv sætte i Stand. Da mine Indtægter ikke kunde række til til at holde Haandværkere, malede og tapetserede jeg selv Stuerne med Hjælp af et Par Seminarister, huggede Brændet o. s. v.

Femte Juledag i Mulm og Mørke, Slud og Regn holdt vi vort Indtog i „Hytten“. Denne „første Aften“ var som et Æventyr. I Haven laa høje Sne-driver, — hele Julen havde det nemlig været Sne- og Fygevejr med Togstandsning o. s. v., nu var det slaaet om til Tøvejr.

Lyset fra den tændte Lampe inde i Stuen skinnede og lyste for os derude i Mørket. Jeg bar min lille Hustru gennem Snestjappet i Haven op til „Hytten“s Dør, der var uafloaset. Gennem den lille bitte Forstue kom vi ind i vor lille festlig oplyste og smykkede Spisestue, hvor Ilden buldrede i Kakkellovnen. En bred Bræmme af grønne Vedbendranker var fæstet paa Væggen langs det lave Loft, Blomster i Vinduerne, Bordet dækket med Blomster og herlige Retter, og ude i det lille Køkken snurrede og skinnede en blank, gammeldags Kobberkedel, — ganske alene var vi.

Kun 4 Maaneder boede vi i „Hytten“; havde Besøg af Slægt og Venner. — Inden jeg om Morgenen gik paa Seminariet, samledes daglig en lille Flok Seminarister i vort Hjem for sammen med os at holde Morgenandagt. Vi havde ikke Raad at holde Pige, men alt gik fornøjeligt og let fra Haanden for min Hustru.

Lange Ture travede vi i de dejlige Hansted Skove. Mangen en Lørdag Eftermiddag gik vi den en Mil lange Vej til Østbirk Kapellanbolig, hvor jeg ofte maatte bære min Hustru gennem Snedriverne — det var nemlig en af de gammeldags Snevintre. — — Men allerede i April pakkede vi vore faa Ejendele sammen, lukkede „Hytten“s Dør og rejste fra Gedved.¹⁾

Jeg havde lige fra mit Komme til Gedved betragtet min Gærning dér som kun foreløbig. Og da jeg efter 1¹/₂ Aars Forløb modtog en indtrængende Opfordring fra min faderlige Ven, Præsten Pontoppidan i Randers, om at blive hans Kapellan, svarede jeg efter nogen Tids Betænkning Ja. Vi flyttede saa til Randers, hvor vi havde mange Venner, det var som før nævnt baade min og min Hustrus Fødeby. Pontoppidan var syg og sengeliggende, saa jeg maatte prædike for ham hver Søndag i Sct. Mortens Kirke, hvor jeg baade var døbt, konfirmeret og ægteviet. Knud Pontoppidan, der var sin Faders Læge, betroede mig, at Sygdommen var Leverkræft og haabløs. Jeg naaede lige at prædike til Dimis for Biskop Brammer i Aarhus Domkirke, da Pastor Pontoppidan døde, før jeg havde faaet Udnævnelse til Kapellan. Min Svigermor, som var Enke, tilbød mig Hjem i sit Hus, og Sct. Mortens Menighed tilbød mig Løn imod at holde et Par sammenhængende Rækker af kirkehistoriske Foredrag og prædike hver Søndag Aften i det gamle Helligaandshus. Saaledes gik det meste af et Aar. Jeg søgte Kapellanpladser og smaa Sogneembeder, men fik intet. Mortensaftensdag fødte

¹⁾ Forf. har øjensynlig ønsket ved et senere Gennemsyn af Manuskriptet at give Udtryk for sine altid venlige og taknemlige Følelser over for daværende Forstander for Seminariet, Peter Bojsen, og hans meget sympathiske Hustru, Fru Ingeborg B. Saaledes ogsaa over for de omtalte unge Præstefolk i Østbirk, Holger og Kamilla Køster.

min Hustru en Datter; det blev vort eneste Barn, vor Rigdom og Glæde til denne Dag.

Men samtidig fik jeg fra nogle Præster i Lemvigegnen Meddelelse om, at Sognepræsten i Tørring og Heldum søgte efter en Medhjælper, da hans hidtilværende Kapellan var bleven befordret. Jeg tog derop, der blev truffet Aftale, Ansøgning indgivet, og i Januar 1880 blev jeg ordineret af Biskop Balslev i Ribe Domkirke. Det blev 3 rige, lykkelige Aar, vi tilbragte her. Vi blev modtaget med den største Hjærtelighed af Befolkningen. Min Hustru og vort lille Barn

Kirsten.

kom først derop ved Foraarstid — jeg rejste straks efter Nytaar dertil og boede saa i Præstegaarden de Par Maaneder. I den lille Kapellanbolig ved Foden af Heldum Kirkebakke var ved min Hustrus Ankomst, mig uafvidende, Spisekammer og Kælder fyldt til Overflod med Ænder, Høns, Flæsk, Æg, Ost, Brød, Smør og andre Herligheder, og paa Loftet et Læs Tørv. Da jeg ikke selv var kørende, tilbød 8 eller 9 Mænd paa Omgang at køre for os, saa ofte vi ønskede det. Vor lille Hytte laa en Fjerdingsvej fra Lemvig ved Landevejen til Harboøre. Dertil og til Bovbjerg og Vesterhavet var der to smaa Mil, og mange er de Gange, da vi benyttede os af det ovennævnte Tilbud og gjorde Havture alene eller med Gæster, som var i Besøg hos os. Fra vore Vinduer havde vi en vid Udsigt over Limfjorden til Thyholm og kunde tælle 15 Kæmpehøje, der laa strøede rundt om. Jorden var

frugtbar, stærk mergelholdig — en Del af Præstegaardsmarken stod i Takst 24. Paa Egnen dér hedder Mergel Lim eller Lem, deraf Limfjorden, Lemvig, Nørre Lem o. s. v.

Jeg havde, før jeg kom her, ikke haft nogen Forestilling om, hvor smuk, ja storslaaet og hvor rig paa Afveksling Naturen er paa den Kant af Landet: de mægtige Bakker med Egekrat, Levninger af Fortidens Skove, frugtbare Marker, Heden ved Rammedige med 18 i en Rundkreds liggende Kæmpehøje, Fjorden, Klitterne, Havet og Himlen med Skyformationer, hvis Lige jeg ikke har set i nogen anden Egn af Landet. Da jeg altid har været en god Fodgænger, strejfede jeg vidt om, „sled glad min Kæp og mine Sko“ og sang med Jens Paludan Møller:

Man kender dig ej, du rige Land,
og ej din frugtbare Himmel.
Man tror, du ejer kun Vrag og Sand,
har aldrig set din Himmel i Brand,
og Blomsternes brogede Strimmel,
har aldrig set ud over Land og Sø
og set, hvor din Dag kan smeltende dø
og kalde paa Stjærncrnes Vrimmel.

Allerbedst var der dog i den lille kullede Heldum Kirke, en Granitkirke, der havde bevaret sin middelalderlige Arkitektur ret uskadt. Her samledes hver Søndag

en Flok af stilfærdige dybtænkende Vestjyder fra nær og fjærn, ca. fra 12—13 Sogne. Det tog maaske lidt Tid, inden man kom dem rigtig nær; men havde man vundet deres Tillid, var de tro som Guld og viste sig ofte i Besiddelse af en Hjærtets Dannelse, en Finhed i Følelse og Tænkemaade, som jeg ikke har fundet større i andre Samfundslag hos højt kultiverede Mennesker. Mange blev vore Venner, og naar jeg endnu stundom gæster dem og prædiker for dem, fornemmer jeg, at de mellemliggende Aar har ikke svækket deres Trofasthed. Med Sognepræsterne Lund i Fjaltring og Berthelsen i Lomborg og Valgmenighedspræst Jessen i Bøvling, der alle var ældre end jeg, kom vi jævnlig sammen. Vi dannede et Konvent, og vore Sammenkomster var altid baade fornøjelige og lærerige. Der kan over disse første Præsteaar være en egen Skønhed og Lykke, naar man føler, at man værdiges at blive taget i Brug og kan være til lidt Gavn og Glæde. Men saa gælder det om at være paa Vagt overfor sig selv, holde daarlige og forfængelige Tanker nede, lære sig selv at kende som den Stakkel, man i Virkeligheden er, at se hvor behæftet med Synd og Skrøbelighed alt ens Virke er.

Da jeg efter et treaarigt Ophold her tog Afsked med disse gode Mennesker, og der ingen Udsigt var til, at Samlivet i denne lille Menighedskreds vilde blive fortsat i det samme Spor som hidtil, henstillede jeg til dem at danne en Valgmenighed som Anneks til Bøvling Valgmenighed, hvor de fleste hørte til, skønt de havde to Mil til Kirken dér, og bygge Kirke ved Lemvig, som var det for dem mest centralt beliggende Sted. De forholdt sig ret tavse overfor denne Opfordring, og naar jeg bad dem give deres Tanker tilkende herom, fik jeg alle Vegne det Svar: „Vi ær ræd, te vi ær for smaa!“ Men et Aar efter stod Valgmenighedskirken rejst paa Sønderbjerg ved Lemvig; siden er Menigheden vokset betydelig, og Menigheden har allerede i flere Aar haft sin egen Præst.

At jeg forlod dette mig saa kære Sted, skyldtes en flere Gange gentaget Opfordring, jeg modtog fra Birkedal og Valgmenigheden i Ryslinge, og som gik ud paa, at jeg skulde komme og hjælpe Birkedal og med Tiden blive hans Afløser i Embedet. Ikke uden Ængstelse svarede jeg tilsidst Ja. Mere og mere gik det op for mig, at det var som en Fortsættelse af, hvad jeg 10 Aar i Forvejen havde oplevet i Ryslinge, at Traaden fra dengang blev spundet videre, kort sagt, at det ikke blot var Mennesker, men Gud, der kaldte ad mig — saa blev mit Svar et Ja.

Det var til betydelig større Forhold jeg gik ind. Valgmenigheden talte Medlemmer fra henimod 50 Sogne, lige fra Lillebælt til Storebælt. Det var i sin Helhed en aandelig udviklet Menighed, der i mange Aar havde haft en højt begavet Mand til Fører og lyttet til hans aandsbaarne og veltalende Forkyndelse. Hvorledes vilde jeg komme an dér? Vilde det ikke blive en Skuffelse for begge Parter? Og jeg vil ærlig tilstaa, at jeg endnu ikke fatter, hvorfra jeg fik Frimodighed til at svare Ja; men jeg havde jo ogsaa som ovenfor nævnt haft store Betæneligheder. Naturligvis var det første jeg gjorde paa det bestemteste at udtale, at der maatte ikke være noget som helst bindende i Tilsagnet om, at jeg skulde være Birkedals Eftermand. Jeg vilde staa fuldkommen frit overfor Menigheden med Ret til at fratræde min Stilling naar som helst, og Menigheden skulde fra sin Side have den samme Ret overfor mig.

Jeg fik straks meget at bestille. Birkedal forbeholdt sig selv at prædike hver-anden Helligdag, men overlod iøvrigt Embedets Besørgelse til mig. Jeg lærte baade Lykken og Besværligheden ved at være Præst for saa stor og vidtstrakt en Menighed at kende. Og dengang var der ingen Cykler til og langt færre Banelinjer indenfor Menighedens Distrikt end nu. De fleste Ture maatte foregaa til Fods eller til Vogns.

De mange nye Mennesker, jeg lærte at kende, den fynske Races Forskel fra den jyske, Modsætningen mellem den storslaaede jyske Natur med dens Bakke- drag og de vide Udsigter over Land og Hav og det fynske bløde, flade ofte park- lignende Landskab; alt dette optog mig stærkt. Hvilken Forskel alene var det ikke at køre paa de fynske Veje, de saakaldte „Gyder“, mellem endeløse Hegn af blomstrende Syrener, hvor Gulspurv og Bogfinke sad og slog sine Triller mellem Æblegaard og Humlehave, og saa at færdes paa de vestjyske Veje, hvor Hestene med flyvende Manker stred sig frem mod Vestenvinden, og man selv sad foroverbøjet og holdt fast paa Hat og Kappe, mens Vesterhavet buldrede derude bag Harbøores Klitter og Bovbjergs Lerskrænter. Næsten daglig var jeg ude i Præstevirksomhed, kørte gennem smukke Skove, forbi Herregaardene Ravn- holt, Lykkesholm, Ørbæklunde, Egeskov, Sandholt og saa til fremmede Sogne- kirker, hvor jeg skulde holde Gudstjeneste eller forrette Begravelser, gik paa Sygebesøg i Bøndergaarde og Huse, hvis Beboere tilhørte Valgmenigheden, og gæstede Præstegaarde. Og alle Vegne blev jeg venlig modtaget. En Dag saa jeg ud over Storebælt, en anden Dag over Lillebælt. En Tur, jeg nu gennem 34 Aar har gjort adskillige Gange om Aaret, er til Haastrup, 4 Mil fra Ryslinge, hvor Valgmenigheden har et Anneks. Disse Haastrupture foregaa som Regel 2. Helligdag Jul, Paaske og Pinse. Nu endes Turen hurtig og mere prosaisk med Toget; men i gamle Dage foregik den pr. Vogn. Ofte var jeg ene eller selvanden med min lille Jagtvogn, men 2. Pinsedag holdt gærne tidlig om Morgenen den store Char-à-banc, forspændt med de brune, for Døren. Paa Kuskesædet forbeholdt jeg mig Eneherredømmet, men bag i Vognen muntrede Ungdommen sig med min Kone midt iblandt sig. Saasnart de sidste Farvel havde lydt, satte Hestene sig i Bevægelse, uden man rørte Tømmen, og af Sted gik det saa under Lærke- sang og Pinesol, lange Stykker af Vejen mellem blomstrende Syrenhække. Midt- vejs ved Mejeriet „Sinai“ gjorde de brune af sig selv Holdt. Under skyggefulde Træer indtog baade Mennesker og Dyr en lille Forfriskning — saa gik Turen videre op over „de fynske Alper“. Fra dette Højedrag er der den skønneste Udsigt: „Ved Foden ligger den lille Landsby næsten skjult af blomstrende Frugt- træer, randet af Skov og det blaa Vand, og milievidt ser man til alle Sider; — ogsaa Sønderjylland. Vi blev alle modtagne med den største Gæstfrihed; næste Dag gjorde vi ofte en Tur til Stranden, saa over Middag paa Vogn igen, mulig paa Hjemvejen et Sygebesøg i en af de Landsbyer, vi kørte igen- nem. Ved Solbjergslag holdt vi atter foran Hjemmets Dør. Var min Hustru og jeg ene paa Turen, drejede vi ikke saa sjældent paa Hjemvejen ind i Vester- hæsing Præstegaard og tilbragte nogle hyggelige Timer hos de gæstfri Præste- folk dér, nuværende Biskop Balslev i Odense. Vi havde ogsaa kendt hinanden i de unge Dage.

Men endnu engang tilbage til Haastrup. Naar jeg i Kirken dér staar foran Alteret og drejer Hovedet mod Vinduet, ser jeg Als og Sundeveds Kyst. Et Øjeblik glemmer jeg næsten selv, hvor jeg befinder mig, mens „Mindet flyver som en Fugl bort til Slesvigs grønne Vange“, til dem, der „slumrer sødt i Slesvigs Jord“ og til dem, „der oven Mulde kæmper deres stille trofaste Kamp for Hjærtets Ret.“ Men siden jeg første Gang gennem dette Kirkevindue saa Sønderjylland — jeg havde dengang endnu aldrig gæstet Landet sønden Aa — har jeg aldrig kunnet undlade i Bønnen efter Prædikenen ogsaa at nævne vore sønderjyske Brødre. — Jeg maa her i Korthed omtale en meget betagende Tur, nærmest Fodtur, til Sønderjylland, som min Hustru og jeg sammen med Pastor Brücker og Hustru gjorde et Par Aar, efter, at vi var kommet til Ryslinge. Det var de fra fordums Krige saa kendte Egne, vi gærne vilde se. Vi sejlede fra Faaborg til Sønderborg. Allerede da vi den første Aften sejlede op gennem Alssund, greb det os om Hjærtet paa begge Sider af Sundet inde paa Markerne at se talrige smaa, sorte Kors tegne sig mod den lyse Sommeraftenhimmel; det var Mindekors over faldne danske Soldater. Gæstfrit og kærligt blev vi modtagne af nuværende Landdagsmand Hans Peter Hanssens udmærkede gamle Forældre i deres hyggelige gammeldags Gaard. Næste Dag stillede de Køretøj og deres flinke, unge Søn, Hans Peter Hanssen, som Kusk til vor Raadighed. Han kørte saa rundt med os en hel Dag. Hvert Øjeblik holdt Køretøjet, H. P. Hanssen sprang af Vognen, vi ligesaa, og saa fortalte han — *saa vi aldrig glemmer det* — om de Slag, der her var udkæmpet, eller Vognen holdt ved en indhegnet Plads ude paa Marken, hvor der i store Fællesgrave laa faldne danske og tyske Soldater; ved en saadan stor Fællesgrav var en gammel, tæt Egebusk, og allerinderst, skjult af det tætte Egeløv, sad gemt et lille dansk Flag. Ogsaa her stod talrige smaa, sorte Mindekors over faldne danske Krigere rundt om paa Markerne. Saa betagende og gribende var alt, hvad vi saa og hørte den Dag, at vi tilsidst næsten ikke nænnede at træde paa Jorden — det var som at træde paa Heltegrave. Ja, en bedre Fører og Fortæller kunde vi ikke have faaet. En anden Dag gik vi til Fods Dagen igennem over Isted Hede og dvælede ved Læssøes og Schleppegrells meget beskedne Mindestene, 2 Granitstene, vel en 5 Kvarter høje, hvor deres Navne og Dødsdag var indridsede. Samme Dag kunde vi ogsaa paa vor Vandring se over mod Hegnet, hvor en anden af Danmarks ædle Sønner, Jens Paludan Müller, faldt. Ham er der følgende morsomme Historie om: „Da han skulde ind til sin Kaptajn at bede om Orlov til en Københavnsrejse for at hente Universitetets Guldmedalje for en Prisopgave, han havde skrevet, maatte han tre Gange gøre sin Indtræden om igen, inden den blev udført i Soldaterstil, og hans „Staaen for Kaptajnen“ duede heller ikke. Omsider var da alle disse Formaliteter i Orden, og saa skulde jo Kaptajnen høre hans Ærinde. Da han hørte, det drejede sig om en Københavnsrejse, spurgte han gnavent: „Hvad F . . . vil saadan en Idiot til København?“ J. Pal. Müller: „For at hente Universitetets Guldmedalje for en Prisopgave, jeg har skrevet!“ Kaptajnen var nærved baade at miste Mund og Mæle og gaa bagover af Forfærdelse; endelig lød det tamt og stille: „Det er s'gu en underlig Verden, vi lever i — saa rejs da!“ Nej, Ekscersits og den Slags duede J. P. M. ikke til; men da Krigen i 64 kom, meldte han sig frivillig. — Vi endte Fodturen paa den gamle Dannevirkevold.

Flere udmærkede sønderjyske Mænd og Kvinder lærte vi ogsaa at kende paa denne for os uforglemmelige Tur.

— Men tilbage til min Præstevirksomhed. At Valgmenighedspræstegærrningen har sine Fortrin og sine Glæder er indlysende. Der er rig Afveksling, Faren for at krybe ind i sit Sneglehus er maaske mindre end for Sognepræsten, hvis Virkeplads i Følge Sagens Natur er mere begrænset. Og det bedste ved en Valgmenighed er, at her er Baandet mellem Præst og Menighed og mellem Menighedsmedlemmerne indbyrdes, bundet i Frihed. At Valgmenighedspræsten ogsaa har sine Sorger lige saa fuldt som Sognepræsten, ikke blot personlige Sorger, men Præstesorger, Sorger over Skrøbeligheder og Fald i Menighedens og hans eget Liv, er en Selvfølge. Men dertil kommer, at det at være Præst for en stor Valgmenighed virker ansporende. Hans Tjeneste, hans Tid og Kraft bliver stærkt brugt, de mange og ofte lange Ture til Menighedens fjærnereboende Medlemmer tager ofte hele Dage og foregaar ikke altid i straalende Sommervej. Kørseler i Mulm og Mørke med Regnen piskende i Ansigtet, eller i Snestorme ad vildsomme Lodsveje over Markerne kan være strabadserlige nok. Men Besværlighederne glemmes snart. I mange Aar, saa længe mit Syn var godt, var jeg selv Kusk, naar jeg kørte i Præstevirksomhed, og det Fortroligheds- ja næsten Venskabsforhold, der da kan udvikle sig mellem Kusk og Heste, er meget fornøjeligt. Og jeg ved ingen mere velgørende Hvile end efter en lang og stræng men vellykket Arbejdsdag ved Aftenstid at køre hjem med en tavs Kusk paa Bukken, mens man selv sidder stille bag i Vognen og i Tankerne gennemgaar Dagens Oplevelser eller betragter Skyerne ved Himmelranden og ser Stjærnerne tændes, en efter en.

Det var i de politiske, stærkt bevægede Aar, „Provisorietiden“, at jeg kom til Ryslinge. Ogsaa i Valgmenigheden gik Bølgerne højt. Da i Begyndelsen af Halvfjerserne „Det forenede Venstre“ dannedes, opstod der i den Anledning en Uoverensstemmelse mellem Birkedal og Størstedelen af hans Menighed, hvilket var ham en dyb Sorg. Han frygtede for, at den stærke politiske Interesse og navnlig, at Tilslutningen til det nævnte Parti vilde skade Kristenlivet. I Tale og Skrift kæmpede han mod det, han kaldte „de falske Alliancer“. Og hvad man end vil dømme om hans Opfattelse heraf — det maa lades ham, at han aldrig slog af paa sin Overbevisning for at være sin Menighed til Behag eller talte, som Ørene kløede. Og mange alvorlige og rammende Ord har han sagt om den Sag. Det var ikke let for en ung Mand at have sin Stilling mellem de stridende Parter. Jeg har aldrig været Partimand, hverken politisk eller religiøst. Det Organ, der gør en Mand til Partitager, er jeg nægtet fra Fødselen. Jeg tør tilægge mig Kaalunds Ord:

„Ensidighed gør stærk maaske,
dog hvor jeg kan, jeg helst slaar Bro;
med begge Øjne vil jeg se,
saalænge jeg har to.“

Jeg kunde ikke dele Birkedals politiske Betragtning; den forekom mig romantisk, for lidt praktisk, og overfor „Provisorismen“ var min Sympati afgjort paa „Venstres“ Side. Dette smertede ham, *omend det intel Skaar gjorde i det hjertelige Forhold mellem os*. Da han meddelte mig, at han — dog ogsaa af

andre Grunde end den politiske Uoverensstemmelse mellem ham og Menigheden — agtede at nedlægge sit Embede, erklærede jeg, at saa vilde jeg ogsaa opgive min Stilling som Præst for Valgmenigheden. Han bad mig da paa det mest indtrængende om ikke at gøre dette: „De *maa* ikke, det er Deres Pligt at blive. Det har vist sig, at De kan holde Menigheden sammen. Gaar De, vil den dele sig, og det tør befrygtes, at ved Valget af en ny Præst det politiske Hensyn da vil gøre sig stærkere gældende end Hensynet til Menighedens aandelige Tarv.“

Saa søgte Birkedal sin Afsked. Hverken Menigheden eller jeg forstod Nødvendigheden af dette Skridt. Gang efter Gang bad vi ham blive, men han var ubevægelig. Og saa smerteligt det følte paa begge Sider forlod han Ryslinge i Oktober 1885 og bosatte sig paa „Vældegaard“ i Gentoft. Men allerede den følgende Sommer kom han igen paa Besøg og prædikede for sin gamle Menighed og sendte den vist hver Jul i de Aar, der var tilbage, en Hilsen i Vers, der blev oplæst ved Juledagsgudstjenesten. Han deltog i Menighedens Fest, da den fejrede sit 25 Aars Jubilæum, og da hans Hustru døde ved Juletid 1889, bragte han hendes Støv til Ryslinge og jordfæstede det ved Nazaretkirkens Korvæg. Den sidste Gang, jeg besøgte ham paa „Vældegaard“ kort før hans Død, sad han og jeg og talte sammen paa en Bænk, der stod ude i den lille Have ud imod Vejen, der gaar ned til Gentoft Station. Han var da meget svag, det var klart, det stundede mod Enden. Der kom en gammel Herre gaaende ned ad Vejen. Opfyldt som jeg var af Samtalen, lagde jeg ikke Mærke dertil; men pludselig sagde Birkedal: „Rejs mig op, der kommer Kongen.“ Men inden jeg fik Birkedal rejst op, og vi fik Hatten af, havde Kongen bemærket vore Anstrængelser, og med stor Venlighed hilste han den gamle Præst. I Erindringen om, hvad der tidligere ved Birkedals Afskedigelse fra Sognepræstembedet i Ryslinge havde været de to imellem, var det smukt at se Birkedals Iver for at bevise Kongen sin Ærbødighed, og den gamle Konges ridderlige Hilsen først. Forøvrigt var Birkedal alle sine Dage en kongeligsindet Mand, og man gør ham højlig Uret ved at opfatte hans Kirkebøn for Kongen i 64 og hans Tale i Rigsraadet som Udslag af politisk Fanatisme. De er kun karakteristiske og vistnok uheldige Udtryk for hans naive romantiske Politik. Da jeg den Aften tog Afsked med ham, omfavnede og kysede han mig og sagde: „Jeg siger eller Gud siger til Dem, kære Povlsen, gennem mig: „Vogt mine Faar“. Kort efter døde han, og nu hviler han ved Nazaretkirkens Mur ved sin Hustrus Side under den store Lind, og om Søndagen lyder Salmerne fra Kirken ud over deres Grave. Og af det gamle grundtvigske Præstekuld — foruden ham P. A. Fenger, P. Rørdam, F. Bojsen, Brandt, L. Helveg, Hostrup, Otto Møller og flere, som jeg alle har kendt og er stor Tak skyldig — er han den, som i min Ungdom fik størst Betydning for mig og paa afgørende Maade greb ind i min Livsskæbne. *Jeg elsker ham som en Fader og takker og velsigner ham.* Da Birkedal tog sin Afsked, blev jeg enstemmig valgt til hans Eftermand. Gud havde jo anvist mig denne Virkeplads, derfor tog jeg mod Valget. Jeg vidste og følte selv altfor godt, jeg kun vilde blive Epigonen efter denne højt ansete og rigt udstyrede Forgænger. Men i over 30 Aar har dog Menigheden kærligt og trofast og i stedse voksende Tal holdt sammen om mig og mangfoldig og langt over Fortjeneste vist mig sin Hengivenhed. Et Par Gange

blev der kaldt paa mig inde fra Hovedstaden; da J. H. Monrad døde, fik jeg Opfordring fra Fru Tietgen og en stor Del af Menighedskredsen om at blive Præst ved Marmorkirken. Ligeledes da V. J. Hoff døde. Da jeg dengang gentagende havde haft Øjenbetændelser, som i længere Tid hindrede mig i at foretage de lange Ture ud i Menigheden i barsk Vejr, spurgte jeg nu, om det var Guds Vilje, at jeg skulde have et andet Virkefelt. Men efter mange Overvejelser kom jeg til det Resultat, at jeg ikke kunde skilles fra min Menighed — den Menighed, jeg nu gennem de mange Aar var knyttet til med saa mange og stødse stærkere Baand, og ved en lille Fest, Menigheden for nogle Aar siden beredte mig, kunde jeg gøre Nelsons Ord til sine Skibes Officerer til mine: „Mærk Dem vel, mine Herrer, ikke for alt i Verden vilde jeg være andet Steds end her.“

Egentlig er jeg et Hjemmemenneske. Min naturlige Tilbøjelighed gaar i Retning af et roligt, tilbagetrukkent Liv: In angella cum libella (i en Krog med en Bog. Th. af Kempis). Som fortalt er det ikke netop den Lod, der bliver en Valgmenighedspræst — for en stor, vidtstrakt Kreds — til Del. Og foruden Arbejdet i min egen Menighed har jeg ogsaa ofte efter Indbydelse prædiket eller holdt Foredrag ved grundtvigske Vennemøder, Bethesdamøder og Højskolernes Efteraarsmøder, og altid erfaret det befrugtende *ved at høre andre Røster* og selv at tale til nye Kredse. Et af de Møder, jeg havde rigest Udbytte af og stedse vil mindes med Glæde, er det skandinaviske Studentermøde med kristeligt Program, som holdtes i Sorø 1903. Jeg traf der sammen med fremragende Mænd indenfor baade de tre skandinaviske Lande og Finland. Jeg havde faaet den Opgave at tale om „Kristendom og Æstetik“. Jeg havde stor Glæde af at tale til denne Forsamling, og da jeg næste Aar fik Indbydelse fra de kristelige Studenterforbund i Upsala, Lund og Kristiania om at tale dér, fulgte jeg den hellere end gærne. I Upsala holdt jeg 4 Foredrag og prædikede ved en Studentergudstjeneste paa Universitetet — ikke mindst befrugtende for mig var Samtaler med den gamle, ærværdige og elskelige Prof. Rudin. Han var bl. a. meget optaget af at faa indgaaende Oplysninger om Valgmenighedsbevægelsen i Danmark. Paa Hjemreisen holdt jeg ligeledes Foredrag for Studenterne i Lund. I Kristiania holdt jeg Gudstjeneste paa Universitetet og var senere hos Prof. Lyder Brum sammen med de udmærkede norske Præster Christopher Bruun, Klaveness o. Fl., og deltog sammen med dem i et Møde i det norske Studentsamfund. Fra disse Besøg ved de tre Universitetsbyer og fra Samværet dér med den religiøst vakte akademiske Ungdom og dens Ledere har jeg uforglemmelige Minder.

Til de omboende Sognepræster har jeg lykkeligvis altid staaet paa en god Fod. Det er uimodsigeligt, at Vanskelighederne for at bevare et fredeligt og venligt Naboskab er langt større for Sognepræsterne end for Valgmenighedspræsterne. Der hører Selvfornægtelse og Ydmyghed til for uden Bitterhed at vide ofte et stort Antal af Sognemenighedens Medlemmer hørende til Valgmenigheden. Men det skal siges til Sognepræsternes Ære, at de saa godt som altid har vist et Frisind og en Uselvskhed, for hvilken jeg er dem stor Tak skyldig. Da det i sin Tid viste sig umuligt for mig paa forsvarlig Maade at overkomme Arbejdet her, ansøgte jeg Ministeriet om at faa Kapellan, men jeg fik Afslag. Kort efter var flere af de omboende Sognepræster Gæster her i Præstegaarden. Da foreslog

nu afdøde Pastor Haar i en lille Tale ved Bordet følgende: Da Ministeriet har nægtet Pastor Povlsen en Kapellan, skal vi Præster saa ikke tilbyde ham vor Hjælp, hvor den tiltrænges, saa faar han 8 for En — og de holdt Ord; derfor har det ogsaa været mig en Glæde enten selv eller ved min Kapellan at bistaa dem i deres Arbejde, naar de behøvede en Haandsrækning. — Flere af disse omboende Sognepræster er blevet mine personlige Venner. Min Hustru og jeg har nu i over 30 Aar deltaget i et herligt Præsteconvent, sammensat af fynske Sogne- og Valgmenighedspræster. Det har for os begge været fornøjelige og befrugtende Oplevelser, disse Sammenkomster en Dag igennem i de forskellige Hjem, hvert med sin Ejendommelighed. Vi oplevede atter og atter en saadan Dag Sandheden af det gamle Ord: „Alvor og Gammen kan godt sammen.“ — Og mange af mine trofaste Venner derfra har i mine Trængselsstunder været mig til Hjælp og Opmuntring.

Mit Samarbejde med de fleste af mine Kapellaner har været til gensidig Glæde og Tilfredshed. Jeg staar i stadig Forbindelse med Henrik Petersen, Skamby; Nyholm, Haarlev; Holger Petersen, Frederits. Min nuværende Medhjælper er Thorkild Skat Rørdam, Søn af den afdøde Biskop, gift med Birkedals Datterdatter, Charlotte Lange, som næsten staar os nær som en Datter, og ligesaa hendes Søster Nanna, gift med Dr. Teilmann i Kjellerup. De har begge nogle Aar haft deres Hjem hos os efter deres Moders Død (deres Fader, Johan Lange, Præst i Norge, var forlængst død). Efterhaanden som deres Natur udfoldede sig, aabenbarede de sig som gode Ætlinge af den Birkedal'ske Slægt, og begge disse Søstre har vi haft megen Glæde af, trofast og kærligt har de sluttet sig til os og vort eneste Barn, og har gjort Hjemmet rigere for os. — Tak til eder begge, Nanna og Lotte!

Jeg anser det for givet, at Thorkild Rørdam bliver min Eftermand som Præst for Valgmenigheden.

Blandt de Oplevelser, som jeg tror har haft Betydning for min Udvikling, og maaske navnlig bidraget til at udvikle min aandelige Horizont, maa jeg nævne de kortere eller længere Udenlandsrejser, jeg har foretaget ene eller sammen med min Hustru og Datter eller min Broder og flere af mine Venner.

Adskillige Gange har jeg været i Norge og Sverrig, ligesaa i Tyskland og Tyrol, gjort Fodture i de skønneste Landskaber, har herlige Naturindtryk fra mangfoldige saadanne Ture i Norges Fjælde, ved Sverrigs Skove og Søer, Rhindalen, Wartburg, nydt, hvad disse Lande ejede af Kunst. De to Gange jeg har været i Schweiz, brugte vi ligeledes flere Dage til at strejfe rundt i Alperne.

— .Ogsaa de italienske Byer med deres Uendelighed af Kunstskatte og Italiens pragtfulde Natur har glædet min Sjæl. Jeg blev aldrig færdig, om jeg vilde gaa i det enkelte og fortælle om alle mine Indtryk og Oplevelser fra disse Rejser. Indtil jeg for 2 Aar siden mistede Synet paa mit ene Øje, levede jeg i Haabet om endnu en Gang at komme til Italien — undertiden drømte jeg om det hellige Land. — Det var især de Egne, der drog mig, hvor Naturens Storslaaethed eller Yppighed og Kunstens Skønhed var forbundet med Minder fra Historiens store Begivenheder og Skikkelser.

I 1903 holdt min Hustru og jeg Sølvbryllup. Hun er af Alle den, der har været mest for mig. Ved denne Lejlighed søgte jeg efter fattig Evne at sige hende dette i følgende Sang:

„Der stod en Lund i Vinterdragt,
og Sneen glittrered paa Grene,
de gamle Graner tavst holdt Vagt —
— der mødtes vi to alene.

Jeg stammed frem mit Haab, min Tro,
da drog du Sløret fra Panden,
dit Øje baade græd og lo,
da Løftet vi gav hinanden.

Det er, som var det sket i Gaar,
og dog er længe det siden.

Der svandt jo fem og tyve Aar
og mærkede blev vi af Tiden.
De Dage kom og gik som bedst,
de veksled, strenge og blide.
En mild Idyl, en Leg, en Fest,
de syntes vel andre at skride.

Jeg takker Gud for blide Kaar,
— helt Baaden aldrig gik under —
dog ogsaa jeg har baaret Saar
og blødt af de dybe Vunder.
Men det, som under Brystets Hvælv
om Hjærtet haardest mig klemte,
det var de Saar, jeg slog mig selv,
naar Herrens Vej jeg forglemte.

Ja, Herrens Vilje, Herrens Vej,
det blev dog Maalet for Livet,
og til at vandre den — i Dig
en Medhjælp tro blev mig givet.
Du var saa stærk, saa hel, saa sand,
Dig Halvhed lidet kun sinked.
Du holdt min Haand og gik foran,
mens fremad og opad Du vinked.

Naar jeg var ræd, gav Du mig Mod,
Du handled, medens jeg grubled.
Paa Pligtens Vej stod fast Din Fod,
naar min tid vakled og snubled.
Hvad jeg var blevet uden Dig,
det Gud alene maa vide;
jeg takker og velsigner Dig,
Du trofaste Ven ved min Side.

Nu ganger Solen smaat paa Hæld,
og Haaret graaner om Tinding.
Guds Naade være vort Lys i Kvæld,
Guds Fred den være vor Vinding!
til en Gang Vejen ender dér,
hvor alle Sorger faar Hvile
og Øjet aldrig græder meer,
men altid skal straaale og smile.

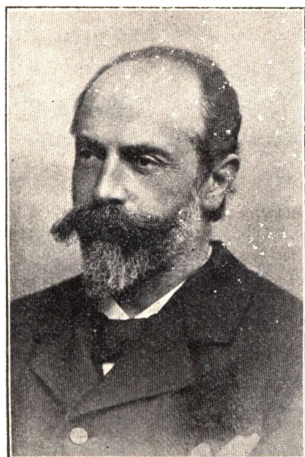
Karl.

En yndig Festdag beredte Slægt og Venner os. Trods det, at det var midt i Julehøjtiden, 3. Juledag, mødte vore Slægtninge og mangen god gammel trofast Ven, endda flere havde lang Vej at rejse. — Og vor trofaste Menighed kappedes om at vise deres Kærlighed til os paa mangfoldige Maader: et Par dejlige Køreheste forærede de os, et Par overordentlig smukke Sølvarmstager — et Sølvhorn med 600 Kr. i, som vi købte et Maleri for, et Hedelandskab med Faar, af Ancher. Fra Slægt og Venner strømmede skønne Gaver ind, og varme Hjerter slog os i Møde, og milde, kærlige Øjne smilede til os. Vor Sølvbryllupsdag faldt paa Søndagen mellem Jul og Nytaar. Festen begyndte med

Kirkely set fra Haven.

Gudstjeneste Kl. 2, hvor jeg prædikede, og min Svoger Vilhelm Hansen holdt Altergang. Kirken var festlig smykket og stuvende fuld af Mennesker. Vi mødtes alle i de herlige Julesalmer, og efter Gudstjenesten samledes saa vore tilrejsende Gæster og saa mange af Menigheden, vi kunde faa Plads til (men det

blev jo desværre kun en lille Brøkdæl) ved Bordene i Højskolens Skolestuer. Der vekslede det med Sang og Taler. To Dage efter indbød Menigheden os til en vellykket Aftenfest i Højskolens Gymnastiksal, hvor der var dækket Borde til flere Hundrede Mennesker, og saa dér lød mange gode Ord og Sange.

Ja, den Fest og al den Kærlighed, der ved denne

Lejlighed strømmede os i Møde, vil vi aldrig glemme! — Jeg maa ogsaa nævne vort eneste Barn, vor Datter, vor Kirsten, hjærtensgod, et rigt Gemyt og velbegavet, vort Hjemms Rigdom, baade mens hun var rask og siden, da Sygdommen kom. Hendes største Glæde har altid været at glæde andre og fremfor alle os, hendes Forældre. — Hun var kun 3 Aar, da vi kom hertil, er altsaa vokset

op i denne Menighed og føler sig knyttet med stærke Baand til den. Jeg mindes, hvor hun fra hun var ganske ung, om Lørdagen færdedes rundt i Have og Skov for at plukke de kønneste Blomster og Grene at smykke Alterbordet med til Søndagsgudstjenesten. Ofte har de frydet mit Øje, naar jeg stod for Alteret. Og nu i de senere Aar, da hun er bleven syg og sengeliggende, har det været og er hende stadig magtpaaliggende, at Alterbordet hver Søndag er smykket med Blomster, og ingen kan ivrigere end hun tage Del i, hvad der rører sig i Menigheden. Og paa mangfoldige Maader har den i Aarenes Løb, ikke mindst under hendes Sygdom, vist hende trofast og kærlig Deltagelse. Bagpaa en lille Haandtegnning af Niels Skovgaard, som jeg forærede Kirsten en Juleaften, skrev jeg Carl Evalds Vers til sin eneste lille Pige:

„Vi gik — Din lille Haand i min —
 en Sommermorgen frisk og fin
 i Birkeskovens Gemme;
 en Helgolænder rammed ind
 din røde, runde Barnekind —
 end hører jeg din Stemme.

Da lærte jeg Dig Blomsters Navn
 og Fugles Kvidder, Træers Gavn,
 alt, hvad Du kunde nemme.
 Ak, Du kan ikke huske det,
 og jeg kan ikke glemme. —

Verset passede til Tegningen, og det passede paa Kirsten og mig, men jeg maa føje til, at hun huskede det altsammen fra hun var 3 $\frac{1}{2}$ Aar, og om igen og om igen har vi vandret disse Ture og frydet os over alt under Himlen og paa Jorden, lige til de sidste Dage. Mange Gange har hun i sine raske Dage glædet mig med sin Musik, ja spillet mig glad.

Frk. Kirsten Povlsen.

Hun var med os i Italien 1900 og frydede sig over alt, hvad hun saa og oplevede. Aaret efter blev hun syg. Lægerne kalder det en Sygdom i det centrale Nervesystem. I 10 Aar har hun nu den meste Tid maattet ligge til Sengs. Hendes Intelligens og Dømmekraft er, Gud være lovet, uskadt, og hun har baaret sit Kors fromt og med beundringsværdig Taalmodighed. Hun er vor Læremester, sikkert en af hendes Livsopgaver.

Og vort Hjem kunde der være meget at fortælle om. Kirsten har kun faa Aar af sit Liv været „eneste Barn“; her har gennem mange Aar været fuldt op af Børn og Unge. Mange af vore Søkendebørn og andre Børn har været her et Aar, væsentlig for at gaa til Konfirmationsforberedelse, men samtidig gik de saa i Skole hos mig og min Hustru sammen med vor Datter. Vi er begge Børnevenner og vor Kirsten blev ogsaa nemt Venner med dem; — et Venskab, der for manges Vedkommende har bevaret sig op gennem Aarene lige til den Dag i Dag. Mange, mange Slægtninge og Venner har glædet os med Besøg i Aarenes Løb. „Kirkely“ hedder Præstegaarden, den ligger idyllisk gemt bag Kirkens hvide Mure mod Nord og omgivet af Have og Skov, med en ret vid Udsigt mod Vest over et

lille Dalstrøg, og fra vore Vinduer og vor Have kan vi glæde os ved Synet af „Slottet i Vesterled“, som Ingemann synger om.

I vore lavloftede Stuer er der Blomster alle Vægne, gode Billeder og skønne Malerier pryder vore Vægge. Mange af dem er Gaver, vi i Aarenes Løb har faaet af gode Venner. Min Ungdomsven, Maleren Henrik Jespersen, har foræret os flere skønne, stemningsfulde Malerier, min gamle trofaste Kreds i Vestjylland forærede os til vort Sølvbryllup et meget stemningsfuldt lille Maleri (et Interiør) af den lille Heldum Kirke, hvor vi Søndag efter Søndag samledes til Gudstjeneste i sin Tid.

Lad følgende mangelfulde Rim, jeg en Jul skrev til min Hustru med et Billede, jeg forærede hende, hjælpe med til at illustrere dette vort dyrebare Hjem:

Til Moer.

Den stakkels Præst, som i Kirkely bor,
han farer afsted fra Syd til Nord
— det er hans Embeds Orden.
Han farer afsted fra Vest til Øst,
og dog er hans Hjem hans bedste Lyst,
hans kæreste Sted paa Jorden.
Men hvorfor hans Hjem er hans kæreste Plet,
det kan han paa Vers kun sige slet,
kan ej det tilfulde nævne; —
Jeg tror dog ej, man skal takke sin Viv
blot med Pen og Blæk, men med hele sit Liv
og al sin Kærlighedsevne.
— Dog er der en Ting, jeg vil nævne her,
kun en mellem mange, men inderlig kær
den er og forøger min Lykke,
det er Din Skønhedssans og Din Smag
til med Midler smaa at bringe for Dag
i Stuerne Skønhed og Hygge.
Jeg gaar saa ofte og ser mig omkring:
Blomsternes Ordning, Gardinernes Sving,
alt baade oppe og nede,
det bærer Dit Mærke, det gaar i Dit Baand,
du fletted det sammen med egen Haand
til den lille venlige Rede.

Jeg elsker den Rede saa smuk og lun,
pynt den ogsaa med dette Par Dun.

Faer.

Ja saadan samlede vi i Aarenes Løb „Dun“ til Reden. — Det er en herlig Maade at samle Bohave paa. Hvert nyt Møbel eller Billede glæder man sig over i lang Tid. Ofte overraskede vi hinanden ved hver fra sin Stue — ret som det var — at liste sig ind for at nyde Glæden over „det sidste Dun til Reden.“

Som jeg i 1891 var med til at fejre Valgmenighedens 25 Aars Jubilæum, saaledes blev det mig forundt ogsaa at opleve dens 50 Aars Fest 1916 d. 9. Juli, ret en Skærsommerfest. I Ryslinge stod som bekendt Valgmenighedens Vugge og Valgmenigheden i Ryslinge er den ældste af de danske Valgmenigheder. Det

var vel derfor, at denne Fest fejredes under saa stor Deltagelse fra alle Valg- og Frimenigheder. Selvfølgelig var ogsaa Fyns Biskop, Herredets Provster og mange Sognepræster indbudt. Ialt var der vel mødt en 2—300 fremmede Gæster. Festen varede i 2 Dage. Første Dags Formiddag: Gudstjeneste med Altergang; jeg prædikede og Valgmenighedspræst Teilmann holdt Skriftetale. Anden Dags Formiddag: Mississionsgudstjeneste, hvor Pastor Nielsen, Bøvling, og Hedninge-Missionær Bittmann fra Indien talte, og der ofredes til Hedninge-Missionen. Alle de indbudte Præster med Hustruer og Værter, godt halvandet hundrede, havde vi

I Præstegaardshaven.

i Præstegaarden indbudt til Middag efter Gudstjenesten, og havde dér flere Timers hyggeligt Samvær. Anden Dags Eftermiddag holdtes et afsluttende Møde i den til Præstegaarden hørende Lund af gamle Bøgetræer. Her talte Birkedals Dattersøn, Forstander Bredsdorff, Biskop Balslev og Pastor Sofus Balslev, Jacob Appel og flere. Blandt de mange Telegrammer, der indløb under Festen, fandtes følgende fra Pastor Emil Koch, Odense:

„Til Ryslinge Valgmenighed.

Kære Valgmenighed!

Gud Dig meget godt har givet,
mange kønne, rige Kræfter.
Men naar stort sin Ven han giver,
venter han og Høst derefter.“

Det er den samme Tone, der klinger gennem de Ord, hvormed en anden af Mødets Deltagere, Sognepræst Gejsmar i Rønninge, i en Bladartikel skildrede sine Indtryk fra Festen. „Understrømmen i næsten alle de Ord, der lød i de

Dage, var denne: Vi lever nu under andre Livsvilkaar end for et halv hundrede Aar tilbage. Da var det Begejstringens og Synernes Tid, da lyste Aandens Flammer for Menneskene, da jubledes man, da græd man. Men nu bor vi paa det jævne. Vi er steget ned fra Forklarelsens Bjerg til Virkelighedens Dale. Er dette Skridt det afgørende Skridt, som Udviklingen har nødt os til, et Fremskridt eller et Tilbageskridt? Kan vi med Ære se paa den Arv, de gamle efterlod os, og med Haanden paa Hjertet sige: Vi varetog den, som den fortjente det? Er „de ringe Dage“, som nu en Gang er vore, ringe fordi de i Værdi staar under de svundne, eller føles de kun ringe, fordi Energien har fortættet sig, fordi vi har forstaaet Ordene om at „kaste af i de nærmeste Krav, alt det, som vi evner?“ — I dette Spørgsmaal laa Mødedagenes Stemning gemte; den ansloges med en Stemmegaffels Nøjagtighed i Karl Povlsens Prædiken, hvori han manede det nuværende Slægtled af Ryslinge Valgmenighed til Troskab mod de nedarvede Værdier, og først og fremmest til at indløse Fortidens Begejstring gennem Nutidens

Præsten i sin Stue.

og Fremtidens Daad, og den holdt sig til det sidste Aftenmøde i Lunden bag Kirkely Præstegaard.

— — — Uforglemmeligst for Mødets Deltagere var maaske den sidste Aften, hvor „Solen gik ned bag Lunden, mens Fugle kvidred smaat.“ Omkring Talerstolen stod samlet 2 à 3 Tusind Mennesker, og fra den lød kloge og stærke Ord, baarne af Tak for, hvad Fortiden gav, af Vilje til at bygge, hvad Fremtiden kræver. Da mærkede man, at Ryslinge Valgmenigheds Jordbund er historisk Grund, man fornam, som Bjørnson siger, „Fortiden og Fremtiden blive et i en livsalig Nutid“. Det var et Øjeblik fyldt af Danskhed og Kristendom. Og mens de første Regndraaber faldt, gled Menneskestrømmen hjemad til alle Sider, taknemlige for alt, hvad Dagen havde bragt af kloge Tanker og stærke Indtryk.“

Jeg er nu fyldt det 67. Aar og mærker paa forskellig Maade Alderdommen nærme sig. Skønt min Arbejdskraft vel egentlig ikke er synderlig forringet, er min Arbejdsevne det desto mere derved, at mit Syn paa Grund af gentagen Øjenbetændelse er *stærkt* forringet. Jeg læser og skriver derfor med Besvær, og alt Arbejde, hvortil jeg skal bruge Synet, tager mig mere end den dobbelte Tid af tilforn.

Det paaminder mig om „Natten, der kommer, da ingen kan arbejde“. Men baade Gud og Mennesker har været gode, ja kærlige mod mig langt over min Fortjeneste. Jeg vilde gjerne dø med et takfyldt Hjærte.

Ryslinge, i Januar 1916.

Karl Povlsen.

Efterskrift.

Desværre naaede min Mand ikke selv at renskrive disse sine efterladte Optegnelser. — Jeg foreslog ham under hans Sygdom, efter hans Diktat at renskrive dem, men han svarede: „*Dertil er jeg altfor syg, der skal forandres meget ved dette Manuskript, meget skal skæres fra og meget føjes til.*“ — Det er altsaa i ufærdig Stand, det nu trykkes, men jeg har tilladt mig at bøde paa det ufærdige ved paa enkelte Punkter at gengive min Mands mundtlige Meddelelser, saaledes som jeg mindes dem. Derimod er der jo mange Oplevelser, jeg ved, han vilde have med, men endnu ikke naaede at faa optegnet.

Sidst i Januar afsluttede han dem, 5. Februar blev han syg.

Mange Gange under hans Sygdom sagde han med Sorg: „Jeg er kun en Skygge af mig selv“ — eller: „Jeg har faaet mit Grundskud.“ Dog haabede han, at et Ophold paa en Nerveklinik mulig kunde hjælpe. — Dagen før han rejste, gik han alene op i Kirken, og da han kom tilbage, sagde han stærkt bevæget med Taarer i Øjet: „Nu har jeg været oppe at tage Afsked med min kære, kære Kirke; dér kommer jeg aldrig mere.“ —

Efter 3 Ugers Ophold i Odense kom han hjem, mere syg, end han rejste derud, og nu gik det tilbage for hver Dag. — Fra disse sidste 14 Dage er der saa mange skønne og gode Minder. I de mange søvnløse Nætter under hele hans Sygdom — og ikke mindst i denne sidste Tid hørte jeg ham ofte bede, mest gennem Salmever.

Han var nu fortrolig med at gaa hjem. — En Dag sagde han til sin Broder:

„Jeg har det saa godt og ligger og ser lige ind i Guds Himmel. En anden Dag laa han og glædede sig over Davids 31. Salme.

Han vilde saa gjerne se gode Venner af Menigheden og takkede alle, der kom ind til ham. En Nat saa han som i et Syn hele sin Menighed, bredte sine Arme ud mod den og sagde med høj Røst: „Nu vil jeg tale til min Menighed,“ men da hans Stemme ellers var bleven mat og svag, havde vi ondt ved i Sammenhæng at høre den lille Prædiken, han holdt, dog tilsidst hævdede han atter Stemmen, og med stærk Røst sagde han: „og saa endeligt dette: elsker hverandre og hold godt sammen; sæt jer saa, jeg vil selv uddele Brødet til jer.“ Saa bevægede han Haanden atter og atter, som om han uddelte Brødet til mange Mennesker, idet han stadig udtalte Nadverordene, lyste Velsignelsen over dem og bød dem Farvel, idet han med sin Haand gav sine kendte faste Haandtryk og nævnede mange Navne, lagde sig derefter stille tilbage i Sengen. — Ogsaa med Kirsten og mig tog han en uforglemmelig Afsked.

Da det var kendeligt, at Døden nærmede sig med hurtige Skridt, kom flere af hans Søskende rejsende, ogsaa vor trofaste Nanna — sammen med os, hans Nærmeste, her i Ryslinge, blev vi en hel lille Skare, der slog Kreds om ham, da hans sidste Dag oprandt: den 15. Maj, en yndig Sommermorgen, mens Fuglesangen lød ind ad de aabne Vinduer, og alt i Naturen vaagnede til nyt Liv, blev hans Livsgærning herved afsluttet — stille sov han ind — uden et Suk. Atter og atter vil dette hans sidste Aandedrag lyde i mine Øren til den Dag kommer, da vi atter mødes i det

„Livsallige Land,
 Hvor Glasset ej rinder med Graad eller Grand,
 Hvor Blomsten ej visner, hvor Fuglen ej dør,
 Hvor Lykken er skinnende klar, men ej skør,
 Hvor dyrt ikke købes til Krone paa Baar
 De snehvide Haar.“ —

Jeg maa have tilføjet: Han har i sine Optegnelser altfor stærkt betonet min Hjælp for ham personlig og i hans Arbejde. — Ofte, naar større Afgørelser skulde træffes med Hensyn til hans egen Livsgærning eller angaaende Menighedens eller den Enkeltes Tarv og Trang i Menigheden, traf han selv Afgørelsen, og saadanne Dage gik han meget ene og var stille. Naar han saa havde taget sit Stade, var han urokkelig, f. Eks., da han besluttede sig til at tage mod Opfordringen til at blive Birkedals Kapellan. Til at begynde med havde vi begge svært ved at forlade den lille trofaste Menighedskreds i Vestjylland, men da han efter alvorlige Overvejelser havde taget sin Beslutning, var han ubevægelig vis i sin Sag, mens jeg var langt mere séndrægtig til at følge Kaldet. „Manden maa sige, hvor Huset skal staa, Konen maa sige, hvor Skabet skal staa“ — sagde han paa sin spøgefulde Maade en Dag, vi talte om den Sag.

Han havde ofte en næsten sygelig stærk Følelse af, at han ikke duede — at hans Arbejde var saa ringe og mangelfuldt. —

Lige fra Barn og op i de graanende Dage har denne Selvkritik været levende hos ham, ogsaa under hans sidste Sygdom Den var det, der ansporede ham overfor alt, hvad han skulde udføre, og ikke Trangen til at stille sig selv i Be-

lysning. At være en Herrens *Tjener*, om end i stor Skrøbelighed, det prægede hans Præstegærning, derom vidner ogsaa hans Venner fra de unge Dage og hans Menighed baade i Vestjylland og her gennem de 40 Aar, han har været Præst.

Hvor følte han sig samdrægtig med og ansvarlig for alt, hvad der timedes denne Menighed; ofte mindedes han Birkedals sidste Ord til ham: „Jeg siger, eller Gud siger til Dem gennem mig: Vogt mine Faar.“

Han elskede at døbe de smaa Børn i Menigheden, vaagede over, at der var Stilhed i Kirken baade under Barnedaaben og Altergangen, at denne Stilhed kunde hjælpe til, at Sindene ret kunde blive modtagelige for det Vidunderlige: at møde Herren selv i hans Ord og Forjættelser som intet andet Sted paa Jorden. — Ved Daabshandlingen havde han med velberaad Hu flyttet Fadervor; det plejer at lyde før Daabshandlingen. Han døbte først Barnet, og inden han saa havde tørret Daabsvandet af, lagde han Haanden paa Barnets Hoved og bad samtidig Fadervor.

Han mente, at Barnet først i Daaben fik Barneretten, og nu gav han Barnet paa Menighedens Vegne Fadervor i Eje.

Det bedrøvede ham altid, naar han hørte, at Medlemmer af Menigheden var rejst til andre Egne og altsaa havde forladt Menigheden her uden at sige ham Farvel, ikke fordi han følte det som en personlig Krænkelser, men han frygtede, det skulde hænge sammen med Mangel paa Menighedsfølelse — skulde den være slappet? — skulde der være Fare for, at Ryslinge Valgmenighed kun var en Forening? at ikke Badet og Bordet var det, der samlede Menigheden? Saadanne Tanker gav ham mange bange Timer. Selv havde han ogsaa følt Trang til at give disse Bortdragende sit Farvel og sit Haandtryk. — Han følte sig altid i Taknemlighedsgæld til sin Menighed, som han i det hele mest følte sig som den modtagende. Jeg takker Gud, at han ledte vore Veje sammen.

Velsignet være hans Minde!

Kirkely i Oktober 1918.

Marie Poulsen.

Blandt de ikke faa lejlighedsdigte, som Karl Povlsen har skrevet, meddeles her et par sølvbryllupssange.

Nedenstående sang skrev Karl Povlsen ved Morten og Julie Pontoppidans sølvbryllup. Fru Julie P. datter af direktøren for kunstakademiet på Charlottenborg, kunstmaleren, professor Vilhelm Marstrand. Første vers sigter til det tidspunkt, da sølvbrudeparrets troløvelse fandt sted. Morten Pontoppidan først præst, derefter højskoleforstander og senere atter præst.

Mel.: Björn och Fritjof sutto båda.

Over slottets røde side	Og så stod du op med solen,
Sørgeflagets skygger glide.	Og så smed du præstekjolen,
Inde blandt antikker hvide	Og så byggede du skolen,
Står den gamle mesters bår'.	Blæste ånd og liv i leer,
Og blandt dem, der liget smykke,	Ildned bønderkarle huen,
Græde for den døde lykke,	Tændte højt begejstringsluen.
Går en fager marmorpsyke,	Dog jeg tror, det kneb for fruén
Næsten barn endnu af år.	Med at dutte Povl og Per.

Da <i>han</i> kommer — den, hun vilde, —	Livet gav jer kår fuldmange,
Triner ind ærbødigt stille,	Tider blide, tider trange,
Mæler ord så bløde, milde	Nok af suk, men og af sange,
Som en kildes sagte sus.	Storm og sol og regn og rusk.
Og sit blik hun mod ham vender,	Men igennem storm og stille
Gi'er ham begge sine hænder,	Altid dig hun følge vilde
Og han jubler, mens han tænder	Med sit hjertes rige kilde,
Brudeblus i dødens hus.	Hun, din hvide rosenbusk.

Helsingør ved sundets strømme,	Ædel gærning aldrig sinker.
Hvor de hvide svaner svømme,	Dog — fra kirken korset blinker,
Kronborg slot, hvor kæmper drømme,	Præstegården atter vinker,
— Derhen styred I jer båd.	Og du følger kaldet glad:
Var det her -- jeg næsten tror det —	„Kom og kæmp på kirkeskuden,
Holger skæget drog af bordet	Kom og ring for kirkebruden,
Og tilhviskede dig ordet	Kom og mal på kirkeruden
Om en folkevækkers dåd?	Vejen op til himlens stad!

For hvert billed, som du maled,
 For hvert mandigt ord, du taled,
 Fra hvert såret sind, du svaled,
 Tak til dig og hende med!
 Altid var det skønt at skue
 Eders samlivs rige lue.
 Den vil vist bag himlens bue
 Vare ved i evighed.

K. P.

Nedenstående sang er skrevet ved Johan og Eline Borups sølvbryllup. Johan B. grundlægger af og forstander for højskolen i København.

Som : *Jeg elsker de grønne lunde.*

„Her har du, *Johan*, mine hænder,
dertil mit hjerte og mund;
og går du til verdens ender,
jeg følger dig allentid.“

— Højt jubled han ud sin lykke:
„*Eline*, min hjertensven,
min dronning, mit liv, mit smykke,
nu binder jeg sværd ved lænd!

Nu lyster det mig at stride,
nu vinde jeg skal det spil,
når dig jeg har ved min side,
og gud giver lykke til!

Ved sundets de blanke strømme
der ligger en stad så fin,
men sænket i dybe drømme,
som lå den i jordelin.

Og tjørnene slynger sig over
dens mure og tages tind,
og *Tornerose* hun sover
bag rankernes tætte spind.

Eline, din hånd du mig række,
så tør jeg sige for sand,
vi skal den slumrende vække:
vor stad og dens borgerstand.

Thi bringer den gamle sage,
så mangt et frydeligt bud,
hvordan hun i fordums dage
har skinnet i ærens skrud.

Med dronning Filippa den bolde
hun værnede havn og port
og spided på byens volde
Karl Gustav i natten sort.

Papisternes munke og klerke,
dem viste hun vintervej,
sang salmerne ny og stærke
med Tavsens i Nikolaj.

Skærtorsdagskampen den stride
ej blot hun *skuede* paa,
hun *stod* ved Villemoes side
og lo med de øjne blå.

Den dag, da enevoldsåget
blev brudt til de færrestes sorg,
i spidsen for folketoget
hun vandred til Kristiansborg.

Hver gang der var nød på færde,
når fjenderne gik over bro
og stormede mod vort gærde,
da slog hun med løveklo.

Eline, det vil jeg dig sige:
I hele Danemarks land
den stad har ikke sin lige,
når hjerterne kommer i brand.“

— *Eline* hun rakte ham hånden,
dertil sit hjerte og mund,
da blev han så stærk i ånden
og brød gennem tjørnelund.

Han banked så fast på døre
med vide syner og sang,
det måtte den sovende høre,
da løstes hun ud af tvang.

Og alt den fagre derinde
har åbnet øjet på klem,
hun må sig vel lidt besinde,
men kommer med smil så frem. —

— *Johan* og *Eline* til lykke!
til glæde sig vende sorg!
En dåd og et æresmykke
er *skolen på Rosenborg.*

Og kommer fra andegård melding,
man ikke den kendes ved,
den er kun den grimme ælling,
skal nappes og gøres fortræd,

— engang skal de se den glide
ud af sit beskedne skjul
med svanevingerne hvide,
en stolt og kongelig fugl.

K. P.

Karl Povlsen.

Lidt om hans præstevirksomhed.

Blandt de unge begavede mænd, som først i 80'erne tiltrådte en præstevirksomhed i de grundtvigske valgmenigheder, hørte nys afdøde pastor Karl Povlsen¹⁾ unægtelig til de aller betydeligste, og i det hele taget var han en af de mest fremragende præster blandt de yngre af Grundtvigs disciple.

Hvor kunde han med varme og inderlighed prædike evangeliet for fattige syndere, så det blev til trøst og vederkvægelse for dem at høre ham. Vi, som havde den lykke at have ham til præst, blev bestyrket i vor tro ved at høre hans vidnesbyrd. Og så den skønne og poetiske form, hvori han fremsatte sine gode og klare tanker, ja, hvor virkede denne hans måde at tale på ikke betagende! Og så var det dog alligevel aldrig således, at det personlige vidnesbyrd i hans prædikener blev overskygget af poesens blomster, eller at evangeliets sandhed og alvor blev borte under den skønne, malende og rige billedtale. Vel „strøede han maj paa den himmelske konges vej og sparede sin silke ej“, men derfor glemte han dog aldrig at vise os syndens gru og rædsler, og han pegede altid hen på nåden og barmhjertigheden, som møder os hos vorherre Jesus Kristus. At det var forsagelsen og troen, det kom an på for os syndige mennesker, om vi skulde nå det store mål, gud havde sat os, — det blev han aldrig træt af at fremhæve. Han viste os altid hen til herrens ord, til hans hellige indstiftelser: dåben og nadveren, og til fadervor. Særlig fremdrog han stærkt den magt, der ligger i bønnen. Talte om, hvad det vil sige for et ærligt og troende hjerte at søge hen til vorherre ved at bruge det middel, han har skænket os i vort fadervor. „Vor gudstjeneste,“ sagde han, „burde endnu langt mere end den er, være en bønnens gudstjeneste, kirken være et bedehus og ikke være et forsamlingshus eller foredragshus.“ Og som han kunde skildre bønnen i Jesu navn som bønnen „ikke med de få toner, men med de fuldkomne toner. Hvad det gælder om, er, at vi kan få mod til at bede til vorherre og betro vore sorger til ham. Han har lovet, at han vil bønhøre os, og det ikke blot når vi beder hans egen og hele menighedens bøn, men også når vi i anden bøn vender os til ham.“

Hvor skønt og gribende kunde han ikke tale om troens fasthed og sikkerhed, om dette at betro sig til vorherre og stole på hans ord og give sig helt hen til

¹⁾ Denne artikel af friskolelærer *Jørgen Nielsen*, Nr. Lyndelse, er aftrykt efter Højskolebladet nr. 30 og 31, 1918.

ham, vove springet som den lille dreng, der råbte til sin fader, der stod i den mørke kælder: „Fader, hvor er du?“ „Her, min dreng“. „Må jeg komme ned til dig?“ „Ja, spring!“ Og trods det, at den lille dreng ikke kan se sin fader, vover han sig til på hans ord at springe ned til ham, sikker på, at han nok skal gribe ham i sine arme. Eller når han så vidunderlig smukt talte om de kristnes rejse med kirkeskibet, der sejler mod himmerigs havn. Da vil det på dødens „det sorte hav“ en stund være for os som idel mørke; men derefter vil det gå os, som når vi i nattens mulm sejler mod landet, vi skal til, mod havnen, vi længes efter at nå, at da begynder vi at skimte et enkelt lys fra landgangsbroen, derefter nok et, så flere, og endelig en hel mængde af lys. Hvor dejligt kunde han ikke udmale dette for os, hans tilhørere, så vi aldrig glemmer det, men altid vil stå i stor taknemlighedsgæld til ham både for disse og så mange andre gode og trøstefulde ord.

Karl Povlsen blev jo, som bekendt, Vilhelm Birkedals kapellan og senere hans efterfølger. Birkedal anbefalede os ved et menighedsmøde i Sommeren 1882 at lade ham få Karl Povlsen til sin medhjælper. Det var en ung mand, sagde han, som menigheden vilde være godt tjent med. K. Povlsen var den gang aldeles ukendt i Ryslinge Valgmenighed, og Birkedal forlangte da heller ikke, at vi skulde gå ind på at tage imod ham, førend vi havde hørt ham. Han vilde derfor se at faa ham til at komme til Ryslinge og prædike i Nazaretkirken d. 8. august. K. Povlsen gik ind på opfordringen, og den dag, årsdagen for kirken indvielse, var en talrig skare kommen til stede for et høre den unge præst, der den gang var kapellan i Heldum. Jeg husker endnu tydelig, hvor tiltalt vi blev af hans skønne og vægtige prædiken om lov og evangelium; om idealerne, som gennem loven blev stillet os for øje, men som vi ikke kunde nå ved egen, men kun ved vorherres hjælp. Da vi var kommen uden for kirken, hørte jeg nuværende landstingsmand Jørgen Pedersen, der ved det omtalte møde havde støttet Birkedals forslag og også anbefalet menigheden at tage Povlsen, sige til gamle Tyge Hansen, formand for menighedens bestyrelse: „Nå, Tyge Hansen, har han så ikke bestået prøven?“ Hvortil Tyge med glæde svarede ja. K. Povlsen blev så valgt til Birkedals medhjælper — et valg, som menigheden aldrig kom til at fortryde.

Birkedal havde ellers ikke været helt tilfreds med Povlsens prædiken. Han syntes ikke, han skarpt nok havde gjort skel mellem lov og evangelium. Men dagen efter holdt Povlsen et udmærket foredrag ved et lærermøde på Ryslinge højskole, og da Birkedal havde hørt det, var han ikke længer utilfreds, men kunde med tillid og glæde tage ham til sin medhjælper. I sit foredrag skildrede Povlsen ud fra sagnet om den evige jøde vantroens hvileløshed og hjemløshed og gav med benyttelse af legenden om den stærke Kristoffer en oversigt over den nordiske menigheds udviklingsgang gennem tiderne, til den som Kristoffer havde fundet Jesus selv i flodens vande. „Som Kristoffer havde søgt efter at komme til at tjene den stærkeste, hvad man kun kan, når man synker i knæ med Jesusbarnet, og som Kristoffer havde tjent flere herrer, inden han fandt den stærkeste, således havde vort folk også taget tjeneste hos forskellige magter, og man havde søgt efter Jesus, der ligesom var bleven borte for det, i det hellige

land, i munkecellerne, i stemninger, på henrykkelsens høje bjerge eller i bodens og sønderknuselsens dybe dale. Man havde ikke fået lært af Pavlus, at han ikke skulde søges ved at fare op til himlen eller ned i afgrunden, men at han er os nær i ordet i vor mund og vort hjærte. Som der blev kaldt paa Kristoffer to gange den nat, inden han fandt Jesusbarnet, således er der bleven kaldt to gange på den nordiske menighed. Ved reformationen kom den ud at søge efter herren; men den blev ikke klar over, hvor han var; den gik som Kristoffer hen at sove igen. Den følgende tids præg var kirkesøvn. Så blev der kaldt igen i pietismens tid; da var der bevægelse og søgen. Brorson er ude at søge, når han klager: „Her løber jeg i blinde og ved ej selv hvorhen, jeg kan ham ikke finde, som hedder synderes ven.“ Skønt han føler: „Jeg kan ham ikke miste“ (d. e. undvære), klager han dog: „jeg kan ham ikke nå.“ Efter pietismen kom endnu en værre blund, hvor der ikke blot prædikedes dødt, men prædikedes død. Man angreb sakramenterne, døbte på dyd og udødelighed og vanhelligede nadveren. Men da lød røsten for tredje gang; den danske menighed søgte og fandt Jesus, som Kristoffer i flodens vande. Frejdigheden og glæden i menigheden er vidnesbyrd om, at man har grebet ret. Når Spørgsmålet lød til vore fædre: „Hvoraft ved du, at du er guds barn?“ maatte de svare med at henvise til skriftens ord: „Søn, dine synder er dig forladt;“ men det var jo sagt til den værkbrudne. Eller de henviste til hjærtets følelser; men de er nu skrøbelige at bygge på, i dag frejdig, i morgen tung. Nu har menigheden og den enkelte i denne fast stude under sig, idet svaret lyder: „Jeg ved det, vorherre har selv sagt det til mig i dåbens stund, hans ord er føjet til mit navn.“ (Se „Fyns tidende“ d. 10. august 1882 og „Dansk folketidende“ d. 25. aug. s. år),

Først i det ny år (1883) flyttede Povlsen over til Ryslinge, og begyndte sin velsignelsesrige virksomhed, der kom til at strække sig over 35 år, fra 1883 til 1918. Det var jo ikke let at stå ved siden af Birkedal eller, som det blev Povlsens opgave, at fortsætte hans virksomhed. Birkedal var, som alle ved, en stærk personlighed, en vældig stridsmand, en fremragende præst, der som få forstod at tale det vækkende ord, en glimrende prædikant, der i et skønt og billedrigt sprog forunderlig gribende og smæltende forkyndte det glade budskab om synderes frelse ved Jesus Kristus; talte således om „synd og nåde“, så det sent vil blive glemt. Karl Povlsen ejede ikke Birkedals brusende veltalenhed, var ikke en stridskæmpe eller vækkelsesprædikant som Birkedal; men med sin stille, tilforladelige og rolige tale kunde han ligesåvel som sin store forgænger fængsle sine tilhørere og med sine gode ord ramme deres hjærter. Var end vingeslaget ikke saa vældigt, og var end tonerne, der lød fra den unge præst, ikke saa stærke, så klang de dog lifligt og sødt og trængte sig ind i menighedens sind. Ikke mindre poetisk og skønt end Birkedal forstod Povlsen at udvikle evangeliets sandhed. Og hvor kunde han dog tiltale gamle og unge — aller mest de sidste. For de unge, der ikke som Birkedal og de ældre havde oplevet den vantro tid med sin kulde og sit mørke og ikke havde følt den kristne tros glæde og stærke jubel over at være kommen fra mørket til lyset — de var jo menighedsbørn, uden kamp vokset op i den levende menighed — for de unge kunde Povlsen, der havde det på lignende måde, derfor udvikle de kristne

grundsandheder saaledes, at de anderledes kunde følge med og vinde forståelsen deraf. Forunderlig friskt lød hans vidnesbyrd, ikke i modsætning til, men i god overensstemmelse med Birkedals forkyndelse. At gå i Ryslinge kirke den gang — i firserne — var for os, som den gang var unge, en fest. Det var for os som en ny tid med forårets skønne glans over sig. Dertil bidrog også det, at Povlsen, der den gang sang dejligt, lærte os flere salmer, som den gang var som ny for menigheden. De blev nu indsungne og blev den kære og dyrebare. Jeg skal nævne salmer som: „Alle mine kilder skal være hos dig,“ „Hører du røsten“, „Han, som har hjulpet hidindtil“, „Hil dig, frelser og forsoner“, „Frelseren er mig en hyrde god“, „Sidder rolig i Jerusalem“. Hvor var det fornøjeligt, når, som det flere gange skete, den unge præst blev tilbage efter gudstjenestens slutning og indøvede disse salmer med dem af de unge, som elskede sang og kunde synges. I flugt hermed må det da også nævnes, at Povlsen havde ikke været uden et par år i Ryslinge, førend han udgav et fortrinligt salmebogsstillæg („Tillæg til N. F. S. Grundtvigs festsalmer“), der indeholdt over 200 salmer, og som siden har været flittigt brugt i Ryslinge valgmenighed. Stor kirkegang var der — og har der da forresten altid været i Ryslinge kirke. Der sad de mange mennesker og hørte med glæde på den skønne og åndfulde tale, der lød fra Birkedals unge medhjælper. Langsomt og roligt, ikke just højt, men således, at alle alligevel let kunde høre det, talte han. Stemmen var ikke stærk, men dyb og skøn; den øvede vel også sin virkning paa tilhørerne, der i åndeløs spænding lyttede til de gode ord.

Noget af det skønneste, man mødte i kirken i de første år, Povlsen var præst i Ryslinge, var at være vidne til den opmærksomhed og glæde, hvormed gamle Birkedal fulgte Povlsens grundige og udførlige udvikling af dagens tekst. Der var ikke tale om, at han blev misundelig, fordi navnlig de unge var mere optaget af Povlsens prædiken end af hans egen. Tværtimod, han glædede sig over, at hans unge medhjælper, hvem han „elskede som en søn“, således kunde tiltale menigheden. Og efter endt gudstjeneste omfavnede han mere end en gang Povlsen, idet han sagde: „Tak for i dag, kære Povlsen!“ Hvor stor pris han satte paa ham, viser følgende lille træk. I sommeren 1884 skulde der afholdes et valgmenighedsmøde i Ubberup, og Birkedal var da bleven anmodet om at prædike ved gudstjenesten, hvormed mødet skulde indledes. Men Birkedal svarede: „Nej, men jeg har en ung kapellan, ham skal I tage til at prædike i stedet for mig.“ Ubberup valgmenighed opfordrede da så også Povlsen dertil, der, om end med nogen ængstelse, tog mod opfordringen.

Af Povlsens prædikener fra hans første tid i Ryslinge, kan jeg ikke lade være lige at nævne tre: Den barmhjærtige samaritan, De syv menigheder, Pagtsordet og livsordet. I den førstnævnte gav han, idet han holdt sig til Grundtvigs forklaring i prædiken: den himmelske samaritan, en smuk udvikling af evangelieteksten i Lukas 10. kapitel. Jeg mindes endnu denne prædiken som noget af det ypperste, jeg har hørt. I den anden brugte han vorherres syv lignelser om sædemanden, hveden med klinte iblandt, sennepskornet, surdejgen, den skjulte skat, den kostbare perle og fiskevåddet som billeder på de syv hovedmenigheder eller menighedskredse, som Grundtvig har gjort opmærksom på i „Kristenhedens

syvstjerne“ og i „Kirkespejlet“. I den væsentlige holdt han i foredragsform den samme prædiken ved et lærermøde på Ryslinge højskole 1884 (se: Højskolebladet den 19. og d. 24. Septbr. 1884). Også denne tale hører til de bedste, Karl Povlsen har holdt.

Prædikenen om pagtsordet og livsordet holdt han i novbr. 1887, først i Ryslinge, og så derefter ved valmenighedskirkens indvielse i Ågård den 4. december. Den ydre anledning dertil var Morten Pontoppidans svingen bort fra den kirkelige anskuelse. Pontoppidan havde været hans barndoms- og ungdomsven, og det gjorde ham da inderlig ondt at se ham gaa bort fra, ja træde op som modstander af Grundtvigs lære om trosordet, som vorherres mundsord. Og han frembar da et alvorligt og dybt vidnesbyrd om, hvad Grundtvigs oplysning om dåbspagten som herrens eget ord havde været for ham og mange andre. Han udvikler, hvorledes dette ord er „pagtsordet, ordet, hvorom gud selv går i pagt med os“, og at det er *livsordet*, der „skaber, hvad det nævner“. Han peger også på, hvordan der er intet, der har samlet og forenet mennesker som dette ord. „Jeg kan være uhyre forskellig i meget fra et menneske, maaske uenig med ham i alle ting, der hører denne jord til, men hvis han har tro paa dette ord, saa er jeg dog enigere med ham, end alle dem, med hvem jeg er enig i alle spørgsmål, der kun hører tiden til. Også ved denne samlende ævne, også ved denne egen-skab vidner troens ord om sin oprindelse fra Jesus Kristus, som er kærligheden selv“ („Højskolebladet“, d. 30. december 1889). Der er gået over 30 siden denne prædiken blev holdt, men den er nok værd at læse den dag i dag.

I en tid, især i sidste halvdel af firserne, prædikede Povlsen tit om kampen mellem kristendom og fritænkeri, om tro og tvivl, tildels under påvirkning af, hvad Fr. Jungersen havde ført frem i sin vægtige bog: „Hvad er sandhed“? I disse år var hans prædikener måske mere tankemæssige og knap så opbyggelige, som de så blev det igen i hans senere år.

Som indledning til sine prædikener brugte han næsten altid salmevers, f. eks. fremsagde han ofte versene: „Gud helligånd, o kom med klarhed fra det høje“; og „Intet så stort, han det jo kan“. Han var vel bevandret i vor store salmeskat og brugte meget salmer til støtte for sine udviklinger af evangelieteksten. Det er ikke for meget at sige, at han levede og åndede i vore ypperste salmer, og såre let faldt et eller andet salmeindtryk ham i tanker og på tungen, når han klart og smukt vilde udtrykke de ting, der lå ham på sinde, og som han vilde have frem. Han citerede vers overordentlig smukt og forstaaende. Digte i det hele brugte han meget. Hvad digterne havde skrevet, hjalp ham til at belyse teksten endnu klarere og mere indtrængende. Jeg har hørt ham benytte Tolstoy en del, ligeledes Selma Lagerlöf, (som han anså for at være den største af alle nulevende nordiske digtere). Således fortalte han en juleaften hendes fortælling om julerosen, og han gjorde det saa smukt og stemningsfuldt, at det blev meget opbyggeligt. Han samlede meget ind til sine prædikener, og det fra mange forskellige egne: historiens, poesiens, kunstens; hvor han traf på noget, han kunde bruge, betænkte han sig ikke på at benytte det. „Kunsten er meget mer“, sagde han, „at kunne samle ind, end det er selv at finde paa noget nyt.“ Og vilde nogen da have sagt, at der i hans prædikener manglede op-

rindelighed (originalitet), da kunde han godt have sagt, som M. Melbye siger i forordet til sine „Fortællinger af kirkehistorien“: „Jeg vil hellere være som den flittige bi, der samler honning alle vegne af blomsterne, end som den stygge edderkop, der vil spinde alle ting ud af sin egen mave.“

Han forberedte sig flittig og grundig til sine prædikener, der aldrig var hastværksarbejde, aldrig blev rystet ud af ærmet. Han skrev dem ned og holdt dem ord til andet, som han havde skrevet dem.

Fra prædikestolen fremsagde han altid, umiddelbart før han holdt sin prædiken, trosbekendelsen. Han foldede banneret ud, det banner, „under hvilket der aldrig er lidt nederlag“, samlingsmærket for de kristne gennem alle tider. Når han derimod ikke i sine prædikener så hyppig henviste til dåbspagten, kom det sikkert af, at han betragtede den som et nådens ord, et tilbud, hvorimod han var bange for at komme til at bruge den som et lovens ord, en fejl han vistnok mente, at adskillige grundtvigske præster havde gjort sig skyldige i. Han frygtede ogsaa for, at man ved idelig og altid at fremdrage og pege på trosordet skulde komme til at tage det for udvortes og så glemme, hvad det dog kom an på, at man levede i dette ord. Når han tit omtalte den hellige skrifs betydning for menigheden, og end mere, hvad herren har givet os i bønne og i alterets sakrament, men sjældnere talte om dåbens sakrament, var det vistnok, fordi han mente, at det havde været det forrige slægtleds forkynderes opgave særlig at tale om dåbens betydning, mens de nuværende forkynderes sag mere blev den at pege paa nadveren og bønne. Dog heri skete der senere en forandring, idet han da ikke så sjældent pegede på og viste os hen til troens ord, herrens eget ord.

I forbindelse med hvad oven for er omtalt, stod vel ogsaa den ting, at han til en tid sjælden i sine prædikener eller foredrag nævnte Grundtvigs navn eller fremhævede hans store betydning for den danske menighed. Han mente vistnok, at der af mange var bleven *talt* for meget om Grundtvig og *handlet* for lidt i hans ånd. Dog maa det bemærkes, at i sine senere år fremhævede han ved flere lejligheder, både i og uden for kirken, Grundtvigs betydning for menigheden, både som kirkehøvding og salmedigter.

Hvad Karl Povlsen som præst har været for de syge og døende i menigheden, skal jeg ikke komme nærmere ind på. Men jeg ved, at han ogsaa her har været meget for mange. Han var en prøvet og erfaren mand, der godt selv vidste, hvad sygdom og lidelse vil sige; det hjalp ham ogsaa til, at han kunde tale trøstende ord til de syge. Han kendte til tvivl, men han havde ogsaa gjort en rig erfaring af, at „troen er den sejrvinderske, der overvinder verden.“ Derfor kunde han bære et godt budskab til de syge og anfægtede. Selv sagde han så ofte om de syge og døende i menigheden, han havde besøgt, at det var dem, der gav, og ham, der sad som „fattig Per Eriksen“ og tog imod. I flugt hermed kan ogsaa nævnes, hvad hans hustru har meddelt mig, at han trods det, at han havde et muntert sind, dog var en tung natur, der stillede store fordringer til sig selv, og allermest over for sit præstearbejde på *alle omraader*. Det var ham en samvittighedssag at samle sit sind til det arbejde, der paahvilede ham; i det alt sammen var han personlig med, og han passede altid på, at intet blev

taget forretningsmæssigt. Derfor sukkede han så tit over de store mangler ved hans arbejde, han selv følte så stærkt, ja undertiden tyngende stærkt hele sit liv, og dog elskede han sin præstegærning og gjorde på sin spøgende måde Luthers ord fra Worms til sine -- når han talte om sin præstegærning i Ryslinge valgmenighed — : „Her står jeg, jeg kan ikke andet, gud hjælpe mig, amen!“

Som lejlighedstaler var han betydelig. Han har holdt mange ypperlige brudetalere og ligtaler. Af de sidste skal jeg nævne hans taler over Birkedal, C. Hostrup, Anders Tange og Tyge Hansen.

Det var meget at ønske, at der i en nær fremtid måtte udkomme et udvalg af hans prædikener og lejlighedstaler.

At han har holdt fortrinlige foredrag, f. Eks. om Ansgar, om vore salmedigtere, om kirkelig frihed o. s. v., skal blot nævnes. —

At valgmenighedskirken er blevet udvidet, og at den har fået sin *nuværende* skikkelse skyldes pastor Povlsen. På en omtale heraf skal undertegnede dog ikke komme ind, men blot nøjes med at sige, at der herom er blevet mig meddelt følgende: „Allerede i Birkedals tid viste kirken sig at være for lille og måtte udvides. Det samme gentog sig for tyve år siden. Den var først bygget af stedlige murere uden arkitektonisk hjælp, derfor holdt den daværende bestyrelse og mange i menigheden på den samme fremgangsmåde nu; men pastor Povlsen holdt standhaftig på, at menigheden bestemte, hvor meget den kunde og vilde ofre på sin kirke, men saa gjaldt det om at finde en mand, der forstod sig på kirkebygning, til at forestå ombygningen. Det endte saa med, at dette hans forslag blev vedtaget. Nu søgte han energisk og fandt så den dengang unge arkitekt Brummer, som med stor dygtighed fik lavet en smuk og stilfuld kirke ud af den gamle kirke og jo så samtidig gjorde den rummeligere. Det var pastor Povlsens glæde stadig at forskønne denne hans kære kirke i det indre, og flere i menigheden har ydet bidrag dertil. Udvendig set står kirken smukt og harmonisk til landskabet, og lige så harmonisk og værdigt passer dens indre udstyrelse i a sin enkelhed til den talrige menighed, der året rundt samles under kirkens tag til gudstjenesten.

I sit liv og sin færd havde han en god hjælp i sin hustru, fru *Marie Povlsen*, der var i dyb forståelse med ham både i kirkelig og folkelig henseende; derfor var hun tit i stand til at yde ham en kraftig støtte i hans arbejde i menigheden og i missionssagen. Pastor Povlsen og fru Povlsen, har, som en del ved, i mange år gjort et stort arbejde for denne sag; især er dette kommen Løventhals (nu Anne Marie Petersens) og kalkuttamissionen til gode.

Vi, der, som jeg, i over en menneskealder har haft Karl Povlsen til præst, står i dyb taknemmelighedsgæld til ham. Vi vil altid mindes ham med glæde. Hans bortgang voldte os stor sorg, og det staar for os, som om vi aldrig vil få ham erstattet mere. Vi takker gud, fordi han sendte os denne gode mand, der så kønt og dygtigt fortsatte Birkedals gerning, og som ved sin præstevirksomhed, først og fremmest som ordets forkynder, har været os til så stor velsignelse, trøst og glæde.

Jørgen Nielsen.

Indhold.

Side

5. Prædiken ved Ryslinge Valgmenigheds 50-Aarsfest 2. Juli 1916. Af Karl Povlsen.
 11. Valgmenighedspræst Karl Povlsen.
 12. Jordefærden,
Talerne ved Jordefærden.
 12. Valgmenighedspræst Vilhelm Hansen, Balle.
 14. Pastor Morten Pontoppidan.
 16. Pastor Rørdam, Ryslinge.
 20. Pastor Bojsen, Kjerteminde.
 22. Forstander Alfr. Povlsen.
 37. Efter Jordefærden.
 27. Tale af Forstander Johan Borup, København.
 31. Uddrag af Brev fra Thorvald Knudsen, Tyler, Minnesota, U. S. A.
 33. Karl Povlsens efterladte Optegnelser. Af Karl Povlsen.
 66. Efterskrift. Af Marie Povlsen.
 69. Digt til Morten og Julie Pontoppidans Sølvbryllup. Af Karl Povlsen.
 70. Digt til Johan og Eline Borups Sølvbryllup. Af Karl Povlsen.
 71. Karl Povlsen. Lidt om hans Præstevirksomhed. Af Jørgen Nielsen.
-

